

«Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για
εκπαιδευτικούς»

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Διπλωματική Εργασία

«Στάσεις γονέων και εκπαιδευτικών απέναντι στη βλάχικη γλώσσα»

Βασιλική Σούλτη

508195

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μαρίνα Τζακώστα

Πάτρα, Ιούνιος, 2021

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Στάσεις γονέων και εκπαιδευτικών απέναντι στη βλάχικη γλώσσα»

Βασιλική Σούλητη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Μαρίνα Τζακώστα

ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Νικόλαος Κουτσούκος

ΕΑΠ

Πάτρα, Ιούνιος, 2021

«Με την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κα Μαρίνα Τζακώστα για την πολύτιμη καθοδήγησή της στη συγγραφή της εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς που πρόθυμα αφιέρωσαν το χρόνο τους για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, καθώς χωρίς τη βοήθειά τους δεν θα ήταν δυνατή η πραγματοποίηση της έρευνας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράστασή της καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος και ιδιαίτερος τον πατέρα μου που μου εμφύσησε την επιθυμία ενασχόλησής μου με τη βλάχικη γλώσσα και την υπερηφάνεια για τη βλάχικη καταγωγή μου».

Περίληψη

Η παρούσα εργασία υλοποιείται στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Σκοπός της εργασίας είναι να διερευνήσει τις στάσεις των γονέων με βλαχόφωνη καταγωγή και των εκπαιδευτικών που διδάσκουν ή έχουν διδάξει κατά το πρόσφατο παρελθόν σε βλαχόφωνους μαθητές, απέναντι στη βλάχικη γλώσσα.

Αρχικά παρουσιάζονται κάποια θεωρητικά στοιχεία που αφορούν τη γλωσσική ποικιλότητα, εστιάζοντας στη γεωγραφική ποικιλότητα στον ελλαδικό χώρο και προσεγγίζοντας ζητήματα βιωσιμότητας και προστασίας των λιγότερο διαδεδομένων γλωσσικών ποικιλιών. Ακολουθεί η διερεύνηση των στάσεων απέναντι στη γλωσσική ποικιλότητα, έτσι όπως αυτές διαφαίνονται μέσα από τα κείμενα μαζικής κουλτούρας και από τις έρευνες που έχουν διεξαχθεί και αφορούν τις γλωσσικές στάσεις στην κοινωνία και στο χώρο της εκπαίδευσης. Απαριθμούνται επίσης τα οφέλη από την ένταξη των γλωσσικών ποικιλιών στη διδασκαλία και ακολουθεί η παρουσίαση θεμάτων που αφορούν την πληθυσμιακή ομάδα των Βλάχων και τη βλάχικη γλώσσα.

Έπεται το ερευνητικό μέρος, όπου εξετάστηκε δείγμα 127 γονέων με βλαχόφωνη καταγωγή εντοπισμένη στα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ηπείρου, Μακεδονίας και Θεσσαλίας και 58 εκπαιδευτικών που διδάσκουν ή έχουν διδάξει σε βλαχόφωνους μαθητές στα παραπάνω γεωγραφικά διαμερίσματα. Η έρευνα διεξήχθη με ποσοτική μέθοδο, με τη χρήση δομημένων ερωτηματολογίων, τα οποία διανεμήθηκαν διαδικτυακά.

Από την έρευνα διαπιστώθηκε η σταδιακή εγκατάλειψη της βλάχικης γλώσσας από τις νεότερες γενιές, παρόλο που οι βλαχόφωνοι γονείς τρέφουν αισθήματα υπερηφάνειας για τη βλάχικη καταγωγή τους και τη γλώσσα τους και επιθυμούν τη μεταβίβασή της στους νεότερους προκειμένου αυτή να διασωθεί. Όσον αφορά τους εκπαιδευτικούς, αυτοί φαίνεται να κρατούν μια επιφυλακτική στάση ως προς την ισοτιμία της βλάχικης γλώσσας με την πρότυπη, την αναγκαιότητα διδασκαλίας της στο σχολείο, τη χρήση της στο γραπτό λόγο, χωρίς ωστόσο να τη θεωρούν εμπόδιο στην ατομική πρόοδο των μαθητών τους.

Λέξεις κλειδιά: γεωγραφική γλωσσική ποικιλία, βλάχικη γλώσσα, στάσεις γονέων, στάσεις εκπαιδευτικών

“Attitudes of parents and teachers towards the Vlach language”

Vasiliki Soulti

Abstract

The present MA thesis is implemented in the framework of the postgraduate study program “Modern trends in linguistics for teachers” of the Hellenic Open University. The purpose of this thesis is to investigate the attitudes of parents and teachers of Vlach-speaking descent who teach or have taught Vlach-speaking students in the recent past.

At first, some theoretical proposals are presented regarding linguistic diversity, focusing on the geographical diversity in Greece and approaching issues of sustainability and protection of the less well-known linguistic varieties. Then, discuss of attitudes towards linguistic diversity, as they appear through mass culture texts in research and education. Next, we explore the benefits of integrating language varieties in language teaching. We also present some data regarding the Vlach population and language.

127 parents of Vlach-speaking origin located in the geographical departments of Epirus, Macedonia and Thessaly and 58 teachers who teach or have taught Vlach-speaking students in the above geographical departments participated in our study. We designed and distributed structured questionnaires which underwent a quantitative analysis.

Our research revealed the gradual abandonment of the Vlach language by younger generations, although Vlach-speaking parents are very proud of their Vlach origin and are characterized by high dialectal identity. As for the teachers, they seem to be cautious about whether the Vlach language can be valued as equal to the standard language, whether the dialect should or could be taught at school, whether it could be written -given that writing occupies a huge part of language teaching.

Keywords: geographical linguistic variety, Vlach language, parents’ attitudes, teachers’ attitude

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vi
Κατάλογος γραφημάτων/εικόνων	x
Συντομογραφίες και ακρωνύμια	xiii
1.Εισαγωγή	1
A. Θεωρητικό πλαίσιο	2
2. Πρότυπη γλώσσα και γλωσσική ποικιλότητα.....	2
2.1. Πρότυπη γλώσσα.....	2
2.2. Γλωσσική ποικιλότητα.....	2
2.2.1. Γεωγραφική ποικιλότητα.....	3
2.2.2. Κοινωνική ποικιλότητα	3
2.2.3. Επίπεδα ύφους.....	4
3. Η γεωγραφική ποικιλότητα στον ελλαδικό χώρο	4
3.1. Νεοελληνικές διάλεκτοι και ιδιώματα	4
3.2. Μειονοτικές γλώσσες.....	5
4. Ζητήματα βιωσιμότητας των λιγότερο διαδεδομένων γλωσσικών ποικιλιών.....	6
4.1. Γλωσσική συρρίκνωση.....	6
4.2. Ευρωπαϊκές ενέργειες για την προστασία των μειονοτικών γλωσσών.....	8
4.3. Ζητήματα βιωσιμότητας και προστασίας μειονοτικών γλωσσών στην Ελλάδα.....	8
5. Στάσεις απέναντι στη γλωσσική ποικιλότητα.....	9
5.1. Γλωσσική ιδεολογία.....	9
5.2. Γλωσσικά και κοινωνικά στερεότυπα	10
5.3. Γλωσσικές στάσεις στα κείμενα μαζικής κουλτούρας.....	11
5.4. Επισκόπηση ερευνών πάνω στις γλωσσικές στάσεις.....	12
6. Η γλωσσική ποικιλότητα στην εκπαίδευση	13
6.1. Οι γλωσσικές στάσεις στην εκπαίδευση	14
6.2. Οφέλη από τη διδασκαλία των γλωσσικών ποικιλιών	16
7. Βλάχοι και βλαχόφωνοι Έλληνες	16
7.1. Προσωνύμια Βλάχων	16
7.2. Καταγωγή βλαχόφωνων Ελλήνων	18
7.2.1 Πρώτες μαρτυρίες για την παρουσία Βλάχων στη Βαλκανική χερσόνησο.....	18

7.2.2. Θεωρίες καταγωγής των βλαχόφωνων Ελλήνων	18
7.3. Το Κουτσοβλαχικό ζήτημα	20
7.4. Οι βλαχόφωνοι Έλληνες στη νεότερη και σύγχρονη ιστορία.....	22
7.4.1. Γεωγραφικά και δημογραφικά στοιχεία	22
7.4.2. Οικονομική προσφορά των βλαχόφωνων Ελλήνων.....	23
7.4.3. Εθνική προσφορά των βλαχόφωνων Ελλήνων.....	24
7.4.4. Πνευματική προσφορά των βλαχόφωνων Ελλήνων	24
8. Η Βλάχικη γλώσσα	25
8.1. Προέλευση βλάχικης γλώσσας	25
8.2. Χαρακτηριστικά κουτσοβλαχικής γλώσσας	26
8.3. Σχέση κουτσοβλαχικής γλώσσας με την ελληνική και τη ρουμανική	26
8.4. Πρώτες γραπτές μαρτυρίες και απόπειρες γραπτής απόδοσης της κουτσοβλαχικής γλώσσας.....	28
8.5. Πορεία κουτσοβλαχικής γλώσσας και προσπάθειες διάσωσής της σήμερα.....	29
B. Ερευνητικό μέρος.....	31
9. Έρευνα σχετικά με τις στάσεις γονέων και εκπαιδευτικών απέναντι στη βλάχικη γλώσσα	31
9.1. Σκοπιμότητα της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	31
9.2. Ερευνητικές υποθέσεις.....	32
9.3. Μεθοδολογία.....	32
9.4. Εργαλεία συλλογής δεδομένων.....	33
9.5. Δειγματοληψία	35
9.5.1. Μέθοδοι δειγματοληψίας.....	36
9.5.2. Δείγμα.....	37
9.6. Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων	37
9.6.1. Ερωτηματολόγιο γονέων	37
9.6.1.1. Δημογραφικά στοιχεία.....	38
9.6.1.2. Χρήση βλάχικης γλώσσας, πεδία και συχνότητα χρήσης.....	44
9.6.1.3. Στάσεις απέναντι στη βλάχικη γλώσσα.....	47
9.6.1.4. Στάσεις ως προς την ενθάρρυνση χρήσης και τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας στις νεότερες γενιές	57
9.6.2. Ερωτηματολόγιο εκπαιδευτικών	63
9.6.2.1. Δημογραφικά στοιχεία.....	63
9.6.2.2 Στάσεις απέναντι στη βλάχικη γλώσσα.....	69

9.6.2.3. Στάσεις ως προς τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας	77
9.6.2.4. Χρήση της βλάχικης γλώσσας στο χώρο του σχολείου	78
9.7. Συζήτηση αποτελεσμάτων	85
10. Συμπεράσματα	88
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	91
Παράρτημα Α.....	100
Παράρτημα Β.....	107

Κατάλογος γραφημάτων/εικόνων

Γράφημα 1: Φύλο

Γράφημα 2: Ηλικία

Γράφημα 3: Μορφωτικό επίπεδο

Γράφημα 4: Επάγγελμα

Γράφημα 5: Βλαχόφωνη περιοχή καταγωγής

Γράφημα 6: Βλαχόφωνη περιοχή προέλευσης

Γράφημα 7: Περιοχή διαμονής

Γράφημα 8: Φυσικός ομιλητής βλάχικης γλώσσας

Γράφημα 9: Συσχέτιση περιοχής προέλευσης - ομιλίας βλάχικης γλώσσας

Γράφημα 10: Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιείτε τη βλάχικη γλώσσα;

Γράφημα 11: Με ποιους μιλάτε τη βλάχικη γλώσσα;

Γράφημα 12: Η βλάχικη είναι ισότιμη με τη νεοελληνική κοινή

Γράφημα 13: Συσχέτιση ομιλίας της βλάχικης γλώσσας - στάσης ως προς την ισοτιμία βλάχικης-νεοελληνικής κοινής

Γράφημα 14: Η βλάχικη είναι εξίσου αποτελεσματική ως μέσο επικοινωνίας όσο και η νεοελληνική κοινή

Γράφημα 15: Η χρήση της βλάχικης γλώσσας στιγματίζει τους ομιλητές της

Γράφημα 16: Η χρήση της βλάχικης γλώσσας εμποδίζει την ακαδημαϊκή και κοινωνική άνοδο

Γράφημα 17: Η βλάχικη γλώσσα αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά

Γράφημα 18: Η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διατηρηθεί

Γράφημα 19: Πιστεύω ότι η βλάχικη γλώσσα θα εξαφανιστεί στο μέλλον

Γράφημα 20: Πρέπει κάποιος να μιλάει τη βλάχικη γλώσσα προκειμένου να είναι Βλάχος

Γράφημα 21: Θέλω τα παιδιά μου να μάθουν τη βλάχικη γλώσσα

- Γράφημα 22: Ενθαρρύνω τα παιδιά μου να μιλούν τη βλάχικη γλώσσα εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος
- Γράφημα 23: Ενθαρρύνω τα παιδιά μου να μιλούν τη βλάχικη γλώσσα και εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος
- Γράφημα 24: Η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διδάσκεται στο σχολείο
- Γράφημα 25: Συσχέτιση ομιλίας της βλάχικης γλώσσας - επιθυμίας διδασκαλίας της στο σχολείο
- Γράφημα 26: Φύλο
- Γράφημα 27: Ηλικία
- Γράφημα 28: Χρόνια υπηρεσίας στη δημόσια εκπαίδευση
- Γράφημα 29: Βαθμίδα υπηρεσίας
- Γράφημα 30: Ειδικότητα
- Γράφημα 31: Περιοχή σχολείου που διδάσκετε φέτος
- Γράφημα 32: Διαλεκτόφωνη περιοχή προέλευσης
- Γράφημα 33: Φυσικός ομιλητής βλάχικης γλώσσας
- Γράφημα 34: Διάλεκτος εκπαιδευτικού, πλην της βλάχικης γλώσσας
- Γράφημα 35: Η βλάχικη γλώσσα είναι ισότιμη με τη νεοελληνική
- Γράφημα 36: Συσχέτιση γνώσης βλάχικης γλώσσας - στάσης ως προς την ισοτιμία βλάχικης-νεοελληνικής κοινής
- Γράφημα 37: Η βλάχικη γλώσσα είναι εξίσου αποτελεσματική ως μέσο επικοινωνίας όσο και η νεοελληνική κοινή
- Γράφημα 38: Η χρήση της βλάχικης γλώσσας στιγματίζει τους ομιλητές της
- Γράφημα 39: Η χρήση της βλάχικης γλώσσας εμποδίζει την ακαδημαϊκή και κοινωνική άνοδο
- Γράφημα 40: Η χρήση της βλάχικης γλώσσας στο οικογενειακό περιβάλλον επηρεάζει αρνητικά τη σχολική επίδοση των μαθητών
- Γράφημα 41: Η βλάχικη γλώσσα αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά

Γράφημα 42: Η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διδάσκεται στο σχολείο

Γράφημα 43: Η χρήση υλικού σε βλάχικη γλώσσα κατά τη διδασκαλία θα κέντριζε το ενδιαφέρον των μαθητών

Γράφημα 44: Χρήση διαλέκτου από τον εκπαιδευτικό στο σχολείο

Γράφημα 45: Χρήση βλάχικης γλώσσας από τους μαθητές στο σχολείο

Γράφημα 46: Ανοχή χρήσης βλάχικης γλώσσας από τους μαθητές στο σχολείο

Γράφημα 47: Αξιοποίηση βλάχικου υλικού στη διδασκαλία

Συντομογραφίες και ακρωνύμια

ΑΠΣ	Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών
ΔΕΠΠΣ	Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών
ΕΑΠ	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
ΠΝΠΣ	Πιλοτικό Νέο Πρόγραμμα Σπουδών

1.Εισαγωγή

Η γλώσσα αποτελεί ένα δυναμικό σύστημα που διαρκώς εξελίσσεται, αλλάζει μορφές, και προσαρμόζεται στις εκάστοτε επικοινωνιακές ανάγκες. Η ποικιλομορφία της γλώσσας είναι καθολικό χαρακτηριστικό και διακρίνεται σε γεωγραφική, κοινωνική, υφολογική. Από αυτές τις μορφές αντλούν οι ομιλητές στοιχεία προκειμένου να επικοινωνήσουν, είτε σε επίσημα συμφραστικά πλαίσια, είτε σε ανεπίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις (Γούτσος, 2013, σελ. 188-191). Οι γλωσσικές ποικιλίες (διάλεκτοι, ιδιώματα, μειονοτικές γλώσσες, κοινωνικές ποικιλίες) δε διαφέρουν σε τίποτα από οποιαδήποτε τυποποιημένη πρότυπη γλώσσα. Είναι ολοκληρωμένα γλωσσικά συστήματα, με πλούσια δομή και ποικίλες λειτουργίες (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, σελ. 105). Συχνά ωστόσο υποτιμώνται και παραγκωνίζονται. Αντιμετωπίζονται ως ετερόνομα γλωσσικά συστήματα, θεωρούνται χαμηλού κοινωνικού κύρους σε σχέση με την πρότυπη και η χρήση τους συνδέεται με ανεπίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις (Κακριδή-Φερράρι, 2007α). Η διαμόρφωση ιεραρχημένων στάσεων απέναντι στις γλωσσικές ποικιλίες οφείλεται σε μια γενικότερη αναπαραγωγή κοινωνικών στάσεων, στερεοτυπικών αντιλήψεων, κοινωνικο-πολιτικών νοημάτων και ανισοτήτων (εθνικών, εθνοτικών, κοινωνικών) (Κακριδή-Φερράρι, 2007β), οι οποίες επιβάλλονται κυρίως μέσω των κειμένων μαζικής κουλτούρας και της εκπαίδευσης. Αφενός οι ομιλητές των διαλέκτων παρουσιάζονται ως χωριάτες και χαμηλού μορφωτικού και κοινωνικού επιπέδου από τους δημιουργούς των κειμένων μαζικής κουλτούρας (Παπαζαχαρίου, Φτερνιάτη, Αρχάκης & Τσάμη, 2016, σελ. 337-340), αφετέρου η επικρατούσα αντίληψη στο χώρο της εκπαίδευσης είναι ότι οι μαθητές οφείλουν να συμμορφωθούν στην πρότυπη ποικιλία και να εγκαταλείψουν τη χρήση της διαλέκτου που αντιμετωπίζεται ως τροχοπέδη στην ακαδημαϊκή και κοινωνική τους πρόοδο (Τζακώστα & Μπετεινάκη, 2018). Οι γλωσσικές στάσεις προωθούν τη γλωσσική αλλαγή (αλλαγή σε μορφή, δομή, περιεχόμενο) μέσα στο χρόνο, καθορίζουν την τύχη (συρρίκνωση ή επιβίωση) των γλωσσικών ποικιλιών, εμμέσως καθορίζουν και την ιστορική τύχη των ομιλητών τους, ενισχύοντας ή αφαιρώντας τους την ευκαιρία έκφρασης στη γλώσσα τους, συμβάλλουν στην εκμάθηση των κοινωνικά αποδεκτών συμπεριφορών και επηρεάζουν τη γλωσσική πολιτική, το γλωσσικό σχεδιασμό των κρατών, προκρίνοντας συγκεκριμένες γλωσσικές ποικιλίες και απορρίπτοντας άλλες (Κακριδή-Φερράρι, 2007β).

Δεδομένης της σημασίας και της αξίας των γλωσσικών στάσεων για τη διάσωση και διατήρηση των γλωσσών, η διερεύνησή τους καθίσταται ιδιαίτερος σημαντική. Η παρούσα εργασία

φιλοδοξεί να διερευνήσει τις στάσεις απέναντι στη βλάχικη γλώσσα και να τις συγκρίνει με τις κυρίαρχες στάσεις απέναντι στις διαλέκτους, όπως αυτές διαφαίνονται σε προηγούμενες έρευνες που διεξήχθησαν τόσο σε διαλεκτόφωνους, όσο και σε εκπαιδευτικούς. Στόχος της έρευνας είναι να διαπιστωθεί αν τα ευρήματα της παρούσας συμφωνούν με αυτά προγενέστερων ερευνών και αν οι στάσεις των βλαχόφωνων και των εκπαιδευτικών απέναντι στη βλάχικη γλώσσα επηρεάζουν την τύχη της, δεδομένου ότι σήμερα είναι μια γλώσσα χαμηλής βιωσιμότητας (Σελλά-Μάζη, 2016, σελ. 23).

A. Θεωρητικό πλαίσιο

2. Πρότυπη γλώσσα και γλωσσική ποικιλότητα

2.1. Πρότυπη γλώσσα

Η γλωσσική ποικιλότητα αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό της γλώσσας. Οι ποικίλες μορφές της διαμορφώνονται από τις αλλαγές του τρόπου ζωής των ανθρώπων, αναλόγως των πολιτικών, κοινωνικών και πολιτισμικών συνθηκών και από τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά. Συχνά οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες οδηγούν στην καθιέρωση μιας γλωσσικής ποικιλίας ως *πρότυπης* (Γούτσος, 2013, σελ. 190). Η πρότυπη γλώσσα έχει γραπτή μορφή, μεγάλο αριθμό χρηστών, έχει υποστεί κωδικοποίηση, δηλαδή περιγράφεται και ρυθμίζεται σε λεξικά και εγχειρίδια γραμματικής και συντακτικού, έχει αναπτυχθεί σε όλους τους τομείς του δημόσιου βίου, ώστε να καλύψει ποικίλες ανάγκες επικοινωνίας και είναι ευρέως αποδεκτή λόγω του αυξημένου γοήτρου και κύρους που διαθέτει (Holmes, 2016, σελ. 142). Η πρότυπη γλώσσα είναι αυτή που κατά κανόνα θεωρείται εθνική γλώσσα και χρησιμοποιείται ως σύμβολο ενότητας και ταυτότητας του έθνους (Holmes, 2016, σελ. 136).

2.2. Γλωσσική ποικιλότητα

Η γλωσσική ποικιλότητα διακρίνεται σε *διαγλωσσική* και *ενδογλωσσική* (Γούτσος, 2013, σελ. 188). Η *διαγλωσσική* αφορά τις διαφορετικές γλώσσες που χρησιμοποιεί μια κοινωνία σε

επίσημο επίπεδο (όπως συμβαίνει στην Ελβετία με 3 αναγνωρισμένες επίσημες γλώσσες), ή τη συνύπαρξη μιας επίσημης γλώσσας και πολλών μειονοτικών γλωσσών (όπως συμβαίνει στην Ελλάδα με τη συνύπαρξη της ελληνικής και μειονοτικών γλωσσών π.χ. Κουτσοβλάχικα). Η ενδογλωσσική ποικιλότητα αφορά διαφορετικές μορφές της ίδιας γλώσσας και ταξινομείται ανάλογα με το χρήστη και τα χαρακτηριστικά του και ανάλογα με τη χρήση της γλώσσας από τον ίδιο ομιλητή. Έτσι μιλάμε για *γεωγραφική ποικιλότητα*, *κοινωνική ποικιλότητα* και *επίπεδα ύφους* (Γούτσος, 2013, σελ. 188).

2.2.1. Γεωγραφική ποικιλότητα

Πέραν της πρότυπης, υπάρχουν μορφές της ίδιας γλώσσας εξίσου συστηματικές με οργανωμένο φωνολογικό, μορφολογικό, συντακτικό και λεξιλογικό σύστημα (Γούτσος, 2013, σελ. 187). Πρόκειται για τις γεωγραφικές ποικιλότητες. Τα αίτια διαμόρφωσής της είναι η γεωγραφική απομόνωση ενός τόπου και οι ιδιαίτερες τοπικές ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες που προκαλούν διαφοροποιήσεις σε ένα ή περισσότερα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης (φωνολογικό, μορφολογικό, συντακτικό και λεξιλογικό) σε σχέση με την πρότυπη γλώσσα. Αν οι διαφοροποιήσεις είναι εκτεταμένες, τότε οι γλωσσικές ποικιλίες ονομάζονται *διάλεκτοι*. Αν οι διαφοροποιήσεις είναι μικρότερες, ονομάζονται *ιδιώματα* (Γούτσος, 2013, σελ. 191). Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα συχνά δε διαθέτουν γραπτή μορφή, σε κάποιες περιπτώσεις δεν έχουν κωδικοποιηθεί, τις χρησιμοποιεί μικρότερη ομάδα χρηστών σε σχέση με την πρότυπη, σε οικείο περιβάλλον και ανεπίσημες περιστάσεις (Δελβερούδη, 2001α). Ταυτόχρονα διαθέτουν μειωμένο κοινωνικό κύρος σε σχέση με την πρότυπη (Μπασλής, 2017, σελ. 40). Η διαλεκτική διαφοροποίηση αποτελεί διαχρονικό φαινόμενο παγκοσμίως και παρατηρείται ήδη από την αρχαιότητα (Γούτσος, 2013, σελ. 191).

2.2.2. Κοινωνική ποικιλότητα

Η κοινωνική ποικιλότητα αφορά την ιδιόλεκτο κάθε ομιλητή, η οποία διαμορφώνεται από παράγοντες όπως το φύλο, η ηλικία, το επάγγελμα, ο τόπος καταγωγής, η κοινωνική τάξη, το μορφωτικό επίπεδο (Δελβερούδη, 2001β). Η ιδιόλεκτος δεν παρουσιάζει μεγάλες διαφοροποιήσεις από την πρότυπη γλώσσα. Σε λεξιλογικό επίπεδο παρατηρούνται οι μεγαλύτερες διαφοροποιήσεις, για παράδειγμα η χρήση ειδικού λεξιλογίου από επαγγελματίες (π.χ. ιατρική ή νομική ορολογία), ή η χρήση λόγιων λέξεων και εκφράσεων από ομιλητές

ανώτερου μορφωτικού επιπέδου (Δελβερούδη, 2001β). Έτσι συχνά παρατηρείται ένας ομιλητής να παρουσιάζει παρόμοια γλωσσικά χαρακτηριστικά με την αντίστοιχη κοινωνική ομάδα μιας άλλης περιοχής παρά με ομιλητές της ίδιας περιοχής που όμως ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Οι ομιλητές ανώτερων κοινωνικών τάξεων στην κοινωνική ιεραρχία συνήθως παρουσιάζουν μικρότερη γλωσσική απόκλιση από την πρότυπη, ανεξαρτήτως γεωγραφικής προέλευσης (Μπασλής, 2017, σελ. 45-46).

2.2.3. Επίπεδα ύφους

Η γλωσσική διαφοροποίηση εμπλουτίζεται με ένα ακόμη είδος γλωσσικής ποικιλότητας, αυτό των επιπέδων ύφους. Ο ομιλητής προβαίνει σε συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές αναλόγως της επικοινωνιακής περιστασης, του σκοπού επικοινωνίας, του συνομιλητή, του διαύλου επικοινωνίας και του ύφους που υιοθετεί κάθε φορά: επίσημο, ανεπίσημο, οικείο, λόγιο, λαϊκό κ.ά. (Δελβερούδη, 2001β). Παρατηρείται η υιοθέτηση επιλογών από την πρότυπη γλώσσα, όταν η περίσταση επικοινωνίας είναι επίσημη και αντιθέτως η χρήση μη πρότυπων γλωσσικών τύπων στον καθημερινό και οικείο λόγο (Γούτσος, 2013, σελ. 196).

3. Η γεωγραφική ποικιλότητα στον ελλαδικό χώρο

3.1. Νεοελληνικές διάλεκτοι και ιδιώματα

Η καθιέρωση του θεσμού της πόλης-κράτους κατά την αρχαιότητα είχε ως αποτέλεσμα τη διάσπαση της πρωτοελληνικής σε επιμέρους διαλέκτους. Από τον 5^ο αι. π.Χ., η αττικο-ιωνική διάλεκτος κέρδισε έδαφος σε βάρος των υπολοίπων, διαδικασία που ενισχύθηκε αργότερα με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου και την επιβολή της ελληνιστικής κοινής. Η ρωμαϊκή κατάκτηση δεν απέκοψε τη διαδικασία ενοποίησης της ελληνικής έως τη βυζαντινή περίοδο, οπότε οι νέες συνθήκες, ιστορικές-κοινωνικο-πολιτικές, άρχισαν να ωφελούν την εκ νέου διάσπαση σε διαλέκτους (Hodot, 2000).

Ενδεικτικά, η εγκατάσταση Σλάβων στην Πελοπόννησο, στο τέλος του 6^{ου} αι. μ.Χ., είχε ως αποτέλεσμα τη μετακίνηση ντόπιων Λακώνων σε δύσβατες, ορεινές περιοχές, τη σημερινή Τσακωνιά, και την απομόνωσή τους για μεγάλο χρονικό διάστημα από την υπόλοιπη

ελληνόφωνη κοινότητα όπου επικρατούσαν τάσεις γλωσσικής ομοιομορφίας (Browning, 1995). Η τσακωνική προέρχεται απευθείας από την αρχαία δωρική της Λακωνίας, γεγονός που την καθιστά ιδιαίτερα δυσνόητη στους ομιλητές της νεοελληνικής κοινής (Κοντοσόπουλος, 2008, σελ. 4). Ο Πόντος που δεν καταλήφθηκε από τους Σελτζούκους Τούρκους τον 11^ο αι. μ.Χ., αποκόπηκε από την υπόλοιπη βυζαντινή αυτοκρατορία και η τοπική ποντιακή γλώσσα, επηρεαζόμενη από την τουρκική, διαφοροποιήθηκε έντονα από την ελληνική κοινή (Κοντοσόπουλος, 2008, σελ. 11. Trudgill, χ.χ.). Η Κύπρος, ύστερα από μια μακρά περίοδο αραβικής κατοχής επί 3 αιώνες και η Κρήτη για παραπάνω από έναν αιώνα, διαμόρφωσαν γλωσσικές ιδιαιτερότητες (Browning, 1995). Η εγκατάσταση Ελλήνων αποίκων στη Μεγάλη Ελλάδα κατά την αρχαιότητα και η μετανάστευση ελληνοφώνων κατά τους βυζαντινούς χρόνους, σε συνδυασμό με τη γεωγραφική απόσταση από την ηπειρωτική Ελλάδα, διαμόρφωσε τη διάλεκτο της περιοχής. Η περίπτωση της κατωιταλικής, αποτελεί ουσιαστικά μια ελληνο-ιταλική διάλεκτο, αφού επηρεασμένη από την ιταλική, αποδίδεται γραπτά με λατινικό αλφάβητο και διατηρεί πολλούς δωρισμούς ως κατάλοιπα των δωρικών αποικιών από την αρχαιότητα (Κοντοσόπουλος, 2008, σελ.17). Η βουλγαρική και αλβανική επιρροή στη βόρεια Ελλάδα και η λατινική κατοχή των Κυκλάδων φαίνεται να συνέβαλαν στη διαμόρφωση των τοπικών ιδιωμάτων αντίστοιχα, με σαφέστερα μικρότερες αποκλίσεις από την κοινή σε σχέση με τις διαλέκτους (Browning, 1995).

Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της ελληνικής κατατάσσονται από την Ακαδημία Αθηνών ως εξής: στις διαλέκτους περιλαμβάνονται η ποντιακή, η καππαδοκική, η τσακωνική, η κατωιταλική, η κυπριακή και η κρητική, λόγω των εμφανέστερων αποκλίσεων σε όλα τα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης από την πρότυπη. Στα ιδιώματα περιλαμβάνονται τα Βόρεια, Ημιβόρεια, Επτανησιακά, Δωδεκανησιακά, Κυκλαδικά, Μικρασιατικά, Μάνης, Κύμης και Παλαιάς Αθήνας (Ακαδημία Αθηνών, χ.χ.).

3.2. Μειονοτικές γλώσσες

Με τον όρο μειονοτική γλώσσα εννοούμε τη γλώσσα που διαφέρει από την επίσημη γλώσσα του κράτους και χρησιμοποιείται εντός των συνόρων του από μια μικρή αριθμητικά ομάδα (Σελλά-Μάζη, 2016, σελ. 21). Κατά τον Grin (1990, όπως αναφέρεται στο Κωστούλα-Μακράκη, 2001) μειονοτική είναι μια γλώσσα όταν ομιλείται από μια μειοψηφία του πληθυσμού σε μια δεδομένη γεωγραφική περιοχή. Από τον ορισμό αποκλείονται οι διάλεκτοι

και τα ιδιώματα της επίσημης γλώσσας καθώς και οι γλώσσες των μεταναστών (Τσιτσελίκης, 2001β).

Η Προφίλη (2001) αναφέρει ότι στην Ευρώπη σήμερα χρησιμοποιούνται πάνω από 60 μειονοτικές γλώσσες. Στον ελλαδικό χώρο, η συνύπαρξη της ελληνικής με άλλες γλώσσες ενισχύθηκε από τις ιστορικές εξελίξεις. Μετά την επανάσταση του 1821, η διαμόρφωση και σταθεροποίηση των συνόρων του νεοσύστατου ελληνικού κράτους έγινε σταδιακά. Οι Συνθήκες με τις οποίες το ελληνικό κράτος προσαρτούσε βαθμιαία νέες εδαφικές εκτάσεις, διαδέχονταν η μια την άλλη και έφεραν εντός των ελληνικών συνόρων τμήματα ιδιαίτερων γλωσσικών ομάδων. Αποτέλεσμα ήταν να μην συνυπάρξουν ταυτόχρονα όλες οι γλωσσικές ομάδες με το ελληνόφωνο στοιχείο και άρα ο βαθμός προσαρμοστικότητάς τους να διαφέρει, γεγονός που συνέβαλε στη διατήρηση της γλωσσικής τους ταυτότητας για αρκετές δεκαετίες (Σελλά-Μάζη, 2016, σελ. 22). Οι εν λόγω γλώσσες θεωρούνται *μειονοτικές*, ή *λιγότερο ομιλούμενες* ή *χρησιμοποιούμενες*, σύμφωνα με την αναθεώρηση του όρου από την Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη δεκαετία του 1990, με σκοπό να χρησιμοποιηθεί ένας λιγότερο στιγματισμένος όρος που να χαρακτηρίζει τις γλώσσες, επίσημες ή μη, ομιλούμενες από μικρές αριθμητικά ομάδες (Σελλά-Μάζη, 2016, σελ. 22).

Ο εντοπισμός και η απαρίθμηση των μειονοτικών γλωσσών στην Ελλάδα είναι μια δύσκολη υπόθεση. Σύμφωνα με τις απογραφές του 1928, του 1940 και του 1951 (Τσιτσελίκης, 2001α), καταγράφονται οι εξής μειονοτικές γλώσσες: η αρωμουνική ή κουτσοβλαχική ή βλαχική, η αρβανίτικη, η πομάκινη, η σλαβομακεδονική, η τουρκική και η ελληνική ρομανί (Σελλά-Μάζη, 2016, σελ. 21).

4. Ζητήματα βιωσιμότητας των λιγότερο διαδεδομένων γλωσσικών ποικιλιών

4.1. Γλωσσική συρρίκνωση

Γλωσσική συρρίκνωση ονομάζεται η εξασθένηση και ο περιορισμός χρήσης μιας γλώσσας ή διαλέκτου λόγω της επαφής της με άλλες γλώσσες ή διαλέκτους (Τσιτσιπής, 2001α). Η γλωσσική πολιτική που υιοθέτησαν τα ευρωπαϊκά κράτη, ήδη από την περίοδο της

Βιομηχανικής επανάστασης έως τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήταν η προώθηση μιας εθνικής γλώσσας ως σύμβολο εθνικής ενότητας (Χριστίδης, 2001). Οι λιγότερο ομιλούμενες γλωσσικές ποικιλίες θεωρήθηκαν ασθενείς και απειλήθηκαν από τη μυθοποίηση των εθνικών γλωσσών και της μονογλωσσίας. Η υιοθέτηση της ιδεολογίας περί μονογλωσσίας, σε συνδυασμό με διάφορους λόγους ιστορικούς, κοινωνικο-πολιτικούς, οδήγησαν τους ομιλητές μειονοτικών γλωσσών και διαλέκτων στη γλωσσική μετατόπιση προς την επικρατέστερη γλωσσική ποικιλία. Συχνά υπό την πίεση του γοήτρου της πρότυπης, οι ομιλητές γλωσσικών ποικιλιών λιγότερο διαδεδομένων, οδηγούνται οι ίδιοι πρώτα στην απόρριψη του γλωσσικού τους συστήματος (Μαλικούτη-Drachman, 2000). Λόγοι όπως, η ανάγκη αποδοχής από την επικρατέστερη γλωσσικά κοινότητα, εύρεσης εργασίας, σχολικής επιτυχίας, κοινωνικής, οικονομικής και επαγγελματικής ανόδου, οι μικτοί γάμοι, η έλλειψη κοινωνικο-ιστορικού κύρους, η αστικοποίηση, η μη εκπροσώπηση της μειονότητας από τους κοινωνικούς θεσμούς κ.ά. οδηγούν την κοινωνικά ασθενέστερη γλώσσα σε υποχώρηση (Holmes, 2016, σελ. 81-89. Κωστούλα-Μακράκη, 2001, σελ. 81-86). Ο Παπαναστασίου (2015) απαριθμεί επίσης κάποιους λόγους υποχώρησης των νεοελληνικών διαλέκτων στον 20^ο αιώνα: οι μετακινήσεις πληθυσμών, η αστικοποίηση, η εκπαίδευση που επέβαλε τη γλωσσική ομοιομορφία, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και η αρνητική στάση των διαλεκτόφωνων απέναντι στη γλώσσα τους, ως χαμηλού γοήτρου, στιγματισμένη, ασήμαντη και ανάξια διάδοσης.

Ο Crystal περιγράφει τα στάδια γλωσσικής εγκατάλειψης από τους ομιλητές της γλώσσας. Το πρώτο στάδιο αφορά την κοινωνικο-πολιτική και οικονομική πίεση να χρησιμοποιήσουν το κυρίαρχο γλωσσικό σύστημα, είτε με τη μορφή επιβληθέντος κυβερνητικού νόμου, είτε με τη μορφή της κυρίαρχης τάσης, που επιβάλλεται από διάφορους οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους. Το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει την αναδυόμενη διγλωσσία, κατά την οποία οι ομιλητές της λιγότερο διαδεδομένης γλώσσας μιλούν το ίδιο καλά και τη μητρική τους και την κυρίαρχη γλώσσα. Το τρίτο στάδιο περιλαμβάνει τη σταδιακή εγκατάλειψη της μητρικής από τη νεότερη γενιά και τη χρήση της μόνο σε ενδοοικογενειακό επίπεδο (Crystal, 2000, pp. 78-79). Έτσι η γλώσσα παρακμάζει και τελικά πεθαίνει. Το πόσο γρήγορα θα παρακμάσει και θα εγκαταλειφθεί εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη στάση των ίδιων των ομιλητών απέναντί της. Αν τη στιγματίζουν αρνητικά, της αποδίδουν χαμηλό κύρος, τη θεωρούν τροχοπέδη στην κοινωνική και επαγγελματική τους ανέλιξη, τη συνδέουν με παράγοντες γνωστικής και

κοινωνικής καθυστέρησης, τότε η γλωσσική μετατόπιση προς την πρότυπη επιτυγχάνεται πολύ γρήγορα (Λιόσης, 2007, σελ. 30-31).

4.2. Ευρωπαϊκές ενέργειες για την προστασία των μειονοτικών γλωσσών

Τις τελευταίες δεκαετίες υπό το γενικότερο πλαίσιο της αναγνώρισης της αξίας της πολυγλωσσίας μέσα στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, ευρωπαϊκοί θεσμοί όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία, ανέλαβαν πρωτοβουλίες για διασφάλιση και προστασία των μειονοτικών γλωσσών και ανεμπόδιστη χρήση από τους ομιλητές τους (Τσιτσελίκης, 2001β). Η Σύμβαση-Πλαίσιο που τέθηκε σε ισχύ το 1998 ουσιαστικά δεσμεύει τα κράτη-μέλη να προστατεύσουν τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Αναγνωρίζει δικαιώματα θρησκευτικής και γλωσσικής ελευθερίας, ισότητας, προστασίας της ταυτότητας της μειονοτικής ομάδας, ελεύθερης διασυνοριακής μετακίνησης, ισότιμης συμμετοχής στο δημόσιο βίο, διδασκαλίας της μειονοτικής γλώσσας και ίδρυσης σχολείων (Τσιτσελίκης, 2001β). Το 2013 σε Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου οι μειονοτικές γλώσσες χαρακτηρίζονται ως πολιτιστικός θησαυρός και παγκόσμια κληρονομιά (Σελλά-Μάζη, 2016, σελ. 20).

4.3. Ζητήματα βιωσιμότητας και προστασίας μειονοτικών γλωσσών στην Ελλάδα

Οι ελληνικές μειονοτικές γλώσσες διακρίνονται σε 3 κατηγορίες ανάλογα με τη βιωσιμότητά τους. *Χαμηλής βιωσιμότητας* θεωρούνται η αρωμουνική/κουτσοβλαχική και η αρβανίτικη, λόγω της έλλειψης γεωγραφικού συνεχούς με μια πολυπληθέστερη γειτονική γλωσσική ομάδα που να κάνει χρήση της ίδιας γλώσσας και λόγω του ιδιαίτερου χαρακτηρισμού τους ως γλώσσες σύγκλισης (Σελλά-Μάζη, 2016, σελ. 23). Γλώσσες σύγκλισης (Ausbau) χαρακτηρίζονται οι γλωσσικές ποικιλίες που θεωρούνται «γλώσσες» και όχι διάλεκτοι, όχι λόγω των ιδιαίτερων γλωσσικών τους χαρακτηριστικών, όσο των κοινωνικο-πολιτικών, πολιτιστικών χαρακτηριστικών τους (π.χ. το τι πιστεύουν οι ίδιοι οι ομιλητές για τη γλώσσα τους και πώς αυτοπροσδιορίζονται) (Μπασλής, 2017, σελ. 40-42. Σελλά-Μάζη, 2016, σελ. 22). *Μέσης βιωσιμότητας* θεωρούνται η πομακική, η σλαβομακεδονική και η ελληνική ρομανί. Τέλος, *υψηλής βιωσιμότητας* είναι η τουρκική (Σελλά-Μάζη, 2016, σελ. 23), που θεωρείται

γλώσσα απόκλισης (Abstand), λόγω των πολύ διαφορετικών γλωσσικών της χαρακτηριστικών και λόγω του θεσμοθετημένου και μη αμφισβητήσιμου μειονοτικού της καθεστώτος και της ύπαρξης γεωγραφικού συνεχούς με γειτονική ομάδα πλειοψηφούσα αριθμητικά (Σελλά-Μάζη, 2016, σελ. 22-23).

Τις παραπάνω μειονοτικές γλώσσες σήμερα ομιλεί ένα ποσοστό μικρότερο του 4% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (Τσιτσελίκης, 2001α). Όσον αφορά το καθεστώς προστασίας τους, αυτό αφορά αποκλειστικά την τουρκική γλώσσα στη Θράκη, η οποία ήδη από τη Συνθήκη της Λοζάνης, κατοχύρωσε εκπαιδευτικά δικαιώματα και διδάσκεται μαζί με την ελληνική στα μειονοτικά σχολεία της περιοχής. Οι υπόλοιπες γλώσσες δεν προστατεύονται θεσμικά, λόγω της επικράτησης των τουρκικών έναντι των πομακικών στις νομικές διεκδικήσεις για προστασία, λόγω του «Μακεδονικού» ζητήματος που παραγκώνισε τη σλαβομακεδονική, λόγω της μεγάλης διασποράς της αρβανίτικης και της βλάχικης και λόγω των ιδιαιτεροτήτων των ομιλητών της ρομανί (Τσιτσελίκης, 2001α).

5. Στάσεις απέναντι στη γλωσσική ποικιλότητα

5.1. Γλωσσική ιδεολογία

Γλωσσική ιδεολογία ονομάζεται το σύνολο των στάσεων και απόψεων που έχει μια κοινότητα για τη γλώσσα. Αφορούν τη δομή, τη χρήση και την αξία της γλώσσας και των εκάστοτε γλωσσικών ποικιλιών (Τσιτσιπής, 2001β). Η επικρατούσα γλωσσική ιδεολογία είναι αυτή της ανωτερότητας της γλωσσικής ποικιλίας που επιλέχθηκε να προτυποποιηθεί, να κωδικοποιηθεί στα λεξικά και βιβλία γραμματικής και συντακτικού, να αναδειχθεί σε γλώσσα-εθνικό σύμβολο. Αυτή θεωρείται αυθεντική και ανώτερη. Χρησιμοποιείται από τους φορείς εξουσίας, στο δημόσιο βίο και στην εκπαίδευση, προκαλώντας την εντύπωση ότι οι υπόλοιπες γλωσσικές ποικιλίες στερούνται εκφραστικότητας και είναι κατάλληλες μόνο για προφορική χρήση (Μπασλής, 2017, σελ. 128). Μάλιστα η πρότυπη επιβάλλει και τις έννοιες του σωστού και του λάθους. Ρυθμίζει τους μορφολογικούς και λεξιλογικούς κανόνες και οποιοσδήποτε γλωσσικός τύπος παρεκκλίνει από αυτούς στιγματίζεται ως λανθασμένος, φθαρμένος και αλλοιωμένος (Φραγκουδάκη, 1987, σελ. 71-72).

Παρόμοια αντίληψη δημιουργήθηκε και για τις εθνικές γλώσσες. Ορισμένες θεωρήθηκαν ανώτερες, ισχυρότερες, ενώ άλλες κατώτερες, ασθενέστερες. Ο καθορισμός της ισχύος μιας γλώσσας εξαρτάται από τον αριθμό των ομιλητών της, από την οικονομική ισχύ των κρατών όπου χρησιμοποιείται η εν γλώσσα, από το βαθμό χρήσης της ως διεθνούς γλώσσας, της διδασκαλίας της ως ξένης και από την πολιτισμική επιρροή της (Ανδρουλάκης & Ξυδόπουλος, 2008). Για παράδειγμα η ελληνική δεν πληροί τα περισσότερα από αυτά τα κριτήρια και συγκαταλέγεται στις ασθενείς γλώσσες, εν αντιθέσει με την αγγλική ή τη γαλλική που τον περασμένο αιώνα κυριάρχησαν παγκοσμίως μέσω της ιμπεριαλιστικής πολιτικής και αφομοίωσαν αρκετές αδύναμες γλώσσες (Φραγκουδάκη, 2018, σελ. 47-51). Σήμερα αρκεί η οικονομική και πολιτισμική επέκταση ενός κράτους ώστε να ασκήσει το γλωσσικό ηγεμονισμό του και να απειλήσει με εξαφάνιση τις ασθενείς γλώσσες (Χατζησαββίδης, χ.χ.).

Από γλωσσολογική άποψη, όλες οι γλωσσικές ποικιλίες θεωρούνται ισότιμες. Είναι ολοκληρωμένα γλωσσικά συστήματα με δομή, εσωτερικούς κανόνες και εκφραστικό πλούτο, περισσότερο ή λιγότερο αναπτυγμένες σε επίπεδο λεξιλογίου, αναλόγως των αναγκών που κλήθηκαν να υπηρετήσουν. Για παράδειγμα η αρχαία ελληνική παρουσιάζει πλούσιο λεξιλόγιο στους τομείς της πολιτικής, της φιλοσοφίας, του πολιτισμού, ενώ η αγγλική στον τεχνολογικό τομέα (Μπασλής, 2017, σελ. 130).

5.2. Γλωσσικά και κοινωνικά στερεότυπα

Η διαμόρφωση γλωσσικών ανισοτήτων συνεπάγεται τη διαμόρφωση ταξικών και εθνοτικών ανισοτήτων (Τσιτσιπής, 2001β). Η πίστη στην ανωτερότητα της πρότυπης γλώσσας/ισχυρής γλώσσας οδηγεί στην καθιέρωση στερεοτύπων που στοχεύουν στον υποβιβασμό οποιασδήποτε παρέκκλισης, με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση κοινωνικών διακρίσεων. Έτσι οι ομιλούντες την πρότυπη/ισχυρή θεωρούνται υψηλότερου κύρους έναντι των ομιλούντων άλλων γλωσσικών ποικιλιών/ασθενών γλωσσών (Φραγκουδάκη, 1987, σελ. 67-69) και χαρακτηρίζονται ως έξυπνοι, εργατικοί, ανεξάρτητοι. Η πρότυπη απολαμβάνει υψηλό γόητρο, ως πρότυπο της σωστής ομιλίας (Holmes, 2016, σελ. 489-496). Αντιθέτως οι ομιλητές διαλέκτων, ιδιωμάτων και λιγότερο διαδεδομένων γλωσσών θεωρούνται χωριάτες, αμόρφωτοι και συχνά γίνονται αντικείμενο χλευασμού (Holmes, 2016, σελ. 497. Μπασλής, 2017, σελ. 131). Άρα δημιουργείται μια αμφίδρομη σχέση γλωσσικής ιδεολογίας και κοινωνικών στερεοτύπων. Όποιος ομιλεί μια γλωσσική ποικιλία, πλην της πρότυπης, απαξιώνεται

κοινωνικά και εντάσσεται σε ομάδα χαμηλού κύρους και αντιστρόφως, όποιος ανήκει σε μια ομάδα χαμηλού κύρους (π.χ. τσιγγάνοι, βλάχοι), απαξιώνεται ταυτόχρονα και το γλωσσικό του ιδίωμα (Μπασλής, 2017, σελ. 135).

5.3. Γλωσσικές στάσεις στα κείμενα μαζικής κουλτούρας

Σημαντικό ρόλο στη διαίωση των εν λόγω στερεοτύπων παίζουν τα μέσα μαζικής κουλτούρας. Στη διαφήμιση και στις τηλεοπτικές και κινηματογραφικές ταινίες, οι ομιλητές συχνά οικειοποιούνται έναν γλωσσικό κώδικα που ανήκει σε μια άλλη κοινωνική ομάδα, παραβιάζοντας τους κανόνες αποτελεσματικής επικοινωνίας και προκαλώντας επικοινωνιακό χάσμα. Η εν λόγω υφολογική στρατηγική ονομάζεται *μη ακροαματικός σχεδιασμός* (Στάμου & Ντίνας, 2011, σελ. 289). Η συγκεκριμένη αναπαράσταση των γλωσσικών ποικιλιών διαμορφώνει στερεότυπα για οτιδήποτε αποκλίνει από το πρότυπο. Οι γλωσσικές ποικιλίες παρουσιάζονται ως πηγή γέλιου και ο ομιλητής τους υιοθετεί το προφίλ του λιγότερο μορφωμένου, αφελούς, βαθιά θρησκευόμενου, επαρχιώτη, που δε γνωρίζει τρόπους συμπεριφοράς, ασκεί ένα επάγγελμα χαμηλού κύρους και χαρακτηρίζεται γραφικός και ακραίος. Από την άλλη βέβαια, παρουσιάζεται ως γενναίος και προστάτης των πατροπαράδοτων αξιών (Στάμου & Ντίνας, 2011, σελ. 291-301). Οι χρήστες της πρότυπης ποικιλίας παρουσιάζονται ως επιφανείς πολίτες, επικοινωνιακοί, με αυξημένου γοήτρου επαγγέλματα και υψηλό κοινωνικο-οικονομικό status. Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι τα κείμενα μαζικής κουλτούρας δεν προωθούν τη γλωσσική ετερογένεια, αλλά αναπαράγουν το στερεότυπο της μονογλωσσίας και τα κοινωνικά νοήματα που αυτή συνεπάγεται (Στάμου, Πολίτης & Αρχάκης, 2016, σελ. 25-27).

Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται και από έρευνα των γλωσσικών στάσεων μαθητών Ε και ΣΤ Δημοτικού προς τη γεωγραφική ποικιλότητα και συγκεκριμένα προς τη βορειοελλαδίτικη διάλεκτο, έτσι όπως αυτή αναπαρίσταται σε κείμενα μαζικής κουλτούρας. Οι μαθητές χαρακτήρισαν τους ομιλητές της διαλέκτου ως χωριάτες, αστείους και χαζούς και τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιούν αστεία. Οι μαθητές ήδη από αυτή την ηλικία επηρεάζονται από τη γλωσσική ιδεολογία και τα αναπαραγόμενα στερεότυπα, στιγματίζοντας τη γλωσσική ποικιλότητα. Παρόλα αυτά φαίνεται να αποδίδουν στη διαλεκτική ποικιλία ένα καλυμμένο γόητρο, όταν αυτές χρησιμοποιούνται στο φυσικό τους περιβάλλον, αποδίδοντάς τους

συνδηλώσεις εγγύτητας και αλληλεγγύης (Παπαζαχαρίου, Φτερνιάτη, Αρχάκης & Τσάμη, 2016, σελ. 337-340).

5.4. Επισκόπηση ερευνών πάνω στις γλωσσικές στάσεις

Ακολουθεί η επισκόπηση μιας σειράς ερευνών για τις στάσεις απέναντι στις διαλέκτους και τα ιδιώματα της ελληνικής. Οι Έλληνες αξιολογούν τις διαλέκτους και τα ιδιώματα ανάλογα με την αισθητική τους, δηλαδή το πώς ακούγονται, και το βαθμό κατανόησής τους από τους ομιλούντες την πρότυπη (Kourdis, 2006, p. 200).

Αν εξετάσουμε την περίπτωση των *βόρειων ιδιωμάτων*, βλέπουμε ότι αξιολογούνται αρνητικά. Χαρακτηρίζονται ως χωριάτικα, επαρχιώτικα, αστεία και στερούνται γοήτρου. Ο Κουρδής επιβεβαιώνει την παραπάνω αντίληψη, ισχυριζόμενος ότι τα βόρεια ιδιώματα, εξ' αιτίας του βόρειου φωνηεντισμού, αποκλίνουν από την πρότυπη κυρίως σε επίπεδο φωνητικής (Το θεσσαλικό ιδίωμα σήμερα, 2015). Προσεγγίζονται ως ιδιώματα κατώτερης αισθητικής που επιβάλλεται η διόρθωσή τους. Θεωρούνται ως κακή χρήση της κοινής, παραφθορά αυτής και δε χαίρουν εκτίμησης, όπως τα νότια ιδιώματα π.χ. το επανησιακό ιδίωμα ή η κρητική διάλεκτος (Κουρδής, 2003, σελ. 146). Ειδικότερα το *θεσσαλικό ιδίωμα*, αποτελείται από πλήθος βαλκανικών και τουρκικών λέξεων, επηρεάζοντας την ποιότητα του ιδιώματος, καθώς οι δάνειες αυτές λέξεις θεωρούνται υποδεέστερης αξίας σε σύγκριση με τα δυτικοευρωπαϊκά δάνεια. Τις λέξεις αυτές υιοθέτησαν στο λεξιλόγιό τους οι αγρότες και εργάτες της Θεσσαλίας και όταν μετά τον εμφύλιο ξεκίνησε η αστικοποίηση της περιοχής, η νέα αστική τάξη ταύτισε το ιδίωμα με την παλιά αγροτική τάξη και το εγκατέλειψε μετακινούμενη προς την κοινή νέα ελληνική (Κουρδής, 2003, σελ. 13-14). Οι μη διαλεκτόφωνοι ομιλητές, χαρακτηρίζουν υποτιμητικά το θεσσαλικό ιδίωμα, ειδικότερα οι νέοι 20-40 ετών. Το συνδέουν με χαμηλό μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο, ενώ την κοινή με κοινωνικό κύρος (Κουρδής, 2003, σελ. 72-74). Οι Θεσσαλοί χαρακτηρίζονται ως «βλάχου», όρος που παραπέμπει στην ξεχωριστή εθνοτική ομάδα των Βλάχων, οι οποίοι ήταν ανέκαθεν κτηνοτροφικός λαός που μιλά την Κουτσοβλαχική γλώσσα και επειδή η πλειοψηφία των Θεσσαλών ασχολούνται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία και το ιδιώμά τους διαφέρει αρκετά από την κοινή, έγινε λανθασμένα αυτή η ταύτιση. Έτσι η λέξη «βλάχος» στιγματίστηκε και αποδίδεται υποτιμητικά στους διαλεκτόφωνους του θεσσαλικού ιδιώματος (Κουρδής, 2003, σελ. 153-154). Οι διαλεκτόφωνοι αναγνωρίζουν και αυτοί το ιδιώμά τους ως χωριάτικο, ταυτίζουν τη χρήση του ιδιώματος με

άτομα χαμηλού κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου, κυρίως της αγροτικής τάξης και θεωρούν την κοινή ως σωστά ελληνικά και γλώσσα της μόρφωσης. Προτιμούν τη χρήση του ιδιώματος σε ανεπίσημες-οικείες περιστάσεις και όχι σε επίσημες (Κουρδής, 2003, σελ. 136-142).

Στα βόρεια ιδιώματα ανήκει και η περίπτωση του *ιδιώματος του Λιτοχωρίου Πιερίας*. Σε έρευνα που διεξήχθη για τη στάσεις των διαλεκτόφωνων απέναντι στο ιδιώμά τους παρατηρήθηκαν 2 αντιτιθέμενες στάσεις: α) Η αρνητική, που ήταν και η κυρίαρχη, και χαρακτηρίζει το ιδίωμα ως μη σωστή γλώσσα και γλώσσα των χωριατών, των χαμηλών κοινωνικο-οικονομικά στρωμάτων. Οι υποστηρικτές της άποψης αυτής θεωρούν ότι για να ενταχθούν στην αστική κοινωνία θα πρέπει να εγκαταλείψουν το ιδίωμα. Μάλιστα αρνούνται να το μεταδώσουν στα παιδιά τους και β) η θετική που θεωρεί ότι το ιδίωμα ενισχύει την τοπική ταυτότητα, τους δεσμούς με τους συγχωριανούς και το αίσθημα του «ανήκειν» και προτρέπουν τα παιδιά τους να μάθουν το ιδίωμα, ως συνδετικό κρίκο με τις ρίζες τους. Φαίνεται λοιπόν ότι στη συρρίκνωση μιας γλωσσικής ποικιλίας συνεισφέρει και η στάση των ιδίων των ομιλητών της για τη διατήρηση ή μη της γλωσσικής τους ιδιαιτερότητας και ταυτότητας (Πλαδή, 2001, σελ. 621-627).

Η στάση του αυτο-υποβιβασμού παρουσιάζεται έντονα στη διερεύνηση των γλωσσικών στάσεων *Τσακώνων* και *Αρβανιτών* της Πελοποννήσου, όπου οι διάλεκτοι χαρακτηρίζονται μπερδεμένες και μισόγλωσσες, λόγω και της παρείσφρησης στοιχείων της πρότυπης και οι ίδιοι αυτο-υποτιμώνται και αυτοσαρκάζονται (Λιόσης, 2007, σελ. 82-84). Πολλοί γονείς δεν επιτρέπουν την εκμάθηση της διαλέκτου στα παιδιά τους, θεωρώντας ότι η τοπική γλώσσα λειτουργεί ως εμπόδιο καλλιέργειας της κοινής (Λιόσης, 2007, σελ. 93). Δε λείπει βέβαια κι ένα ποσοστό ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας που είναι συναισθηματικά δεμένοι με τη διάλεκτο και τη θεωρούν σύμβολο τοπικής ταυτότητας (Λιόσης, 2007, σελ. 112-115). Η στάση των μη διαλεκτόφωνων απέναντι στην αρβανίτικη γλώσσα είναι αρνητική, καθώς τη χαρακτηρίζουν ως χωριάτικη. Η στάση απέναντι στα τσακόνικα είναι ελαφρώς θετικότερη (Λιόσης, 2007, σελ. 88-91).

6. Η γλωσσική ποικιλότητα στην εκπαίδευση

6.1. Οι γλωσσικές στάσεις στην εκπαίδευση

Στο χώρο της εκπαίδευσης κυριάρχησαν τη δεκαετία του 1970 οι απόψεις του κοινωνιολόγου Bernstein (1971-75, όπως αναφέρεται στο Μπασλής, 2017, σελ. 123-124) ο οποίος διερεύνησε τη σχέση γλώσσας και κοινωνίας και διατύπωσε τη *θεωρία της γλωσσικής ανεπάρκειας*. Υποστήριξε ότι η γλώσσα επηρεάζεται από το κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον των μαθητών, με τους μαθητές της εργατικής τάξης να χρησιμοποιούν περιορισμένο γλωσσικό κώδικα και τους μαθητές της μεσοαστικής τάξης διευρυμένο-καλλιεργημένο κώδικα. Ο περιορισμένος κώδικας χαρακτηρίζεται από ασάφεια, έλλειψη επιθέτων και επιρρημάτων, σύντομες προτάσεις, περιορισμένο λεξιλόγιο. Αντίθετα ο καλλιεργημένος κώδικας αντλεί από πλούσιες γλωσσικές πηγές, χαρακτηρίζεται από σαφήνεια, καλοσχηματισμένες προτάσεις με πολύπλοκα γραμματικο-συντακτικά σχήματα και εμπλουτισμένο λεξιλόγιο (Αγγελοπούλου, 2010, σελ. 88). Άρα τα παιδιά της μεσοαστικής τάξης έχουν σαφές προβάδισμα στη σχολική επίδοση σε σχέση με τα παιδιά της εργατικής, λόγω του επαρκέστερου γλωσσικά περιβάλλοντός τους. Η θεωρία του Bernstein έδωσε απαντήσεις για τη σχολική αποτυχία των παιδιών της εργατικής τάξης και βρήκε μεγάλη απήχηση. Ο Labov (1969, όπως αναφέρεται στο Αγγελοπούλου, 2010, σελ. 88-89) κατέκρινε τη συγκεκριμένη θεωρία, υποστηρίζοντας ότι το κάθε γλωσσικό σύστημα μπορεί εξίσου να εκφράσει πολλαπλές έννοιες. Παράλληλα, το σχολείο δεν εξετάζει τη νοητική ή γλωσσική ικανότητα των μαθητών αλλά την ικανότητά τους να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα του σχολείου. Τα παιδιά της εργατικής τάξης χρησιμοποιούν άλλο ιδίωμα στο σχολείο και άλλο έξω από αυτό (στο σπίτι, στις παρέες), άρα χρειάζονται περισσότερο χρόνο να κατακτήσουν το ιδίωμα του σχολείου. Οι εκπαιδευτικοί σήμερα υιοθετούν συνήθως τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις των διαλέκτων (Μπασλής, 2017, σελ. 137-139): α) Την εξάλειψη των διαλέκτων. Πρόκειται για την προσέγγιση που ουσιαστικά κυριαρχεί στο ελληνικό σχολείο και περιλαμβάνει την πρόκριση της πρότυπης και την αποθάρρυνση των μαθητών να χρησιμοποιήσουν τα διαλεκτικά τους στοιχεία στο σχολείο, β) Το διδιαλεκτισμό. Οι μαθητές διδάσκονται ταυτόχρονα την πρότυπη και τη διάλεκτο στο σχολείο, μελετώντας τις διαφορές των δύο γλωσσικών ποικιλιών, γ) Την αναγνώριση και εκτίμηση των διαλεκτικών διαφορών. Το σχολείο κατευθύνει τα παιδιά προς την αποδοχή όλων των διαλέκτων και των ομιλητών τους (Αγγελοπούλου, 2010, σελ. 171).

Αναμφισβήτητα το σχολείο συμβάλλει στη διαμόρφωση των στάσεων απέναντι στη γλώσσα. Μπορεί να καλλιεργήσει το σεβασμό σε γλώσσες και εθνοτικές ομάδες. Είναι συνυπεύθυνο για την απόκτηση και διατήρηση της εθνοτικής/τοπικής ταυτότητας και συνείδησης

(Κωστούλα-Μακράκη, 2001, σελ. 131-132). Οι απόψεις ωστόσο που κυριαρχούν στην εκπαίδευση σήμερα συνοψίζονται στο γενικότερο παραγκωνισμό των διαλέκτων και τοπικών ιδιωμάτων, στην κυριαρχία της πρότυπης και στην έλλειψη κινήτρων στους διαλεκτόφωνους μαθητές να μιλούν τη διάλεκτό τους και να αναπτύξουν τη διαλεκτική τους ταυτότητα (Τζακώστα & Μπετεινάκη, 2018). Το εν λόγω πόρισμα προκύπτει από τα αποτελέσματα μια σειράς ερευνών που διεξήχθησαν σε μαθητές και εκπαιδευτικούς. Ενδεικτικά, σε έρευνα των Τζακώστα & Μπετεινάκη (2018) διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών αναγνωρίζει την αξία των διαλέκτων και τις θεωρεί ισάξιες της νεοελληνικής κοινής, η οριακή τους πλειοψηφία αναγνωρίζει τη χρησιμότητα των διαλέκτων στη γλωσσική διδασκαλία, εμφανίζονται ωστόσο διστακτικοί στο να ενθαρρύνουν τους μαθητές τους να τις χρησιμοποιούν. Σε έρευνα των Καψάσκη & Τζακώστα (2016) για τις στάσεις των μαθητών και εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απέναντι στις διαλέκτους, διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές ενθαρρύνονται στη χρήση της κρητικής διαλέκτου στον προφορικό λόγο, όχι όμως στο γραπτό. Οι εκπαιδευτικοί με τη σειρά τους αποφεύγουν να κάνουν χρήση της διαλέκτου στο σχολείο, παρόλο που είναι διαλεκτόφωνοι σε μεγάλο ποσοστό και οι ίδιοι και θεωρούν την κρητική ίσης αξίας με την πρότυπη. Η χρήση της διαλέκτου υποστηρίζουν ότι δυσκολεύει την επικοινωνία εκπαιδευτικών-μαθητών και την επίτευξη διδακτικών στόχων, καθώς ο μαθητής δεν εμπλουτίζει το λόγο του, δεν κατανοεί τη γλώσσα σε όλες τις εκφάνσεις και δε μπορεί να αξιοποιήσει σωστά τα σχολικά εγχειρίδια που είναι γραμμένα στην κοινή. Σε έρευνα της Ματθαιουδάκη (2015) διαπιστώθηκε θετική στάση των μαθητών απέναντι στις γεωγραφικές ποικιλίες, θεωρούν ωστόσο καταλληλότερη τη χρήση της πρότυπης στην εκπαίδευση. Η Μαγαλιά (2000) διαπίστωσε ότι μαθητές και εκπαιδευτικοί δείχνουν μεγαλύτερη ανοχή στις κοινωνικές διαλέκτους, παρά στις γεωγραφικές που θεωρούνται περισσότερο στιγματισμένες. Οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνουν κατά κύριο λόγο τη χρήση της πρότυπης στη διδασκαλία. Σε έρευνα της Τζακώστα (2019) σε μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί δεν ενθαρρύνουν τη χρήση των διαλέκτων στο γραπτό λόγο και οι μαθητές, αν και θετικοί στη χρήση των διαλέκτων στο σχολείο ως ισάξιες της νεοελληνικής κοινής, προβληματίζονται σχετικά με τους τρόπους ένταξής τους στη διδασκαλία.

6.2. Οφέλη από τη διδασκαλία των γλωσσικών ποικιλιών

Στη χώρα μας, τα Διαθεματικά Ενιαία Πλαίσια Προγραμμάτων Σπουδών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2003) τονίζουν τη συμβολή της γλωσσικής ποικιλότητας στην ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ., 2003) υπογραμμίζουν την επικοινωνιακή χρήση της γλώσσας. Στα Πιλοτικά Νέα Προγράμματα Σπουδών τονίζεται η αναγκαιότητα χρήσης και διδασκαλίας των διαλέκτων στην εκπαίδευση, με σκοπό τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς (ΠΝΠΣ, 2011). Συγκεντρώνοντας τα βασικότερα οφέλη της διδασκαλίας των γλωσσικών ποικιλιών στο σχολείο, θα λέγαμε ότι βοηθά στην αποδοχή της πολυμορφίας και πολυγλωσσίας σε μια εποχή όπου η ετερότητα είναι κανόνας. Έτσι καλλιεργείται πνεύμα ανεκτικότητας και σεβασμού, καταργούνται τα στερεότυπα και αναγνωρίζεται το δικαίωμα στη γλωσσική διαφοροποίηση (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, σελ. 106-107). Ταυτόχρονα, οι μαθητές κατανοούν τη διαδικασία προτυποποίησης μιας γλωσσικής ποικιλίας και το ρόλο που διαδραματίζουν οι ιστορικές και κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες στη διαδικασία αυτή (Αγγελοπούλου, 2010, σελ. 181). Μαθαίνουν ότι όλες οι γλωσσικές ποικιλίες είναι ολοκληρωμένα γλωσσικά συστήματα με τους δικούς τους φωνολογικούς και μορφολογικούς κανόνες και προβαίνουν σε σύγκριση με την πρότυπη, κατανοώντας τους γλωσσικούς μηχανισμούς που διέπουν την εκάστοτε γλωσσική ποικιλία (Αγγελοπούλου, 2010, σελ. 173. Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, σελ. 120). Κατανοούν την αξία διαφύλαξης των τοπικών γλωσσικών ποικιλιών ως πηγές έκφρασης και στοιχεία πολιτισμού. Τέλος διεγείρεται το ενδιαφέρον των μαθητών, δίνεται η δυνατότητα έκφρασης και συμμετοχής όλων, ακόμα και των πιο αδύναμων, στα γλωσσικά μαθήματα και το μάθημα γίνεται ευχάριστο και δημιουργικό, αφού προσεγγίζει τα προσωπικά τους βιώματα (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, σελ. 119-122).

7. Βλάχοι και βλαχόφωνοι Έλληνες

7.1. Προσωνύμια Βλάχων

Η γενική ονομασία *Βλάχοι* αποδίδεται σήμερα στον πληθυσμό που κατοικεί σε Ελλάδα, Αλβανία, πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Βουλγαρία, Ρουμανία και Τουρκία και είτε μιλούν μια γλώσσα λατινικής προέλευσης (Τσιντσάροι), είτε ελληνολατινικά

(Κουτσόβλαχοι), είτε ελληνικά (Σαρακατσιάνοι) (Εξαρχος, 2001, σελ. 28-29). Για την ονομασία *Βλάχος* υπάρχουν πολλές ετυμολογίες. Μια εκδοχή είναι να προέρχεται από την αιγυπτιακή λέξη *φελάχος* (=ποιμένας, αγρότης). Όταν οι Ρωμαίοι κατέκτησαν την Αίγυπτο, το 30 π.Χ., χρησιμοποίησαν τον όρο για τους συνοριοφύλακες του ρωμαϊκού κράτους, στους οποίους παραχωρούσαν κομμάτι γης προς καλλιέργεια (Εξαρχος, 2001, σελ. 29. Κολτσίδα, 1993, σελ. 13). Μια άλλη εκδοχή είναι να προέρχεται από τη λέξη *βληχή*, παράγωγη του ρήματος *βληχώμαι* (=βελάζω), με το σκεπτικό ότι η κύρια ασχολία των Βλάχων είναι η κτηνοτροφία (Κολτσίδα, 1993, σελ. 14). Επικρατέστερη είναι η άποψη ότι η προσωνυμία προήλθε από τους Γερμανούς, που ήταν κατακτημένοι από τους Κέλτες (*Volci*), ονομασία με την οποία ονόμασαν όλους τους Ρωμαίους, μετά τον εκρωμαϊσμό των Κελτών. Επίσης οι Ρωμαίοι στη γερμανική γλώσσα ονομάζονταν *Walh* και *Walah*, τα οποία εξελίχθηκαν σε *Welhisch* και *Welsch* (=ξένος). Τους παραπάνω όρους δανείστηκαν οι Σλάβοι και προέκυψε με διάφορες φωνητικές εξελίξεις ο όρος *Βλάχος*. (Εξαρχος, 2001, σελ. 30. Κολτσίδα, 1993, σελ. 19. Wace & Thomson, 2009, σελ. 25). Άλλη άποψη είναι ότι η λέξη προϋπήρχε στο λεξιλόγιο των Σλάβων, με τη σημασία του ξένου, και τη χρησιμοποίησαν για τους λατινόγλωσσους λαούς της Τρανσυλβανίας και του Δούναβη, μόλις εκείνοι εισήλθαν στην περιοχή τους. Ο όρος μεταφέρθηκε στην ελληνική χερσόνησο (Σαράντης, 1975, σελ. 585-586). Σήμερα αποδίδεται σε όλους όσους ασχολούνται με την κτηνοτροφία, ανεξαρτήτως καταγωγής. (Σαράντης, 1975, σελ. 588). Οι ίδιοι οι Βλάχοι ωστόσο αυτοαποκαλούνται *Αρομούνοι/ Αρμάνοι*, παραφθορά του *Romani* και ισοδύναμο του *Ρωμιοί*. Η Βυζαντινή αυτοκρατορία ονομαζόταν από τους δυτικούς *Ρωμυλία* ή *Ρωμανία* και οι πολίτες της *Ρωμάνοι*. Άρα με τον όρο *Αρμάνοι*, οι Βλάχοι δεν κάνουν τίποτε άλλο από το αυτοαποκαλούνται *Ρωμιοί* (Κολτσίδα, 1993, σελ. 19. Σαράντης, 1975, σελ. 588).

Επικρατούν κι άλλα προσωνύμια για τους Βλάχους, όπως: α) *Κουτσόβλαχοι*. Το όνομα είναι σύνθετο από το τούρκικο *κιουτσούκ* (=μικρός) και το *βλάχος*. Στα χρόνια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας η Αιτωλοακαρνανία ονομαζόταν *Μικρή Βλαχία*. Μετά την τουρκική κατάκτηση, οι Τούρκοι μετέφεραν στη γλώσσα τους την ονομασία *Κιουτσούκ Βαλαχί* για την περιοχή και *Κιουτσούκ Βαλάχ* για τους κατοίκους της, η οποία εξελίχθηκε σε *Κουτσόβλαχοι* και από το 1913 χρησιμοποιείται παράλληλα με τον όρο *Βλάχοι* για όλους τους Ελληνοβλάχους (Εξαρχος, 2001, σελ. 32), β) *Αρβανιτόβλαχοι*. Οι Βλάχοι από την περιοχή της Φράσαρης στη Βόρεια Ήπειρο, ομιλούντες τη βλάχικη και την αλβανική, σήμερα και την ελληνική (Εξαρχος, 2001, σελ. 35), γ) *Μπουρτζόβλαχοι*. Η ονομασία προκύπτει από το *burgi* (=κάστρο), άρα

σημαίνει καστροφύλακες, μιας και οι Βλάχοι ήταν πολεμιστές στις ρωμαϊκές λεγεώνες ή προκύπτει από το βουνό της Ιταλίας *Μπρούζου*. Τρίτη εκδοχή να πρόκειται για περιφρονητική ονομασία μυρωδιάς τυριού (*μπρίντζι*) (Έξαρχος, 2001, σελ. 33-34), δ) *Καραγκούνηδες*. Σύμφωνα με τον Κρυστάλλη (χ.χ., όπως αναφέρεται στο Έξαρχος, 2001, σελ. 36-37), ταυτίζονται με τους Αρβανιτόβλαχους και το όνομα προέρχεται από το τουρκικό *κάρρα* (= μαύρο) και το αλβανικό *γκουν* (=ένδυμα), ώστε να τους ξεχωρίζουν από τους άλλους Βλάχους που φορούσαν λευκό ένδυμα.

7.2. Καταγωγή βλαχόφωνων Ελλήνων

7.2.1 Πρώτες μαρτυρίες για την παρουσία Βλάχων στη Βαλκανική χερσόνησο

Πρώτη ρητή μνεία περί Βλάχων γίνεται στο έργο του Κεδρινού (976) όπου αναφέρεται το περιστατικό της δολοφονίας του αδερφού του Σαμουήλ, τσάρου της Βουλγαρίας, από Βλάχους οδίτες, δηλαδή πεζοπόρους (στο Wace & Thomson, 2009, σελ. 283). Σημαντική μαρτυρία για την ύπαρξη εκλατινισμένου στοιχείου τον 6^ο αι. έχουμε από το Σιμοκάττη, ο οποίος αναφέρει ένα περιστατικό από την εκστρατεία των βυζαντινών στρατευμάτων κατά των Αβάρων στη Θράκη. Το φορτίο ενός ζώου που προπορευόταν έγειρε και κινδύνευε να πέσει στο έδαφος, τότε ένας στρατιώτης που ακολουθούσε φώναξε «τόρνα, τόρνα, φράτερ» (=γέρνει, γέρνει, αδερφέ). Τόρνα στα βλάχικα είναι η προστακτική του ρήματος τόρνου (=γυρίζω, στρέφω). Οι στρατιώτες ωστόσο το εξέλαβαν ως στρατιωτικό παράγγελμα οπισθοχώρησης και επικράτησε σύγχυση. Οι περισσότεροι μελετητές θεωρούν τις λέξεις τόρνα και φράτερ ως τις πρώτες μαρτυρίες της βλάχικης γλώσσας (στου Έξαρχο, 2001, σελ. 90-91, Κολτσιδά, 1993, σελ. 23-24).

7.2.2. Θεωρίες καταγωγής των βλαχόφωνων Ελλήνων

Λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις βυζαντινών, νεότερων και σύγχρονων συγγραφέων περί της καταγωγής των Βλάχων του ελλαδικού χώρου, προέκυψαν οι ακόλουθες τρεις θεωρίες: α) ότι οι βλαχόφωνοι Έλληνες είναι απόγονοι των Ρωμαίων αποίκων που εγκαταστάθηκαν στην ελληνική χερσόνησο με τη ρωμαϊκή κατάκτηση και κατέφυγαν αργότερα στους ορεινούς όγκους για να γλιτώσουν από τις επιδρομές εχθρικών λαών, β) ότι κατέβηκαν από τα βόρεια

Βαλκάνια, π.χ. τη Δακία και γ) ότι είναι αυτόχθονες εκλατινισμένοι (Λαζάρου, 1993, σελ. 246-247).

Ο Κεκαυμένος, τον 11^ο αι., αναφερόμενος στους Βλάχους της Θεσσαλίας ισχυρίζεται ότι κατάγονται από Δάκες και Βέσσους, τους μεταγενέστερους Ρουμάνους, που αρχικά κατοικούσαν στο Δούναβη και τη Σερβία, ενώ αργότερα κατέβηκαν σε Ήπειρο, Θεσσαλία και Μακεδονία (στον Έξαρχο, 2001, σελ. 92-94). Το 15^ο αι. ο Χαλκοκονδύλης θεωρεί ότι οι Βλάχοι κατέβηκαν στην Πίνδο από τη Δακία, είναι ομόγλωσσοι με τους Δάκες που μιλούν μια γλώσσα παραπλήσια των Ιταλών και τους ονομάζει *Βλάχους* ή *Βράχους* (στον Έξαρχο, 2001, σελ. 104-106). Ο Κούμας το 18^ο αι. ήταν ο πρώτος που υποστήριξε ότι οι Βλάχοι του ελλαδικού χώρου είναι ντόπιοι εκλατινισμένοι (στον Λαζάρου, 1993, σελ. 180). Ο Βέης τον 20^ο αι. πιστεύει ότι είναι λατινογενής λαός, αρχικά εγκατεστημένος γύρω από το Δούναβη, ονομάζονταν Δάκοι ή Βέσσαι, αλλά αργότερα εγκαταστάθηκαν σε Μακεδονία και Ήπειρο (στον Κολτσίδα, 1993, σελ. 35).

Οι Χρυσόχοος (1909) και Κεραμόπουλλος (1939) είναι νεότεροι συγγραφείς που διατύπωσαν την πιο τεκμηριωμένη θεωρία καταγωγής των Βλάχων. Υποστηρίζουν τα εξής: Οι Ρωμαίοι σε όσες χώρες κατακτούσαν οργάνωναν το στρατό και τη διοίκηση με ντόπιο πληθυσμό (Χρυσόχοος, 1909, σελ. 61) και οι ανώτεροι υπάλληλοι και αξιωματούχοι ήταν πολίτες από τη Ρώμη (Κεραμόπουλλος, 1939, σελ. 81. Σαράντης, 1975, σελ. 579). Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία άλλωστε ήταν αχανής και οι ανάγκες σε όλες τις επαρχίες μεγάλες. Στο στρατό κατατάσσονταν συνήθως φτωχοί αγρότες και κάτοικοι ορεινών περιοχών που ήταν σκληραγωγημένοι. Αυτοί συγκροτούσαν τις ρωμαϊκές λεγεώνες, εκλεκτές ομάδες του ρωμαϊκού στρατού και τις τοπικές φρουρές (*auxilia*) που εγκαθιστούσαν οι Ρωμαίοι για να φυλάσσουν διαβάσεις στα βουνά και να ελέγχουν τις κινήσεις στρατευμάτων (Κολτσίδα, 1993, σελ. 36. Χρυσόχοος, 1909, σελ. 28). Με το διάταγμα του Καρακάλλα το 212 μ.Χ., ανακηρύσσονταν Ρωμαίοι πολίτες και τους παραχωρούσαν κομμάτι γης προς καλλιέργεια μετά τη ολοκλήρωση της θητείας τους (Κεραμόπουλλος, 1939, σελ. 81. Κολτσίδα, 1993, σελ. 40). Προκειμένου να υπάρχει μια ενιαία γλώσσα συνεννόησης για τη σωστή οργάνωση και δράση του στρατού, χρησιμοποιήθηκε η λατινική γλώσσα (Κεραμόπουλλος, 1939, σελ. 82). Στη λατινική συντάσσονταν τα κρατικά έγγραφα, οι στρατιωτικοί νόμοι και τα στρατιωτικά παραγγέλματα (Σαράντης, 1975, σελ. 580), η οποία εισχωρούσε παντού, μεταδόθηκε στα γυναικόπαιδα και έγινε οικογενειακή γλώσσα (Κεραμόπουλλος, 1939, σελ. 86). Στο νότιο ελλαδικό χώρο, όπου η ρωμαϊκή παρουσία ήταν πιο χαλαρή και η ελληνική γλώσσα ισχυρότερη, η λατινική δε

μπόρεσε να διαδοθεί σε μεγάλο βαθμό (Κεραμόπουλλος, 1939, σελ. 73). Στην Ήπειρο και τη Μακεδονία, το ρωμαϊκό στοιχείο ήταν εντονότερο και σταδιακά ο πληθυσμός έγινε δίγλωσσος. Η λατινική γλώσσα διείσδυσε στην καθημερινή επικοινωνία, επηρεασμένη από τις γλωσσικές (φωνητικές, μορφολογικές, λεξιλογικές) ιδιαιτερότητες κάθε τόπου και το ελληνικό γλωσσικό υπόστρωμα (Σαράντης, 1975, σελ. 580-581). Έτσι γεννήθηκε η βλάχικη γλώσσα (Χρυσόχοος, 1909, σελ. 29). Αργότερα, με την επικράτηση της ελληνικής γλώσσας στο Βυζάντιο, οι λατινόγλωσσοι εκδιώχθηκαν από τις πεδινές περιοχές και αναζήτησαν καταφύγιο στα βουνά. Εκεί συγκρότησαν αξιόλογους οικισμούς, διατήρησαν το λατινογενές ιδίωμα στον προφορικό λόγο και την ελληνική στο γραπτό, ασχολήθηκαν με την κτηνοτροφία, το εμπόριο, πολλοί καλλιέργησαν τα γράμματα και ίδρυσαν σπουδαία εκπαιδευτικά ιδρύματα (Σαράντης, 1975, σελ. 581-582). Η θεωρία ότι οι βλαχόφωνοι Έλληνες είναι απόγονοι αυτόχθονου πληθυσμού τεκμηριώνεται σήμερα ιστορικά, εθνολογικά και γλωσσικά (Κολτσιδάς, 1993, σελ. 44-45. Σαράντης, 1975, σελ. 583-585).

7.3. Το Κουτσοβλαχικό ζήτημα

Με τον συγκεκριμένο όρο εννοούμε τη συστηματική προπαγάνδα της Ρουμανίας από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. έως το 1913 και οριστικά ως το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, για προσηλυτισμό των Βλάχων και «απελευθέρωση των αλύτρωτων ομογενών τους» στη Βαλκανική χερσόνησο (Παυλίδης, χ.χ., σελ. 6). Την αφορμή για τη γέννηση του ζητήματος έδωσε η ικανοποίηση των διεκδικήσεων των Σλάβων για δημιουργία μεγάλου βουλγαρικού κράτους και θρησκευτική ανεξαρτησία στη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου το 1878 (Κολτσιδάς, 1993, σελ. 95). Το 1854 δύο Ρουμάνοι, ο πολιτικός Bolintineanu και ο ποιητής Radulescu, πραγματοποίησαν οδοιπορικό σε Μακεδονία και Ήπειρο και «ανακάλυψαν» αλύτρωτους συμπατριώτες, γλωσσικά συγγενείς τους (Παυλίδης, χ.χ., σελ.5). Αμέσως εξέδωσαν άρθρα σε ρουμάνικες εφημερίδες και απηύθησαν χαιρετισμό στους «Ρουμάνους της Μακεδονίας» Κουτσόβλαχους. Το επιχείρημα της γλωσσικής συγγένειας αντλήθηκε από το έργο του εθνολόγου Weigand που επισήμανε την ομοιότητα γλωσσικών στοιχείων της βλάχικης με τη ρουμανική (Παυλίδης, χ.χ., σελ. 5-6). Ακολούθησε η ίδρυση το 1860 στο Βουκουρέστι του «Μακεδονο-ρουμανικού κοιμιτάτου», που εξέδωσε προκήρυξη καλώντας τους Ρουμάνους αδερφούς της Ηπείρου, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Αλβανίας να σκεφτούν το μέλλον τους. Ακολούθησαν διώξεις Ελλήνων από τη Ρουμανία, δημεύσεις περιουσιών, προσηλυτισμός

στελεχών ως κήρυκες των ιδεών της προπαγάνδας (Κολτσίδα, 1993, σελ. 100). Ένας από αυτούς ήταν ο Μαργαρίτης από την Κλεισούρα, όπου ίδρυσε το πρώτο ρουμάνικο σχολείο εξαγοράζοντας συνειδήσεις φτωχών οικογενειών, υποσχόμενος ανατροφή, σπουδές και αποκατάσταση για τα παιδιά τους (Παυλίδης, χ.χ., σελ. 7-8). Το 1899 λειτουργούσαν 90 δημοτικά σχολεία και γυμνάσια σε Κρούσοβο, Μοναστήρι, Γιάννενα, Γρεβενά και εμπορική σχολή στη Θεσσαλονίκη. Με αυτό τον τρόπο γαλούχησαν αρκετά βλάχοπουλα με ρουμανική συνείδηση, τα οποία μετανάστευσαν στη Ρουμανία (Κολτσίδα, 1993, σελ. 101-104). Παράλληλα ιδρύθηκαν ρουμάνικες εκκλησίες, με σκοπό την απόσχιση από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Το 1905 ο Σουλτάνος αναγνώρισε την ύπαρξη Ρουμανικής-Βλάχικης εθνότητας σε Ήπειρο, Μακεδονία και Θεσσαλία. Ακολούθησαν διαμαρτυρίες από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αντιδράσεις του ντόπιου πληθυσμού απέναντι στην εκκλησιαστική πολιτική, αιματηρά επεισόδια, διακοπή των διπλωματικών σχέσεων (Παυλίδης, χ.χ., σελ. 8-9). Τελικά με την παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων αποκαταστάθηκαν οι σχέσεις και το 1913 υπογράφηκε στο Βουκουρέστι ελληνοσερβική συνεννόηση εναντίον της Βουλγαρίας, ενόψει του Δευτέρου Βαλκανικού Πολέμου. Ο Βενιζέλος επέτρεψε, ως αντάλλαγμα, την αυτονομία σχολών και εκκλησιών των Κουτσοβλάχων της Μακεδονίας, αναγνωρίζοντας εκκλησιαστική και εκπαιδευτική ρουμανική μειονότητα στο βορειοελλαδικό χώρο (Κολτσίδα, 1993, σελ. 110-111). Η εν λόγω υποχώρηση στις ρουμανικές αξιώσεις, από άλλους ερμηνεύτηκε ως διπλωματικός ελιγμός σε μια κρίσιμη ιστορική στιγμή και από άλλους ως προδοσία (Παυλίδης, χ.χ., σελ. 10-11). Τελικά η πλειοψηφία των Βλάχων του βόρειου ελλαδικού χώρου ενσωματώθηκε στο νέο ελληνικό κράτος και οι ελάχιστες ρουμανικές κοινότητες τέθηκαν στο περιθώριο (Παυλίδης, χ.χ., σελ. 12). Το 1917 ο Διαμάντης από τη Σαμαρίνα, με αφορμή την εισχώρηση των Ιταλών στη Δυτική Μακεδονία, άρχισε να προπαγανδίζει τη λατινική καταγωγή των Κουτσόβλαχων και τη δημιουργία ιταλορουμανικού κράτους. Πολλοί οπαδοί του συνεργάστηκαν με τον ιταλικό στρατό και εκτοπίστηκαν από τις ελληνικές αρχές (Παυλίδης, χ.χ., σελ. 12). Αργότερα ο Διαμάντης εγκαταστάθηκε στη Λάρισα ιδρύοντας τη «Ρωμαϊκή Λεγεώνα», μια προπαγανδιστική οργάνωση και προσπαθούσε να στρατολογήσει οπαδούς με απειλές και εκφοβισμούς. Έντονη υπήρξε η αντίσταση των Ελληνοβλάχων που τόνισαν την ελληνικότητά τους (Παυλίδης, χ.χ., σελ. 12). Το ίδιο έπραξε και ο πρωθυπουργός Τσολάκογλου το 1942 μετά και την έντονη παρέμβαση, μέσω υπομνημάτων του το 1941-1942 στην Αθήνα, του Κουτσόβλαχου Αβέρωφ (Κολτσίδα, 1993, σελ. 116-119). Κάπου εκεί

έσβησαν οι τελευταίες διεκδικήσεις των Ρουμάνων προς τους Έλληνες Κουτσόβλαχους (Κολτσίδα, 1993, σελ. 120).

Η ρουμανική προπαγάνδα δημιούργησε εντάσεις και πόλωση. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις ανθρώπων που ενέδωσαν στα κηρύγματα της προπαγάνδας. Ωστόσο οι βλαχόφωνοι Έλληνες στην πλειονότητά τους δεν αξίωσαν ποτέ να αναγνωριστούν ως μειονότητα, ως ξεχωριστή εθνότητα. Αυτοπροσδιορίζονται ως Έλληνες και Βλάχοι και σε κάθε ευκαιρία δηλώνουν την ελληνική τους συνείδηση, γεγονός που απέδειξαν και με την πολύτιμη συνεισφορά τους στους αγώνες ανεξαρτησίας του έθνους (Μέρτζος, 2010, σελ. 40). Έμειναν ωστόσο κατάλοιπα σε θέματα στάσεων και προκαταλήψεων. Στην προσπάθειά τους να μην ταυτιστούν με τους προπαγανδιστές, γεννήθηκε η αποστροφή τους προς τη γλώσσα. Από φόβο μιας νέας αναβίωσης του κακού παρελθόντος, επικράτησε το δόγμα: «Μη μιλάτε βλάχικα για να μη σας θεωρούν Ρουμάνους» (Κολτσίδα, 1998, σελ. 202-203). Προκλήθηκε ένα αίσθημα συλλογικής ενοχής στους Βλάχους και καχυποψίας για όποιον αναφέρεται στο συγκεκριμένο θέμα. Μάλιστα επικράτησε η άποψη ότι η κουτσοβλαχική δεν έχει γραπτή μορφή και οποιοσδήποτε αποπειράται να την αποδώσει με λατινικό αλφάβητο είναι ρουμανόφιλος (Kahl, 2011, σελ. 40). Χαρακτηριστική είναι η ανακοίνωση της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων που τονίζει την προφορική γλωσσική έκφραση των Βλάχων, δέχεται μόνο το ελληνικό αλφάβητο ως απόπειρα γραπτής απόδοσής της και δε νομιμοποιεί τις πρωτοβουλίες μεμονωμένων συλλόγων να την αποδώσουν με λατινικό αλφάβητο, βλέποντας πίσω από αυτές κίνδυνο δημιουργίας μειονότητας (Μειονότητα βλέπουν πίσω από τη λατινική αποτύπωση της βλάχικης γλώσσας, 2019). Η ρουμανική προπαγάνδα υπήρξε λοιπόν η βασική αιτία συρρίκνωσης της βλάχικης γλώσσας, με αποτέλεσμα τα τελευταία χρόνια να απειλείται με εξαφάνιση (Σαββανάκης, 2018).

7.4. Οι βλαχόφωνοι Έλληνες στη νεότερη και σύγχρονη ιστορία

7.4.1. Γεωγραφικά και δημογραφικά στοιχεία

Από τη ρωμαϊκή εποχή οι εγκαταστάσεις των Βλάχων του ελλαδικού χώρου εντοπίζονταν κατά μήκος της οροσειράς της Πίνδου, στα σημεία όπου οι Ρωμαίοι εγκατέστησαν οροφυλακές. Πριν την επανάσταση του 1821 εγκαθίστανται και σε Θεσσαλία, Κεντρική Μακεδονία και Θράκη. (Κολτσίδα, 1993, σελ. 71). Τον 20ο αι. οι μητροπολιτικές

εγκαταστάσεις των Βλάχων των Βαλκανίων εντοπίζονταν κατά 80% στην Ελλάδα και 20% σε Βόρεια Ήπειρο, Βουλγαρία, Σερβία και Ρουμανία (Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, 2001, σελ. 87). Οι περισσότερες, εξαιρώντας κάποιες εστίες σε Βόρεια Ήπειρο και πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, προήλθαν από αποδημίες των βλαχόφωνων Ελλήνων κατά την τουρκοκρατία σε χώρες των Βαλκανίων και της Ευρώπης, όπου ίδρυσαν παρουκίες. Συγκεκριμένα εγκαταστάθηκαν σε Αυστρία, όπου οι ιδέες για επανάσταση και ελευθερία ζυμώνονταν στη Βιέννη, Ουγγαρία, όπου οι Βλάχοι ανέπτυξαν το εμπορικό τους δαιμόνιο, Σερβία (Μοναστήρι, Κρούσοβο, Βελιγράδι), Βουλγαρία, Ιταλία, Ρωσία, Γερμανία, Ολλανδία, κ.ά. (Κολτσίδας, 1993, σελ. 73-77). Οικισμοί Βλάχων στον ελλαδικό χώρο βρίσκονται σήμερα σε Ασπροπόταμο, Μέτσοβο, Γρεβενά, Ζαγορά, Κόνιτσα, Γράμμο, Όλυμπο, Σέρρες, Δράμα, Βέροια, Φλώρινα, Βελεστίνο κ.ά. (Κολτσίδας, 1993, σελ. 71-72).

Στις αρχές του 20^{ου} αι. ο πληθυσμός των Βλάχων σε Ελλάδα, Αλβανία, πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και Βουλγαρία υπολογιζόταν σε 200.000. Μετά το 1912, οι 102.000 είχαν την ταυτότητα του Έλληνα πολίτη, οι 30.000 διέμεναν στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, οι 15.000 στην Αλβανία, οι 10.000 στη Βουλγαρία και ακόμη λιγότεροι σε Σερβία και Βοσνία (Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, 2001, σελ. 94). Σύμφωνα με εκτίμηση του Αβέρωφ, το 1940 υπήρχαν 200.000 Βλάχοι στην Ελλάδα που μιλούσαν τη γλώσσα και άλλοι τόσοι που την καταλάβαιναν αλλά δεν τη μιλούσαν. Τα τελευταία επίσημα στοιχεία στην Ελλάδα το 1951 κάνουν λόγο για 39.855 κατοίκους που έχουν την κουτσοβλαχική ως μητρική γλώσσα. Ο υπολογισμός του πληθυσμού των Βλάχων προβληματίζει αρκετά, καθώς πολλοί Βλάχοι ενσωματώθηκαν στις πόλεις, εγκαταλείποντας τη μητρική τους γλώσσα (στον Τηγάνη, 2008).

7.4.2. Οικονομική προσφορά των βλαχόφωνων Ελλήνων

Βασική ασχολία των Βλάχων ανέκαθεν ήταν η κτηνοτροφία. Προκειμένου να εξασφαλίζουν τροφή για τα κοπάδια τους, ακολουθούσαν ένα είδος ημιομαδικής ζωής: τους καλοκαιρινούς μήνες διέμεναν στα βουνά και τους χειμερινούς κατέβαιναν σε πεδινά μέρη. Ασχολήθηκαν και με το εμπόριο, τη χρυσοχοΐα, την υφαντουργία, τη βαρελοποιία, την ξυλουργική, την υλοτομία, την τυροκομία κ.ά. καθώς αναπτύχθηκε αξιόλογη αστική κουτσοβλαχική τάξη. Οι λόγοι δημιουργίας της ήταν η κινητικότητα των Βλάχων, η γνώση των εμπορικών δρόμων και η σχετικά προνομακική μεταχείριση του Σουλτάνου που τους εξασφάλιζε ανεξαρτησία και

καταβολή μικρότερων φόρων (Έξαρχος, 2001, σελ. 249. Ντίνας, 1998, σελ. 118-119). Έτσι αναπτύχθηκαν σπουδαία εμπορικά, βιοτεχνικά και πολιτιστικά κέντρα στις περιοχές εγκατάστασής τους. Το Νυμφαίο, η Κλεισούρα και το Πισοδέρι εξελίχθηκαν σε χωριά εμπορικής και στρατιωτικής σημασίας λόγω της γεωγραφικής θέσης τους. Οι Καλαρρύτες, το Συρράκο, τα Ζαγοροχώρια και το Μέτσοβο, χτισμένα σε κομβικά σημεία, αποτέλεσαν οικονομικά κέντρα και τόπους γέννησης σπουδαίων προσωπικοτήτων, όπως των Σταύρου, ιδρυτή της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος και των ευεργετών Αβέρωφ και Τοσίτσα (Ντίνας, 1998, σελ. 120-125).

7.4.3. Εθνική προσφορά των βλαχόφωνων Ελλήνων

Οι ελληνικές παροικίες σε Βενετία, Τεργέστη, Βιέννη, Βουδαπέστη, Βουκουρέστι, Λειψία, έγιναν τόποι ζύμωσης επαναστατικών ιδεών και πολιτικής αφύπνισης. Η παρουσία και δραστηριότητα των Βλάχων εμπόρων ήταν εντονότατη, με αποτέλεσμα να μεταλαμπαδευτούν στους σκλαβωμένους Έλληνες οι νεωτερικές ιδέες του Διαφωτισμού (Κατσάνης, 2006). Ο Ρήγας από το Βελεστίνο, με τη γνωστή συγγραφική και επαναστατική δράση και άλλοι βλαχόφωνοι μνημένοι στη Φιλική Εταιρεία συνέβαλαν στον αγώνα, όπως ο Ζαμάνης από το Μέτσοβο, που διέθεσε την περιουσία του για τις ανάγκες της Εταιρείας. Επίσης οι Ολύμπιος, Φαρμάκης, Κωλέτης μνημονεύονται για την προσφορά τους στον αγώνα της ανεξαρτησίας (Ντίνας, 1998, σελ. 120-135. Τρίτος, 2016). Στο Μακεδονικό Αγώνα, οι Πανταζίδης, Κρέμος, Γκαρμπολάς πρωτοστάτησαν στις αντιδράσεις των βλαχόφωνων Μακεδόνων κατά του προσηλυτισμού τους από το βουλγαρικό έθνος δηλώνοντας σθεναρά την αφοσίωσή τους στο ελληνικό γένος. Βλάχοι αρματολοί πολέμησαν στα βουνά της Μακεδονίας και Βλάχοι ίδρυσαν τη Νέα Φιλική Εταιρεία για καλύτερη οργάνωση του αγώνα. (Μέρτζος, 2006).

7.4.4. Πνευματική προσφορά των βλαχόφωνων Ελλήνων

Στη Μοσχόπολη τον 17^ο-18^ο αιώνα λειτούργησαν η Ελληνική Ακαδημία και το Ελληνικό Τυπογραφείο. Μορφή της ελληνικής διανόησης του 18^{ου} αι. υπήρξε ο Βλάχος Τζαρζούλης, υπέρμαχος της Μεγάλης ιδέας και δάσκαλος του Κοσμά Αιτωλού, του οποίου πνευματικός πατέρας ήταν ο Βλάχος λόγιος Τέρπος. Ο Τέρπος σημείωσε έντονη δράση κατά της σκλαβιάς και εμπύχωνε τους σκλαβωμένους (Τρίτος, 2016). Ο Ρήγας, ποιητής και επαναστάτης, συνέβαλε στον ξεσηκωμό του γένους. Οι Μοσχοπολίτης και Καβαλλιώτης υπήρξαν

θεμελιωτές της συγκριτικής γλωσσολογίας στα Βαλκάνια. Ο Ζάππας έχτισε το Ζάππειο Μέγαρο στην Αθήνα. Βλάχοι ήταν οι ποιητές Κρυστάλλης και Ζαλοκώστας. Υπεύθυνοι της ανέγερσης του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου υπήρξαν οι Βλάχοι Αβέρωφ, Στουρνάρης και Τοσίτσας. Ο Σίνας από τη Μοσχόπολη χρηματοδότησε την ανέγερση της Ακαδημίας Αθηνών και ο Αβέρωφ από το Μέτσοβο την ανέγερση του Καλλιμάρμαρου σταδίου και του Ωδείου Αθηνών (Ντίνας, 1998, σελ. 124-125).

8. Η Βλάχικη γλώσσα

8.1. Προέλευση βλάχικης γλώσσας

Η βλάχικη γλώσσα αποτελεί κλάδο της *δημώδους-προφορικής λατινικής των Βαλκανίων* (Εξαρχος, 2001, σελ. 144). Όταν οι Ρωμαίοι κατέλαβαν τη χερσόνησο του Αίμου, εγκατέστησαν, όπως είδαμε παραπάνω, ντόπιους σε ρωμαϊκές φρουρές και διοίκηση. Ως επίσημη γλώσσα του στρατού, της διοίκησης και της δικαιοσύνης επικράτησε η λατινική, με αποτέλεσμα την εκλατίνιση του πληθυσμού των ορεινών περιοχών. Με την εισβολή των σλάβικων φύλων στη βαλκανική, η χρήση της λατινικής περιορίστηκε σε πληθυσμούς της σημερινής Ρουμανίας, στις Δαλματικές ακτές και σε κάποιες ορεινές νησίδες, όπως αυτή της Πίνδου. Έτσι η *ανατολική βαλκανική ομάδα λατινικών γλωσσών* περιλαμβάνει τις εξής γλώσσες: τη δακορουμανική, ιστρορουμανική, μογλενίτικη και κουτσοβλαχική (Κατσάνης, 2010, σελ. 94-96). Η κουτσοβλαχική είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται στη νότια Βαλκανική. Η *δημώδης-προφορική λατινική γλώσσα της Δυτικής Ευρώπης* εξελίχθηκε στις εξής γλώσσες: την ιταλική, τη γαλλική, την ισπανική, την πορτογαλική και τη ραιτορωμανική (Εξαρχος, 2001, σελ. 145). Η βλάχικη γλώσσα λοιπόν έχει την ίδια «μητέρα» γλώσσα με τη ρουμάνικη κι έτσι εξηγούνται οι ομοιότητες ανάμεσα στις δύο γλώσσες (Κατσάνης, 2010, σελ. 97). Το γεγονός αυτό εκμεταλλεύτηκαν κάποιοι Ρουμάνοι γλωσσολόγοι, κατά τη διάρκεια της ρουμανικής προπαγάνδας, ονόμασαν την ανατολική βαλκανική λατινική γλώσσα ως πρωτορουμανική/αρχαία ρουμανική και ισχυρίζονταν ότι από αυτήν προήλθαν τα κουτσοβλάχικα, τα ιστρορουμανικά και τα μογλενίτικα, εξυπηρετώντας τους σκοπούς της προπαγάνδας. Ένα τέτοιο όμως ιστορικό και γλωσσικό δόγμα δεν επαληθεύτηκε από καμιά

γλωσσολογική έρευνα, ούτε από ιστορικές και γλωσσικές μαρτυρίες (Κατσάνης, 2010, σελ. 98-100).

8.2. Χαρακτηριστικά κουτσοβλαχικής γλώσσας

Σε φωνολογικό επίπεδο, παρατηρούνται:

- Προσθήκη των νέων φθόγγων *ă* και *î*, σε σχέση με τη λατινική, φαινόμενο που παρατηρείται και σε άλλες γλώσσες της Βαλκανικής χερσονήσου.
- Εμφάνιση ενός προσθετικού *a-*, σε λέξεις που αρχίζουν από *r-*, *k-*, *l-*.
- Οι δίφθογοι της λατινικής μονοφθογίζονται.
- Εμφάνιση του φαινομένου της κώφωσης, δηλαδή της τροπής των *a*, *e*, *o* σε *ă*, *î*, *u*.
- Εμφάνιση του φαινομένου της ουράνωσης, της προσθήκης νέων φθόγγων και έτσι τα *s*, *z* τρέπονται σε *ș*, *ž*, τα *l*, *n* σε *l'*, *n'* και τα *k*, *g*, *t*, *d* +*e/ i/ î* σε *ts*, *dz*, *tș*, *dž*.
- Ενσωμάτωση ελληνικών φθόγγων *χ*, *γ*, *θ*.
- Ουράνωση των χειλικών *p*, *b*, *f*, *v*, *m* μπροστά από φωνήεν *k'*, *g'*, *x'*, *γ'*, *n'* (Κατσάνης, 2010, σελ. 101-106).

Σε επίπεδο μορφοσυντακτικό, παρατηρούνται:

- Άρθρο που επιτάσσεται (π.χ. *ftsiorlu*).
- Στις πτώσεις της γενικής και δοτικής το άρθρο βρίσκεται σε προθετική και εγκλιτική θέση (π.χ. *a ftsiorlui*).
- Περιφραστικό σχηματισμό του μέλλοντα, παρόμοια με την ελληνική (Κατσάνης, 2010, σελ. 101-106).

8.3. Σχέση κουτσοβλαχικής γλώσσας με την ελληνική και τη ρουμανική

Η κουτσοβλαχική υπέστη επιδράσεις από την ελληνική σε επίπεδο φωνολογίας, μορφολογίας και λεξιλογίου. Σε φωνολογικό επίπεδο, διαπιστώνονται τα φαινόμενα της κώφωσης (τροπή *e*, *o* σε *i*, *u*), της αποκοπής (αποβολή άτονων *i*, *u*), την υιοθέτηση ελληνικών προθημάτων, καταλήξεων και των φθόγγων *γ*, *δ*, *θ*. (Κατσάνης, 2010, σελ. 110). Σε μορφολογικό επίπεδο, επιθήματα που συναντάμε και στην ελληνική π.χ. *caf'e* < *cafedzi* κατά το καφέ < καφέδες (Κατσάνης, 2010, σελ. 110), χρήση υποτακτικής αντί απαρεμφάτου που χρησιμοποιείται στις

λατινογενείς γλώσσες, συχνή χρήση αορίστου αντί παρακειμένου και δομή του μέλλοντα κατά τα πρότυπα της ελληνικής (Έξαρχος, 2001, σελ. 233-234). Σε λεξιλογικό επίπεδο, υπολογίζεται ότι το 25-30% των λέξεων προέρχονται από την ελληνική, κατά το λεξικό του Parahagi (στον Έξαρχο, 2001, σελ. 149). Κατά το λεξικό του Νικολαΐδη, από τις 6.657 λέξεις της κουτσοβλαχικής, οι 3.560 (52%) είναι ελληνικής προέλευσης (Νικολαΐδης, 1909, κγ'). Πολλά είναι τα αρχαιοελληνικά δάνεια για τα οποία εξετάζεται αν πρώτα πέρασαν στη λατινική και κατόπιν στην κουτσοβλαχική ή αν είναι λέξεις του γλωσσικού υποστρώματος των ομιλητών πάνω στο οποίο επικάθησε η λατινική βαλκανική. Υπάρχουν πράγματι πολλές λέξεις σωζόμενες στην κουτσοβλαχική της ομηρικής και προομηρικής περιόδου που δε συναντώνται στη λατινική. Το γεγονός αυτό αποτελεί τεκμήριο ότι οι πρόγονοι των Βλάχων κατοικούσαν στην ελληνική χερσόνησο από τα χρόνια του Ομήρου (Έξαρχος, 2001, σελ. 146-148). Ενδεικτικά συναντάμε τις λέξεις *στούπ(ου)* (= κυψέλη) από το αρχαιοελληνικό *στύπος*, *τέτα* (=θεία) από το ομηρικό *τέτα*, *τάμπα* (=κορυφή) από το αρχαίο *τύμβος* (Έξαρχος, 2001, σελ. 235), *άγκρου* (=αγρός) από το μυκηναϊκό «*akoro*», *αρούκω* (=ρίχνω) από το ομηρικό *αράσσω* = ρίχνω κάτω, *βάκα* (=αγελάδα) από το μυκηναϊκό «*wekata*», *γίνο* (=οίνος) από το ομηρικό «*Φοινος*», *κόρου* (=κέρατο) από το μινωϊκό «*kego*» κ.ά. (Στεργίου, 2007, σελ. 13-35). Στην κουτσοβλαχική σώζονται επίσης λέξεις της γλώσσας των αρχαίων Μακεδόνων, τεκμήριο ότι ένα τμήμα των Ελληνοβλάχων είναι απόγονοι του Μεγαλέξανδρου. Συναντάμε περίπου 80 αρχαιομακεδονικές λέξεις, όπως: *βίντου* (=αέρας) από το *Βέδν* (=θεότητα των Μακεδόνων, το όνομα της οποίας δήλωνε τον αέρα), *κρεάστα* (= η κορυφογραμμή) από το *ακρήστις* (= ράχη βουνού) κ.ά. (Έξαρχος, 2001, σελ. 146-147). Επίσης σώζονται τσακόνικες λέξεις, τεκμήριο ότι οι Ελληνοβλάχοι είναι απόγονοι των Δωριέων, του πρώτου ελληνικού φύλου. Ενδεικτικά συναντάμε τις λέξεις: *γιούρε* (=γύρος), *τζάρου* (=τυρόγαλο) από το *ζάρα* (=κομμένο γάλα), *κατούνα* (=καλύβα). (Έξαρχος, 2001, σελ. 147-148).

Στατιστικές εκτιμήσεις κάνουν λόγο για συνεισφορά 5.500 (20,4%) λέξεων ελληνικής προέλευσης στη ρουμανική και 1.328 (4,8%) λέξεων της βλάχικης στη ρουμανική γλώσσα στο σύνολο των 27.013 λημμάτων της ρουμανικής του λεξικού του Breban. Διαπιστώνεται λοιπόν μικρή συγγένεια της κουτσοβλαχικής με τη ρουμανική, γεγονός που αποδεικνύει το αβάσιμο των θεωριών που ήθελαν την κουτσοβλαχική να είναι παρακλάδι της ρουμανικής. Οι ομηρικές, μακεδονικές και τσακόνικες λέξεις της κουτσοβλαχικής δεν απαντώνται στη ρουμανική, ενισχύοντας τη θεωρία του εκλατινισμού του ντόπιου στοιχείου στον ελλαδικό χώρο και

επιρροής της κουτσοβλαχικής από το υπάρχον ελληνικό υπόστρωμα (Εξαρχος, 2001, σελ. 149-151).

8.4. Πρώτες γραπτές μαρτυρίες και απόπειρες γραπτής απόδοσης της κουτσοβλαχικής γλώσσας

Από το 18^ο αιώνα υπήρξαν προσπάθειες καταγραφής της βλάχικης με στόχο τη διατήρησή της. Στον ελλαδικό χώρο, το πρώτο γραπτό δείγμα του 16-17^{ου} αι. βρέθηκε στο ναό του Αγίου Ζαχαρία στο Ζαγάρι Γράμμου και πρόκειται για επιγραφή με ελληνικούς χαρακτήρες στο υπέρθυρο της εισόδου: «*Κάρι βα σ' ίντρα τρου αέστα μπισιάρικα σι βα σ' ινκλίνα κου εβλάβιε Ντουμνιζτάου βα λι ατζιούτα*» (= *όποιος μπει σε αυτόν το ναό και προσκυνήσει με ευλάβεια, ο Θεός θα τον βοηθήσει*) (Σιώκης, 2002, σελ. 138). Από το 1731 σώζεται τετράγλωσση επιγραφή του Τέρπου (ελληνικά-λατινικά-αλβανικά-βλάχικα με ελληνικούς χαρακτήρες), πάνω στην εικόνα της Θεοτόκου Βρεφοκρατούσας, στο μοναστήρι της Παναγίας της Ardenitsa της Αλβανίας. Στα Τρίκαλα σώζεται επιγραφή (σε λόγια γλώσσα, δημοτική και βλάχικη με ελληνικούς χαρακτήρες) από το 1789, στο ναό της Μονής Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου Κλεινοβού. Αξιόλογο εύρημα και το *Κύπελο Σιμώτα* από το 19^ο αι. στη Ρουμανία. Πρόκειται για έργο φιλοτεχνημένο στην Ιταλία, κατά παραγγελία Βλάχων εμπόρων από τους Καλαρρύτες και φέρει ελληνικό και βλάχικο κείμενο με ελληνικούς χαρακτήρες (Σιώκης, 2002, σελ. 138-142).

Προσπάθειες καταγραφής έγιναν και από Βλάχους απόδημους. Στη Βενετία ο Καβαλλιώτης στο έργο του *Πρωτοπειρία* (1770), περιλαμβάνει τρίγλωσσο Ελληνο-Αλβανο-Βλάχικο λεξικό. Ο ίδιος πρότεινε την υιοθέτηση ελληνικού αλφάβητου για την καταγραφή της γλώσσας (στους Κολτσίδα, 1998, σελ. 189, Σιώκη, 2002, σελ. 40-41). Στη Βενετία ο Μοσχοπολίτης, στο έργο *Εισαγωγική διδασκαλία* (1802) περιλαμβάνει τετράγλωσσο λεξικό Ελληνο-Αλβανο-Βλαχικο-Βουλγαρικό. Πρότεινε και αυτός την υιοθέτηση του ελληνικού αλφάβητου, όπως και ο Ουκούτας στο έργο του *Νέα Παιδαγωγία* (1797), ο οποίος ωστόσο διέκρινε την αδυναμία του ελληνικού αλφάβητου να αποδώσει το εύρος των φθόγγων της κουτσοβλαχικής (στους Μπέη & Δασούλα, 2017). Διαφορετική άποψη είχαν οι Ρόζιας στο έργο του *Τέχνη της Ρωμανικής αναγνώσεως* (1808) και Μποϊατζής στο έργο *Γραμματική ρωμανική ήτοι μακεδονοβλαχική* (1813), που πρότειναν το λατινικό αλφάβητο (στον Σιώκη, 2002, σελ. 44-45). Το 1822

τυπώθηκε η *Καινή Διαθήκη* στο Λονδίνο στη βλάχικη γλώσσα με ελληνικό αλφάβητο (Σιώκης, 2002, σελ. 53).

Η γραπτή απόδοση της κουτσοβλαχικής είναι ένα θέμα πολύπλοκο δεδομένης της διαφοροποίησής της από περιοχή σε περιοχή. Διάφορα συστήματα γραφής προτάθηκαν, του Νικολαΐδη (1909), του Parahagi (1963), των Κατσάνη & Ντίνα (1990), του συνεδρίου της Μπίτολα (1997), των Μπέη & Δασούλα (2017). Οι τελευταίοι πρότειναν ένα σύστημα γραφής λαμβάνοντας υπόψη ιστορικά και φωνητικά κριτήρια. Στόχος ήταν να διαφανεί η προέλευση και οι σχέσεις της βλάχικης με τις υπόλοιπες ρομανικές γλώσσες και να αποδοθούν οι ιδιάζοντες φθόγγοι και φωνήματα των ποικιλιών της κουτσοβλαχικής που έχουν διαφοροποιητική αξία. Πρότειναν ένα ενιαίο ορθογραφικό σύστημα, ευέλικτο και κατάλληλο προς χρήση από όλους τους ομιλητές κουτσοβλάχικων ιδιωμάτων (Μπέης & Δασούλας, 2017).

8.5. Πορεία κουτσοβλαχικής γλώσσας και προσπάθειες διάσωσης της σήμερα

Η κουτσοβλαχική αν και μιλιέται επί δύο χιλιετίες, διαμορφώθηκε γραπτά τους τελευταίους δύο αιώνες. Η πορεία της διακρίνεται σε περιόδους. Στην πρώτη περίοδο (1770-1966) είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στην καθημερινή και κοινωνική ζωή των Βλάχων. Οι Κουτσόβλαχοι ζούσαν σε συμπαγείς πληθυσμούς, τηρούσαν τις παραδοσιακές ασχολίες της κτηνοτροφίας και του εμπορίου, η αποδημία σε χώρες του εξωτερικού ενίσχυε τους δεσμούς ανάμεσά τους, αφού η γλώσσα αποτελούσε ενοποιητικό στοιχείο και η διαμόρφωση αστικής τάξης ενίσχυε το αίσθημα κοινής ταυτότητας. Μιλιόταν ως δεύτερη οικογενειακή γλώσσα, σε μεγάλο βαθμό επάρκειας στους άνω των 40 ετών (Κολτσίδα, 1998, σελ. 190-196). Στη δεύτερη περίοδο (1966- σήμερα) η συρρίκνωσή της έγινε ορατή καθώς η μετάδοσή της στα νεότερα άτομα άρχισε να φθίνει. Οι κάτω των 20 ετών, είτε είχαν πλήρη άγνοια, είτε αντιλαμβάνονταν τα βασικά νοήματα μιας συζήτησης, αλλά δεν μπορούσαν να εκφραστούν επαρκώς και οι έως 40 ετών ήταν παθητικοί γνώστες (Κολτσίδα, 1998, σελ. 196). Μεταξύ 1970-1985, η παραπάνω διαπίστωση αφορούσε τα άτομα κάτω των 60 ετών, ενώ και οι παθητικοί γνώστες ελαττώθηκαν. Από το 1985 και μετά, οι άνω των 70 ετών μιλούσαν την κουτσοβλαχική στο οικογενειακό περιβάλλον, διανθισμένη με πληθώρα ελληνικών λέξεων, ενώ οι νεότεροι ήταν είτε ανεπαρκείς, είτε παθητικοί γνώστες της (Κολτσίδα, 1998, σελ. 197). Στη συρρίκνωση συνέβαλε η εγκατάλειψη των συμπαγών οικισμών και η εγκατάσταση σε αστικά κέντρα, οι

επιγαμίες, η προσαρμογή στο μονόγλωσσο περιβάλλον των αστικών κέντρων, η αφομοίωση από την ελληνική, η έλλειψη ανάγκης για καλλιέργεια γραπτού λόγου και κωδικοποίησης της κουτσοβλαχικής, η υποτίμηση της γλώσσας από τους ίδιους τους ομιλητές, η μειωμένη χρησιμότητά της στην οικονομική και κοινωνική ζωή και η ρουμάνικη προπαγάνδα, που λειτούργησε ως ανασταλτικός παράγοντας στη διάδοσή της στις επόμενες γενιές. (Kahl, 2011, σελ. 37-41. Κολτσίδας, 1998, σελ. 199-203). Η ίδρυση μάλιστα ρουμανικών σχολείων στον ελλαδικό χώρο, κατά την περίοδο της ρουμανικής προπαγάνδας, αποτέλεσε την απαρχή της παρακμής της κουτσοβλαχικής γλώσσας (Κατσάνης, 2010, σελ. 100-101).

Σε έρευνα που πραγματοποίησε ο Μπέης (Béis, 2000) στους Βλάχους του Μετσόβου, επιβεβαιώνεται η τάση εγκατάλειψης της κουτσοβλαχικής, καθώς η νεότερη γενιά Βλάχων δεν μεταβιβάζει τη γλώσσα στα παιδιά της και ο πληθυσμός εξελίσσεται σε μονόγλωσσος. Την εικόνα αυτή αναδεικνύει και η έρευνα της Κουφογιώργου (Koufogiorgou, 2008), η οποία μελέτησε την επίδραση της μετανάστευσης βλαχόφωνων πληθυσμών από την Αλβανία στο Μέτσοβο, όσον αφορά στη χρήση της κουτσοβλαχικής από τους ντόπιους. Διαπίστωσε τη θετική επιρροή κυρίως στον νεότερο εργαζόμενο πληθυσμό, αφού η βλάχικη γλώσσα λειτούργησε ως *lingua franca* για την επικοινωνία των δύο πληθυσμών. Οι υπόλοιπες ηλικίες (ηλικιωμένοι και παιδιά) δεν επωφελήθηκαν ιδιαίτερα από την εν λόγω επαφή. Μάλιστα τα παιδιά των Αλβανών μεταβάλλονται σε μονόγλωσσους ελληνόφωνους.

Με την είσοδο στον 21^ο αι. ξεκίνησαν αξιόλογες προσπάθειες διάσωσης της κουτσοβλαχικής γλώσσας από τους κατά τόπους συλλόγους των Βλάχων. Ήδη από το 2017, η κουτσοβλαχική διδάσκεται στη Θεσσαλονίκη από το σύλλογο Βλάχων Αετομηλίτσας. Αρκετά νωρίτερα ξεκίνησε η διδασκαλία της σε Λάρισα, Βέροια, Αθήνα, Κόνιτσα και περιοχές της Ηπείρου. Ο συγγραφέας ενός σύγχρονου διδακτικού εγχειριδίου βλάχικης γλώσσας, Θ. Τάχης, τονίζει τη σημασία της παραπάνω προσπάθειας για τη διάσωση της γλώσσας και του πολιτισμού των Ελληνοβλάχων, υπογραμμίζοντας ότι πρέπει η Πολιτεία να δείξει έμπρακτο ενδιαφέρον για την οργάνωση της διδασκαλίας της βλάχικης γλώσσας σε Πανεπιστημιακά ιδρύματα και διδασκαλεία¹.

¹ Εκδοτικό γεγονός της καραντίνας βιβλίο για την εκμάθηση της βλάχικης γλώσσας, 2020. Ο φιλόλογος και δάσκαλος εκμάθησης της Βλάχικης Γλώσσας Θωμάς Τάχης στα «Πέριξ», 2017

B. Ερευνητικό μέρος

9. Έρευνα σχετικά με τις στάσεις γονέων και εκπαιδευτικών απέναντι στη βλάχικη γλώσσα

9.1. Σκοπιμότητα της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Η ιδέα για την παρούσα έρευνα προέκυψε μετά από την ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας για τους ελληνόφωνες Βλάχους. Διαπιστώθηκε ότι οι βιβλιογραφικές αναφορές για την καταγωγή, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις, τα τραγούδια των Βλάχων είναι αρκετές στον αριθμό, αντιθέτως οι αναφορές για τη βλάχικη γλώσσα περιορίζονται στην περιγραφή της και είναι ελάχιστες όσες αφορούν τη στάση των ίδιων των Βλάχων απέναντι στη γλώσσα τους καθώς και τη στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στη βλάχικη γλώσσα και τους βλαχόφωνους μαθητές τους. Η παρούσα έρευνα φιλοδοξεί να συνεισφέρει ως ένα βαθμό στην κάλυψη του συγκεκριμένου κενού γνώσης. Επιπρόσθετα, η διερεύνηση της ενδιαφέρουσας πορείας της βλάχικης γλώσσας, εντός και εκτός του ελλαδικού χώρου, ανέδειξε εξωγλωσσικές παραμέτρους που επηρεάζουν τη διάσωση και διατήρηση της γλώσσας. Προέκυψε λοιπόν η ανάγκη να δούμε ποιες είναι αυτές οι παράμετροι και σε ποιο βαθμό την επηρέασαν κατά το παρελθόν και εξακολουθούν να την επηρεάζουν σήμερα.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι αφενός η διερεύνηση των στάσεων των Ελληνοβλάχων γονέων απέναντι στη βλάχικη γλώσσα, αφετέρου η διερεύνηση των στάσεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με τη χρήση της βλάχικης γλώσσας στο σχολείο. Κάποιοι επιμέρους στόχοι της έρευνας αναλύονται στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- i. Ποια είναι η συχνότητα και τα πεδία χρήσης της βλάχικης γλώσσας σήμερα;
- ii. Συνδέουν οι Ελληνοβλάχοι τη βλάχικη γλώσσα με στερεότυπα; (στιγματισμός, αξία της, σχέση με την πρότυπη, εμπόδιο στην κοινωνική και οικονομική άνοδο)
- iii. Θεωρούν οι Ελληνοβλάχοι αναγκαία τη διατήρησή της, δεδομένου ότι απειλείται με εξαφάνιση;

- iv. Συνδέουν οι Ελληνοβλάχοι την έννοια του «Βλάχου» με τη γνώση και χρήση της βλάχικης γλώσσας;
- v. Οι Ελληνοβλάχοι γονείς ενθαρρύνουν την εκμάθηση και χρήση της βλάχικης γλώσσας στα παιδιά τους και επιθυμούν τη διδασκαλία της στα πλαίσια του σχολείου;
- vi. Συνδέουν οι εκπαιδευτικοί τη βλάχικη γλώσσα με στερεότυπα; (στιγματισμός, αξία της, σχέση με την πρότυπη, εμπόδιο στην κοινωνική και οικονομική άνοδο, χαμηλή σχολική επίδοση)
- vii. Θεωρούν οι εκπαιδευτικοί αναγκαία τη διδασκαλία της βλάχικης στο σχολείο;
- viii. Γίνεται χρήση της βλάχικης γλώσσας στο σχολείο και ενθαρρύνουν οι εκπαιδευτικοί τη χρήση της;
- ix. Αξιοποιείται αυθεντικό εκπαιδευτικό υλικό στη βλάχικη γλώσσα κατά τη διδασκαλία; Αν ναι, ποιες διδακτικές πρακτικές χρησιμοποιούνται και σε ποια μαθήματα;
- x. Ποια είναι η στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στη χρήση των διαλέκτων/μειονοτικών γλωσσών γενικά στο σχολείο;

9.2. Ερευνητικές υποθέσεις

Κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, διαμορφώθηκαν οι ακόλουθες ερευνητικές υποθέσεις, οι οποίες θα επαληθευτούν ή θα διαψευσθούν από τα αποτελέσματα της έρευνας:

- i. Η συχνότητα χρήσης της βλάχικης γλώσσας σήμερα φθίνει και τα πεδία χρήσης της περιορίζονται σημαντικά, καθώς οι νεότερες γενιές δεν μαθαίνουν τη γλώσσα.
- ii. Οι Ελληνοβλάχοι γονείς δίνουν έμφαση στην καλλιέργεια της πρότυπης και δεν ενθαρρύνουν αρκετά τη χρήση της γλώσσας στα παιδιά τους. Επίσης δε θεωρούν αναγκαία τη διδασκαλία της στο σχολείο.
- iii. Οι εκπαιδευτικοί δεν ενθαρρύνουν τη χρήση της βλάχικης γλώσσας στο σχολείο. Είναι περισσότερο ανεκτικοί στη χρήση της στον προφορικό λόγο, αλλά όχι στο γραπτό.
- iv. Οι εκπαιδευτικοί στην πλειοψηφία τους δεν αξιοποιούν διδακτικά τη βλάχικη γλώσσα.

9.3. Μεθοδολογία

Η μελέτη των κοινωνιογλωσσικών φαινομένων κρίνεται ως μια δύσκολη και πολύπλοκη διαδικασία λόγω του υποκειμενικού τους χαρακτήρα. Η γλωσσική συμπεριφορά των ομιλητών διαμορφώνεται από ποικίλα κοινωνικά νοήματα και προσωπικά κίνητρα, γεγονός που απαιτεί

το συνδυασμό ποικίλων μεθοδολογικών προσεγγίσεων (ποσοτικών και ποιοτικών) προκειμένου να οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα (Κυριαζή, 2011, σελ. 30-34. Κωστούλα-Μακράκη, 2001, σελ. 186).

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η *ποσοτική μέθοδος* συλλογής δεδομένων. Η προηγηθείσα μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας οδήγησε στη διαμόρφωση ερευνητικών υποθέσεων, οι οποίες κρίθηκε αναγκαίο να ελεγχθούν με την κατάλληλη μέθοδο και τα κατάλληλα ερευνητικά εργαλεία. Οι ποσοτικές μέθοδοι διατρέχονται από παραγωγικό συλλογισμό, αφού σκοπεύουν στον έλεγχο της θεωρίας και των ερευνητικών υποθέσεων (Κυριαζή, 2011, σελ. 47-48. Μακράκης, 1998, σελ. 19-21). Δίνουν τη δυνατότητα προσέγγισης μεγάλου μέρους του πληθυσμού και τα στοιχεία που παρέχουν είναι μετρήσιμα και ως ένα βαθμό αντικειμενικά, καθώς δεν εμπλέκεται η υποκειμενικότητα του ερευνητή. Από την άλλη πλευρά, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα περιορίζονται, αφού εισάγονται έτοιμες απαντήσεις προς επιλογή και η πιθανή ασάφεια κάποιων ερωτήσεων μπορεί να επηρεάσει το αποτέλεσμα. (Κωστούλα-Μακράκη, 2001, σελ. 182).

9.4. Εργαλεία συλλογής δεδομένων

Στις ποσοτικές έρευνες χρησιμοποιούνται εργαλεία όπως: δομημένα ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις για τη διερεύνηση στάσεων, απόψεων και συμπεριφορών δείγματος του πληθυσμού με απώτερο σκοπό τη γενίκευση των αποτελεσμάτων, απογραφές που αφορούν το σύνολο του πληθυσμού και πειράματα (Creswell, 2009, p. 29). Για τη μέτρηση των γλωσσικών στάσεων το συχνότερα χρησιμοποιούμενο εργαλείο είναι το δομημένο ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες. Οι ερωτήσεις μπορεί να είναι κλειστές, όπου οι επιλογές απαντήσεων είναι συγκεκριμένες, ή ανοιχτές, προκειμένου ο ερευνητής να συλλέξει επιπλέον πληροφορίες και απόψεις για το θέμα της έρευνας (Κωστούλα-Μακράκη, 2001, σελ. 186-187).

Στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε το *δομημένο ερωτηματολόγιο*, ως το καταλληλότερο εργαλείο για την εξυπηρέτηση του σκοπού της έρευνας. Το εν λόγω εργαλείο επιτρέπει τη συλλογή στάσεων, πεποιθήσεων, συναισθημάτων, προσδοκιών σε σύντομο χρόνο, χωρίς να είναι δαπανηρό και κοπιαστικό, αφού η επεξεργασία των δεδομένων είναι απλή διαδικασία. Ο ερευνητής δεν ενοχλεί με τη φυσική του παρουσία και η ανωνυμία των απαντήσεων εξασφαλίζει περισσότερες ειλικρινείς και αυθόρμητες απαντήσεις (Βάμβουκας, 2002, σελ.

246-249). Στον αντίποδα, οι συμμετέχοντες μπορεί από δυσπιστία να μην απαντούν αυθόρμητα, η συλλογή ικανοποιητικού αριθμού απαντήσεων βασίζεται στην προθυμία των συμμετεχόντων να συνεργαστούν και είναι δύσκολο να καλυφθούν όλες οι πτυχές του θέματος που διερευνάται, λόγω του περιορισμένου αριθμού ερωτήσεων (Βάμβουκας, 2002, σελ. 247-248). Πολλές φορές η ίδια η δομή του ερωτηματολογίου, η διάταξη και η σειρά των ερωτήσεων μπορεί να κατευθύνουν τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, ανεξάρτητα από τη δική τους άποψη (Babbie, 2011, 402-403).

Στην έρευνά μας χρησιμοποιήθηκαν δύο ερωτηματολόγια που δημιουργήθηκαν με τη βοήθεια της πλατφόρμας Google Forms. Ένα απευθυνόμενο σε Ελληνοβλάχους γονείς και ένα σε εκπαιδευτικούς που διδάσκουν ή έχουν διδάξει κατά το πρόσφατο παρελθόν σε βλαχόφωνους μαθητές. Προς αντιστάθμιση των μειονεκτημάτων του δομημένου ερωτηματολογίου, συμπεριελήφθησαν τόσο κλειστές, όσο και ανοιχτές ερωτήσεις. Οι κλειστές ερωτήσεις συνοδεύονταν από προκαθορισμένες απαντήσεις που ποίκιλαν στη μορφή τους (πολλαπλής επιλογής, απάντηση «Ναι»/ «Όχι», κλίμακα τύπου Likert κ.ά.). Οι ανοιχτές ερωτήσεις παρείχαν τη δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης των συμμετεχόντων και άντλησης πληροφοριών για πολύπλοκα θέματα, όπως τα θέματα γλωσσικών στάσεων (Κυριαζή, 2011, σελ. 125-129. Κωστούλα-Μακράκη, 2001, σελ. 186-188). Η διατύπωση των ερωτήσεων των ερωτηματολογίων ήταν όσο το δυνατόν πιο απλή, κατανοητή, σύντομη και ακριβής, ώστε να αποφευχθούν ασάφειες και αβεβαιότητες. Αποφεύχθηκε η χρήση «φορτισμένων» λέξεων που θα έφερναν σε δύσκολη θέση τους συμμετέχοντες (Βάμβουκας, 2002, σελ. 256-259). Δεν προτιμήθηκαν διχοτομικές ερωτήσεις με απάντηση «Ναι»/ «Όχι», για να αποφευχθεί το φαινόμενο «έλξης της συμφωνίας» (Μακρή-Τσιλιπάκου, 2001, σελ. 325). Προηγήθηκε μια εισαγωγή στην οποία αναφερόταν το όνομα της ερευνήτριας, τα πλαίσια διεξαγωγής και ο σκοπός της έρευνας, καθώς και η σημασία της συνεισφοράς των συμμετεχόντων στην επίτευξη του σκοπού της έρευνας. Επίσης διαβεβαιώθηκε η ανωνυμία των απαντήσεων (Βάμβουκας, 2002, σελ. 261).

Όσον αφορά τη δομή, το ερωτηματολόγιο των γονέων περιλάμβανε 23 ερωτήσεις. Οι πρώτες επτά (ερωτήσεις 1-7) αφορούσαν δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων, εκ των οποίων μία ήταν διχοτομική, δύο πολλαπλής επιλογής και οι υπόλοιπες τέσσερις σύντομης απάντησης, με την καταγραφή μιας λέξης. Ακολουθούσαν τρεις ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής (ερωτήσεις 8-10) που αφορούσαν τα πεδία και τη συχνότητα χρήσης της βλάχικης γλώσσας, απαντώντας στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα, δώδεκα ερωτήσεις σε κλίμακα τύπου Likert, εκ

των οποίων πέντε (ερωτήσεις 11-15) διερευνούσαν τη σύνδεση της βλάχικης με στερεότυπα, απαντώντας στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, δύο ερωτήσεις (ερωτήσεις 16-17) αφορούσαν τη στάση ως προς την αναγκαιότητα διατήρησής της, απαντώντας στο τρίτο ερευνητικό ερώτημα, μία ερώτηση (ερώτηση 18) που διερευνούσε την έννοια του «Βλάχου», απαντώντας στο τέταρτο ερευνητικό ερώτημα και τέσσερις ερωτήσεις (ερωτήσεις 19-22) που αφορούσαν την ενθάρρυνση των παιδιών να χρησιμοποιούν τη βλάχικη, αναλόγως του πεδίου χρήσης της και την αναγκαιότητα διδασκαλία της στο σχολείο, απαντώντας στο πέμπτο ερευνητικό ερώτημα. Στο τέλος, μία ερώτηση ανοικτού τύπου (ερώτηση 23) όπου δινόταν η δυνατότητα να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους για τη βλάχικη γλώσσα και της χρήσης της σήμερα.

Το ερωτηματολόγιο των εκπαιδευτικών περιλάμβανε 23 ερωτήσεις. Οι πρώτες επτά (ερωτήσεις 1-7) αφορούσαν δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων, εκ των οποίων δύο ήταν διχοτομικές, δύο πολλαπλής επιλογής και τρεις σύντομης απάντησης, με την καταγραφή μιας λέξης. Ακολουθούσαν μία ερώτηση πολλαπλής (ερώτηση 8) και μία ερώτηση σύντομης απάντησης (ερώτηση 9) που διερευνούσαν τη διάλεκτο του εκπαιδευτικού. Στη συνέχεια οκτώ ερωτήσεις σε κλίμακα τύπου Likert, εκ των οποίων έξι (ερωτήσεις 10-15) διερευνούσαν τη σύνδεση της βλάχικης με στερεότυπα, απαντώντας στο έκτο ερευνητικό ερώτημα και δύο ερωτήσεις (ερωτήσεις 16-17) που αφορούσαν τη στάση τους ως προς την αναγκαιότητα διδασκαλίας της στο σχολείο, απαντώντας στο έβδομο ερευνητικό ερώτημα. Ακολουθούσαν τρεις ερωτήσεις πολλαπλής (ερωτήσεις 18-20) που εξέταζαν τη συχνότητα χρήσης και την ενθάρρυνση χρήσης της βλάχικης στο σχολείο, απαντώντας στο όγδοο ερευνητικό ερώτημα, μία ερώτηση πολλαπλής (ερώτηση 21) και μία ανοικτού τύπου (ερώτηση 22) για τη συχνότητα αξιοποίησης βλάχικου εκπαιδευτικού υλικού κατά τη διδασκαλία και τις πρακτικές αξιοποίησης της βλάχικης, απαντώντας στο ένατο ερευνητικό ερώτημα και τέλος μία ανοικτού τύπου (ερώτηση 23) που έδινε τη δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης απόψεων σχετικά με τη χρήση διαλέκτων/μειονοτικών γλωσσών στο σχολείο, απαντώντας στο δέκατο ερευνητικό ερώτημα.

9.5. Δειγματοληψία

9.5.1. Μέθοδοι δειγματοληψίας

Η διανομή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε την περίοδο Μαρτίου-Απριλίου του 2021. Λόγω των έκτακτων υγειονομικών συνθηκών που επικρατούσαν για περισσότερο από ένα χρόνο στην ελληνική επικράτεια, γεγονός που πιθανότατα θα επηρέαζε τη συλλογή επαρκούς δείγματος απαντήσεων, προτιμήθηκε να εγκαταλειφθεί η αρχική ιδέα διανομής των ερωτηματολογίων αποκλειστικά στο Μέτσοβο Ιωαννίνων, τόπο καταγωγής της ερευνήτριας. Προτιμήθηκε η ευρύτερη διανομή τους σε τόπους διαμονής Ελληνοβλάχων, κυρίως στα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ηπείρου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας. Η αποστολή των ερωτηματολογίων των γονέων έγινε με τη χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου σε βλαχόφωνο πληθυσμό, από τον κύκλο της ερευνήτριας. Παράλληλα, έγινε ανάρτησή του σε συλλόγους Βλάχων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Το ερωτηματολόγιο των εκπαιδευτικών απεστάλη ηλεκτρονικά σε σχολεία που βρίσκονται σε βλαχόφωνες περιοχές των παραπάνω γεωγραφικών διαμερισμάτων.

Έτσι υιοθετήθηκε τελικά ένας συνδυασμός μεθόδων προκειμένου να αυξηθεί η αξιοπιστία της έρευνας. Χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι μη τυχαίας δειγματοληψίας: α) η δειγματοληψία ευκολίας, εφόσον η ερευνήτρια απευθύνθηκε σε ένα δείγμα βλαχόφωνων φίλων και συγγενών, γονέων και εκπαιδευτικών και β) η δειγματοληψία χιονοστιβάδας, εφόσον τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν σε γνωστούς του προηγούμενου δείγματος. Χρήσιμες αυτές οι μέθοδοι, όταν η έρευνα αφορά μικρές ομάδες πληθυσμού με συγκεκριμένα γλωσσικά χαρακτηριστικά, ωστόσο η γενίκευση των αποτελεσμάτων της έρευνας είναι επισφαλής, λόγω έλλειψης τυχαιότητας και εμπλοκής προσωπικών κριτηρίων στην επιλογή του δείγματος (Μικρός, 2017, σελ. 215-222). Οι παραπάνω μη τυχαίες δειγματοληπτικές μέθοδοι συνδυάστηκαν με τις ακόλουθες τυχαίες, προκειμένου να αντισταθμιστούν τα μειονεκτήματα των προηγούμενων μεθόδων: α) η δειγματοληψία συστάδων, εφόσον διανεμήθηκαν ερωτηματολόγια σε σχολεία συγκεκριμένων γεωγραφικών διαμερισμάτων, όπου συγκεντρώνεται η πλειοψηφία βλαχόφωνου πληθυσμού, απευθυνόμενα σε εκπαιδευτικούς που διδάσκουν/έχουν διδάξει στο πρόσφατο παρελθόν σε βλαχόφωνους μαθητές. Η εν λόγω μέθοδος είναι εύκολη στη εφαρμογή της και επιτρέπει την αναζήτηση δείγματος με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Μικρός, 2017, σελ. 213-214). Και β) η διαστρωματωμένη τυχαία δειγματοληψία, εφόσον το ερωτηματολόγιο των γονέων δημοσιεύθηκε σε συλλόγους Βλάχων στο διαδίκτυο, άρα ο πληθυσμός επιλέχθηκε με βάση την βλάχικη καταγωγή του. Η συγκεκριμένη μέθοδος αυξάνει την αντιπροσωπευτικότητα του

δείγματος ως προς ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό και είναι πιο αξιόπιστη σε σχέση με την απλή τυχαία δειγματοληψία (Κυριαζή, 2011, σελ. 110-112. Μικρός, 2017, σελ. 212-213).

9.5.2. Δείγμα

Συγκεντρώθηκε δείγμα 127 Ελληνοβλάχων γονέων από τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ηπείρου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας και 58 εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης βλαχόφωνων περιοχών που εντοπίζονται στα παραπάνω γεωγραφικά διαμερίσματα. Ο αριθμός του δείγματος θεωρείται αρκετά αντιπροσωπευτικός, δεδομένου ότι στις κοινωνιογλωσσικές έρευνες ο μέσος αριθμός δείγματος είναι τα 60 άτομα, αριθμός που δικαιολογείται από το γεγονός ότι η γλωσσική συμπεριφορά είναι ένα ομοιογενές φαινόμενο και δεν παρατηρούνται αξιοσημείωτες διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομιλητών (Μικρός, 2017, σελ. 236).

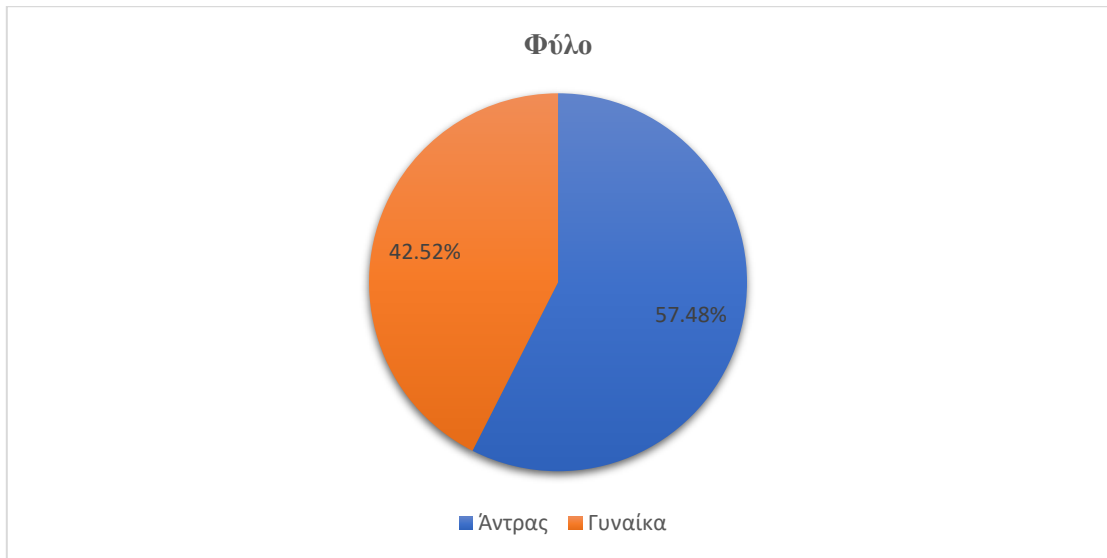
9.6. Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων

Στο παρόν υποκεφάλαιο παρουσιάζονται και αναλύονται τα αποτελέσματα που συλλέχθηκαν με τα ερωτηματολόγια, χωρισμένα σε τέσσερα τμήματα που αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία, τη χρήση της βλάχικης γλώσσας (πεδία, συχνότητα), τις στάσεις απέναντι στη βλάχικη γλώσσα (στιγματισμός, στερεότυπα, αξία) και τις στάσεις για την εκμάθηση και χρήση της (για το ερωτηματολόγιο των γονέων) και τα δημογραφικά στοιχεία, τις στάσεις απέναντι στη βλάχικη γλώσσα (στιγματισμός, στερεότυπα, αξία), τις στάσεις ως προς τη διδασκαλία της και τη χρήση της στο χώρο του σχολείου (για το ερωτηματολόγιο των εκπαιδευτικών).

Με τη βοήθεια των εργαλείων του Microsoft Excel δημιουργήθηκαν γραφήματα τα οποία απεικονίζουν τις απαντήσεις του δείγματος. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων ακολουθεί τη δομή των ερωτηματολογίων.

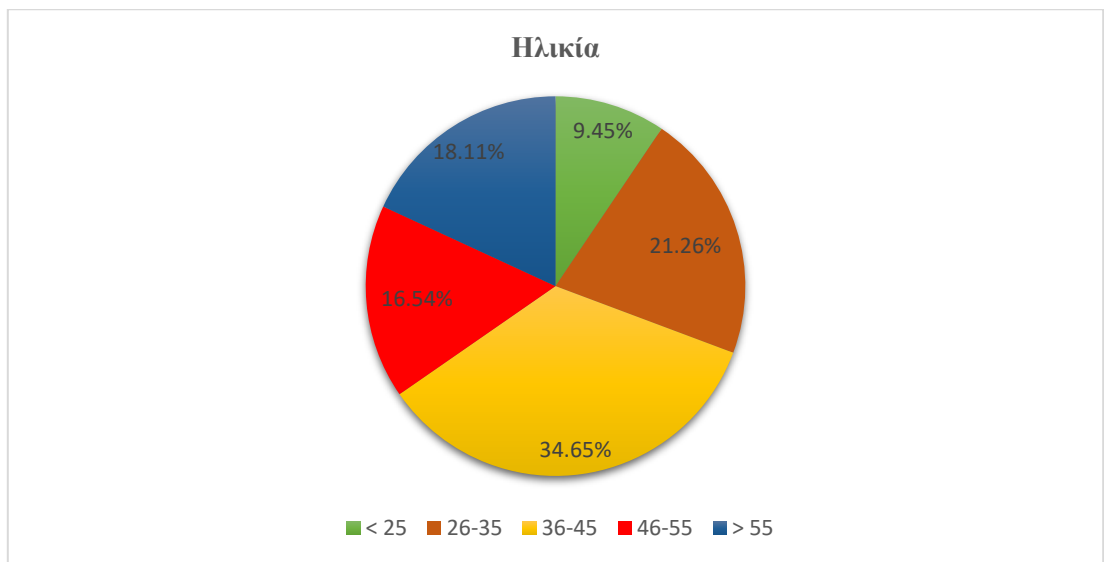
9.6.1. Ερωτηματολόγιο γονέων

9.6.1.1. Δημογραφικά στοιχεία

Γράφημα 1: Φύλο

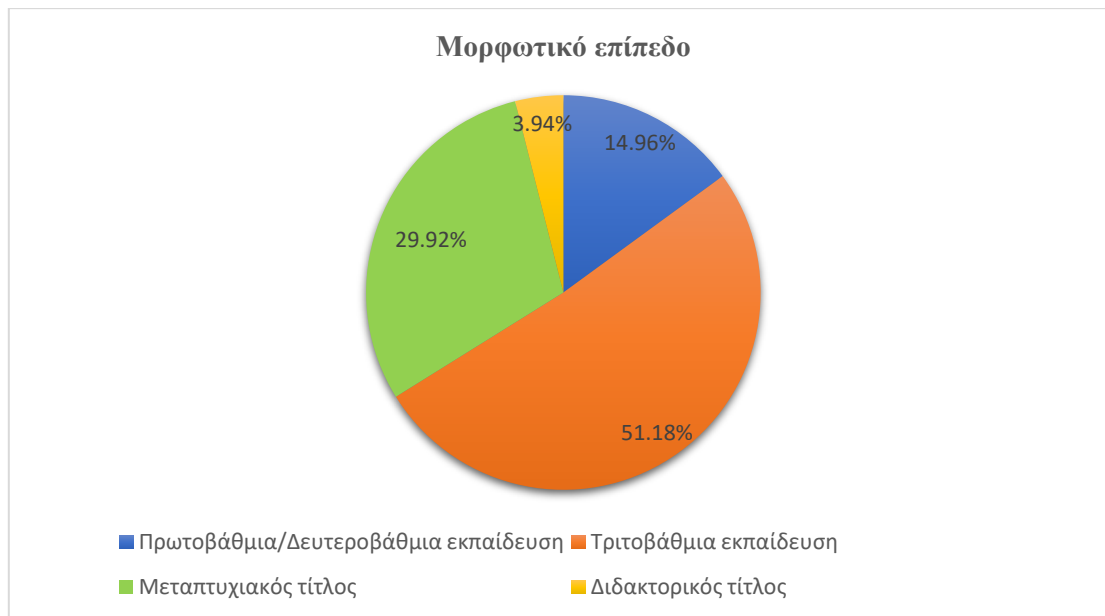
Όσον αφορά το φύλο, όπως απεικονίζεται στο Γράφημα 1, το 57,48% (73 άτομα) των συμμετεχόντων είναι άντρες και 42,52% (54 άτομα) γυναίκες, σε σύνολο 127 ατόμων. Παρατηρούμε ότι το δείγμα είναι σχεδόν μοιρασμένο ως προς το φύλο και δεν φαίνεται να επηρεάζει ιδιαίτερα τη διαμόρφωση των αποτελεσμάτων.

Γράφημα 2: Ηλικία

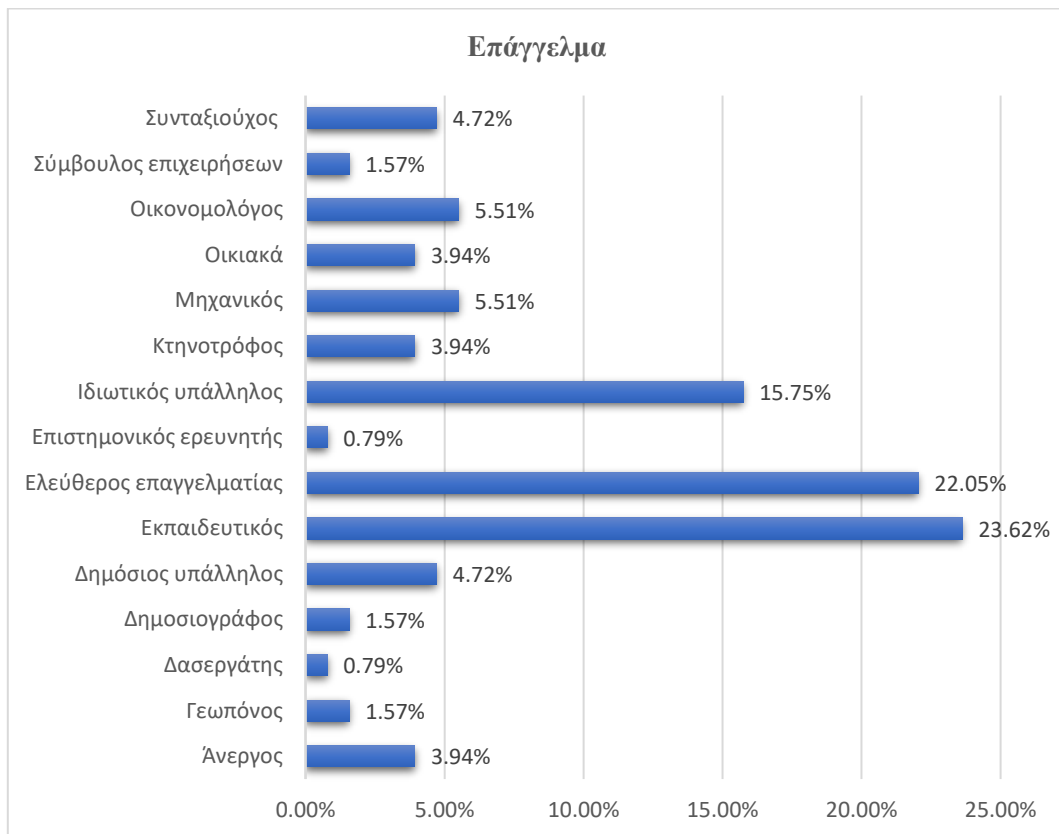
Όσον αφορά την ηλικία, στο Γράφημα 2 παρατηρούμε ότι το 9,45% (12 άτομα) είναι < 25 ετών, 21,26% (27 άτομα) είναι 26-35 ετών, 34,65% (44 άτομα) είναι 36-45 ετών, 16,54% (21 άτομα) είναι 46-55 ετών και 18,11% (23 άτομα) είναι >55 ετών. Το μεγαλύτερο ποσοστό

αφορά την ηλικιακή ομάδα 36-45, αποτέλεσμα αναμενόμενο, αφού κυρίως αυτή η ομάδα είναι γονείς παιδιών που φοιτούν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση τη δεδομένη χρονική στιγμή της έρευνας.

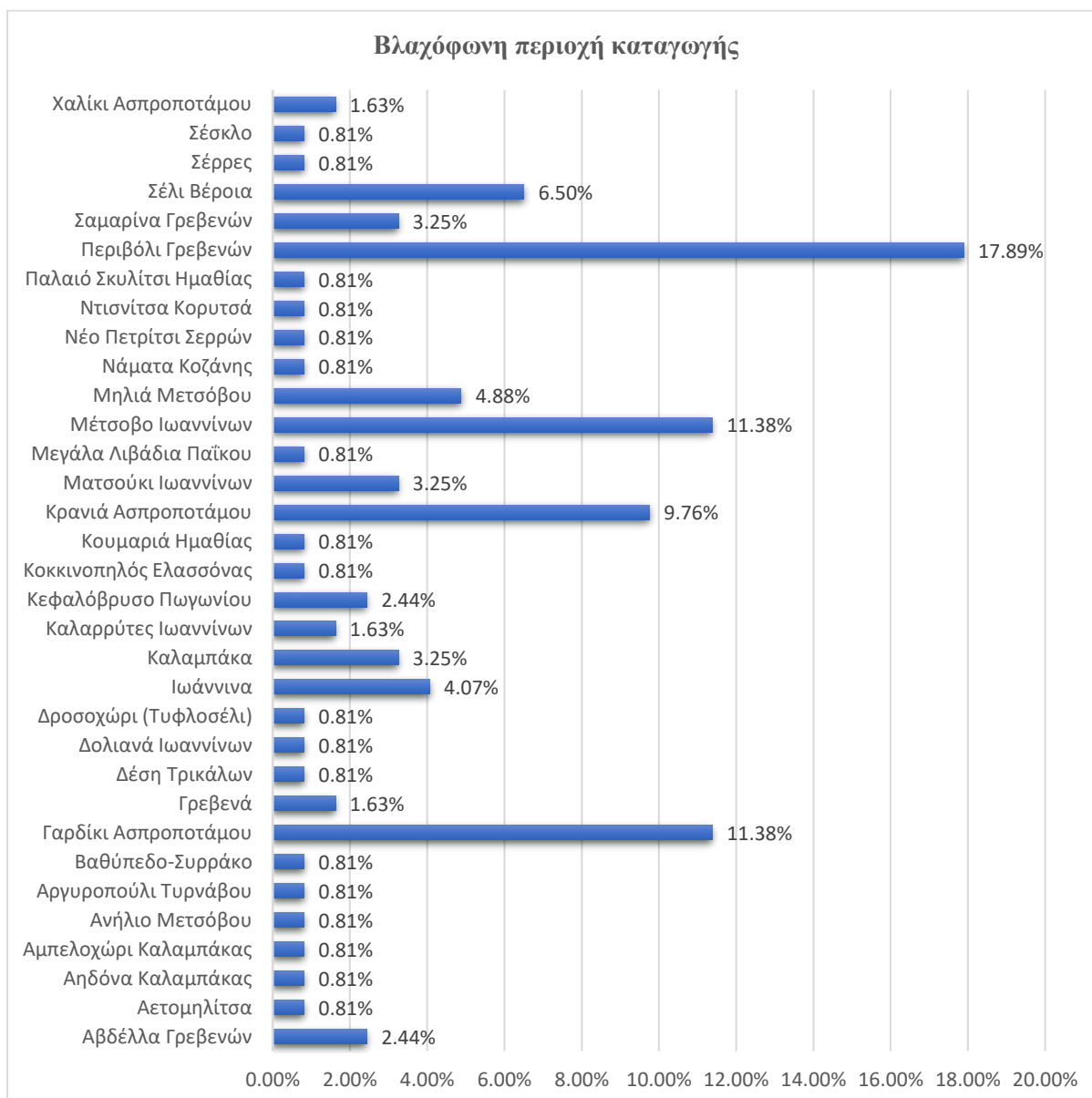
Γράφημα 3: Μορφωτικό επίπεδο

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, όπως παρουσιάζεται στο Γράφημα 3, το 14,96% (19 άτομα) είναι απόφοιτοι Πρωτοβάθμιας/Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 51,18% (65 άτομα) είναι απόφοιτοι Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 29,92% (38 άτομα) κάτοχοι Μεταπτυχιακού τίτλου και 3,94% (5 άτομα) κάτοχοι Διδακτορικού τίτλου.

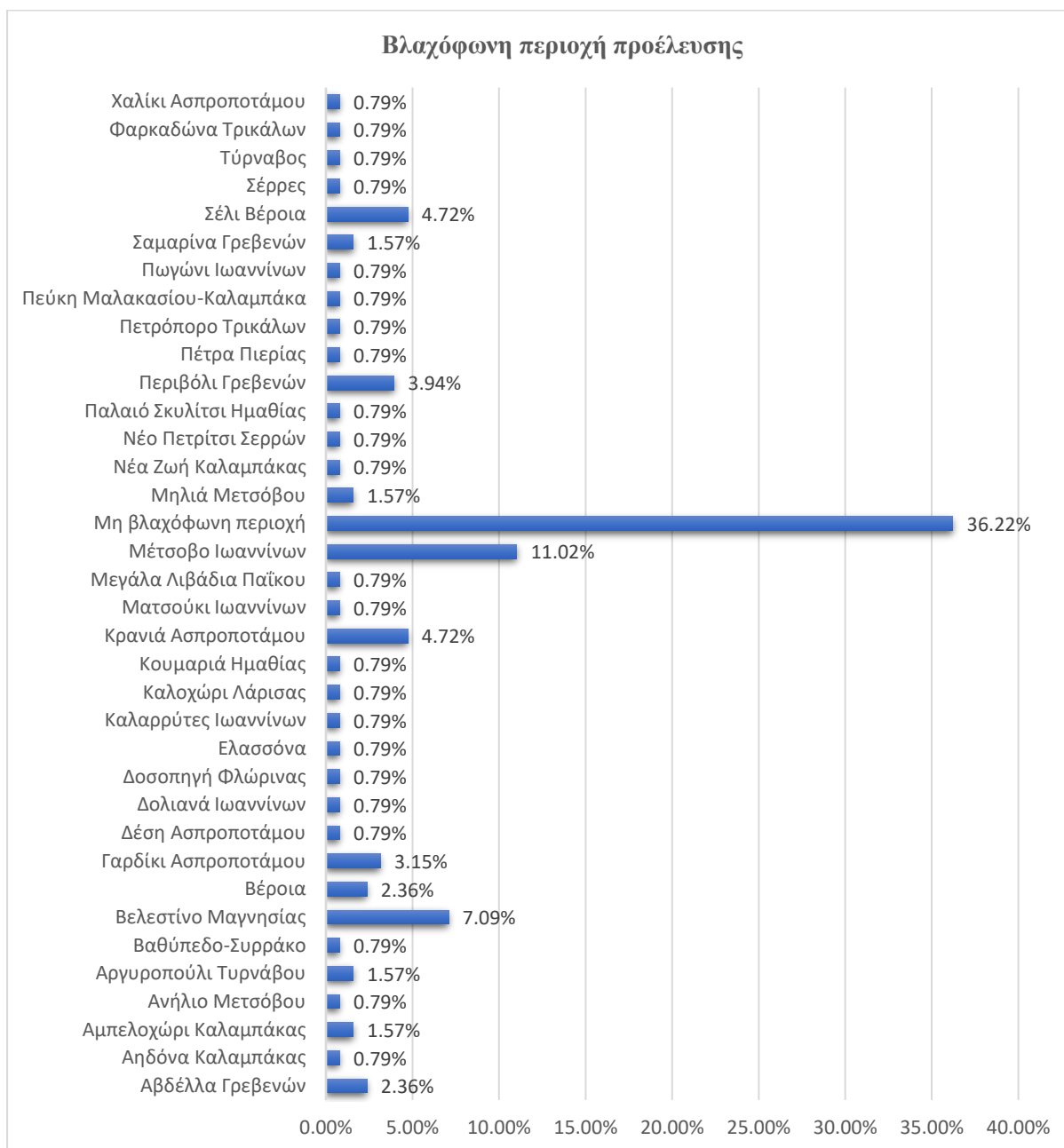
Γράφημα 4: Επάγγελμα

Στο Γράφημα 4 παρατηρούμε τα επαγγέλματα των συμμετεχόντων. Το 23,62% (30 άτομα) δηλώνουν εκπαιδευτικοί, 22,05% (28 άτομα) Ελεύθεροι επαγγελματίες, 15,75% (20 άτομα) Ιδιωτικοί υπάλληλοι, 5,51% (7 άτομα) Μηχανικοί, 5,51% (7 άτομα) Οικονομολόγοι, 4,72% (6 άτομα) Δημόσιοι υπάλληλοι και οι υπόλοιπες απαντήσεις διαμορφώνονται όπως φαίνεται στο Γράφημα.

Γράφημα 5 : Βλαχόφωνη περιοχή καταγωγής

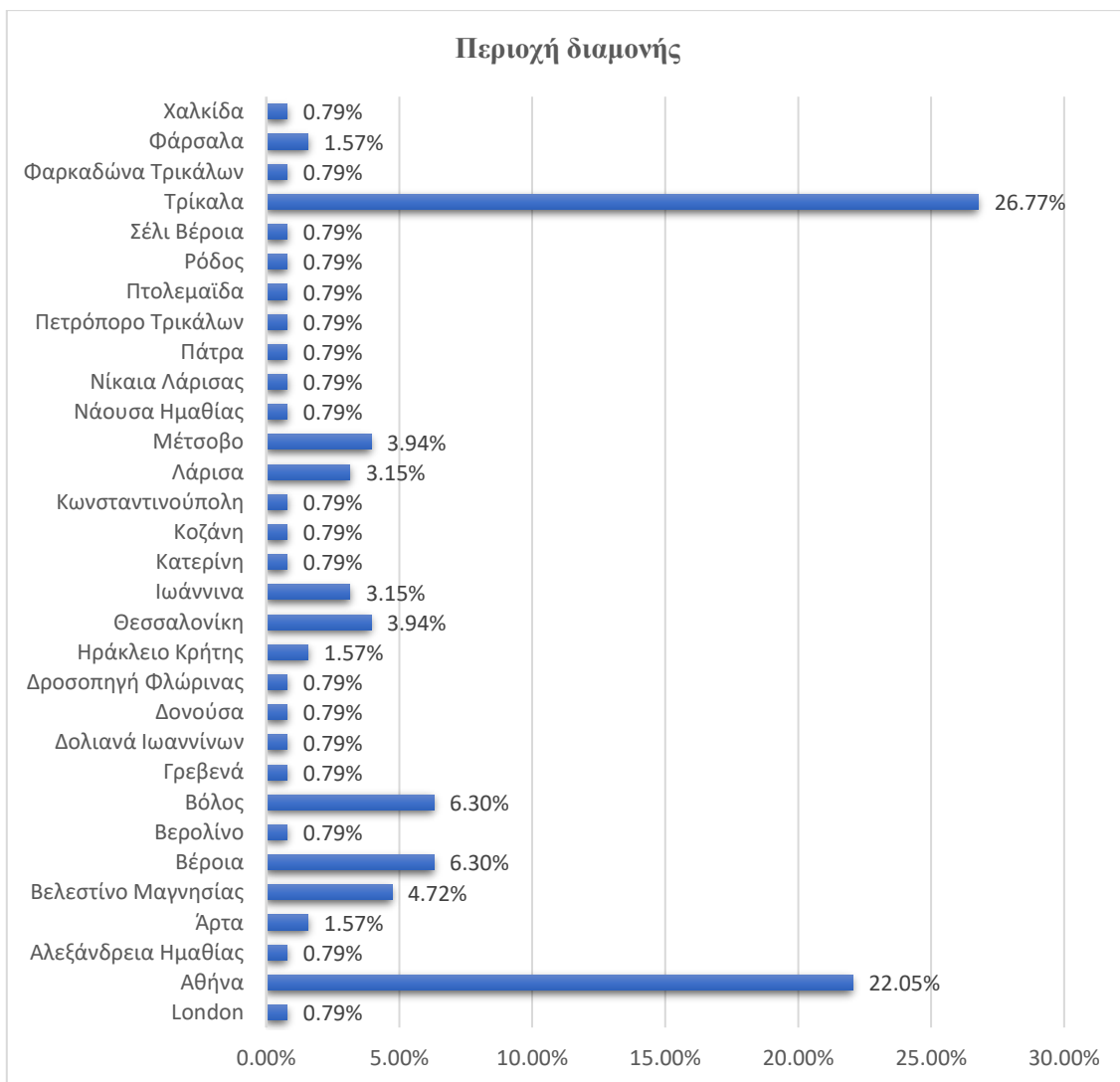
Στο Γράφημα 5 καταγράφονται οι τόποι καταγωγής των συμμετεχόντων με 22,77% (28 άτομα) να δηλώνουν τις περιοχές Ασπροποτάμου (Γαρδίκι, Κρανιά και Χαλίκι), 17,89% (22 άτομα) το Περιβόλι Γρεβενών, 11,38% (14 άτομα) το Μέτσοβο Ιωαννίνων, 6,50% (8 άτομα) το Σέλι Βέροιας, 4,88% (6 άτομα) τη Μηλιά Μετσόβου, με τις υπόλοιπες απαντήσεις να διαμορφώνονται όπως φαίνεται στο Γράφημα. Έτσι συγκεντρώθηκαν απόψεις και από τα τρία γεωγραφικά διαμερίσματα της Ηπείρου, Μακεδονίας και Θεσσαλίας, όπου εντοπίζονται οι βασικές κοιτίδες των Ελληνοβλάχων.

Γράφημα 6: Βλαχόφωνη περιοχή προέλευσης

Οι τόποι προέλευσης των συμμετεχόντων, δηλαδή οι τόποι στους οποίους διέμεναν κατά την παιδική και νεανική ηλικία, είναι στοιχείο σημαντικό για την εκμάθηση ή μη της βλάχικης γλώσσας και τη διαμόρφωση στάσεων. Παρατηρούμε στο Γράφημα 6 ότι 36,22% (46 άτομα) δηλώνουν μη βλαχόφωνη περιοχή προέλευσης, 11,02% (14 άτομα) δηλώνουν το Μέτσοβο Ιωαννίνων, 7,09% (9 άτομα) το Βελεστίνο Μαγνησίας, 4,72% (6 άτομα) το Σέλι Βέροιας, με τις υπόλοιπες απαντήσεις να διαμορφώνονται όπως φαίνεται στο Γράφημα. Κρίθηκε αναγκαίο να διαχωριστεί ο τόπος καταγωγής από τον τόπο προέλευσης καθώς πολλοί Ελληνοβλάχοι

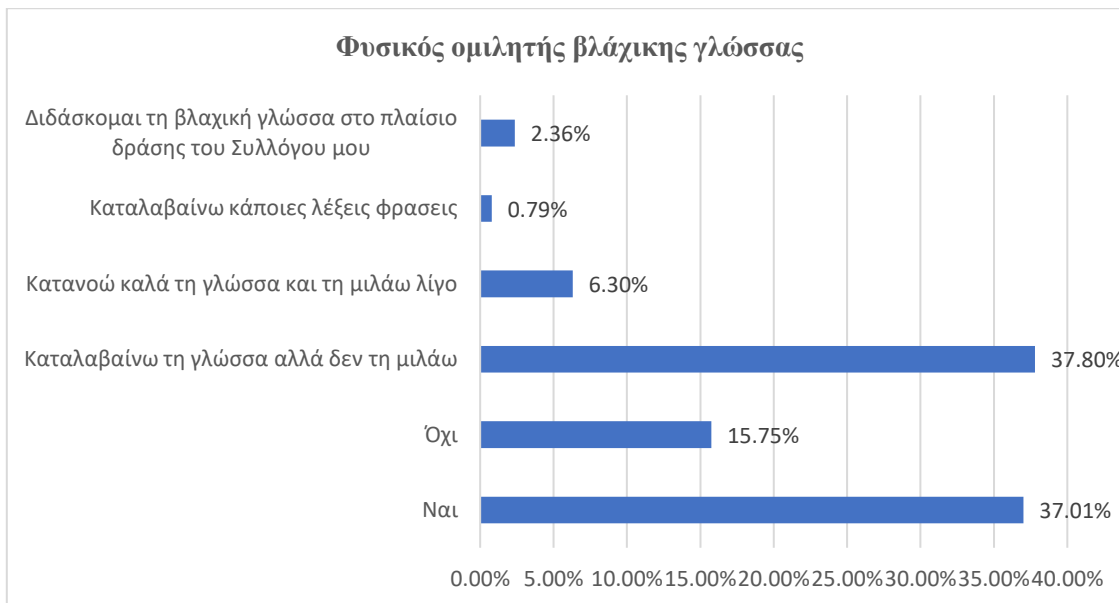
μπορεί να κατάγονται από βλαχόφωνη περιοχή, αλλά έζησαν καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους σε μη βλαχόφωνη, γεγονός που πιθανότατα επηρέασε τις ευκαιρίες εκμάθησης της βλάχικης γλώσσας και τη στάση τους.

Γράφημα 7: Περιοχή διαμονής

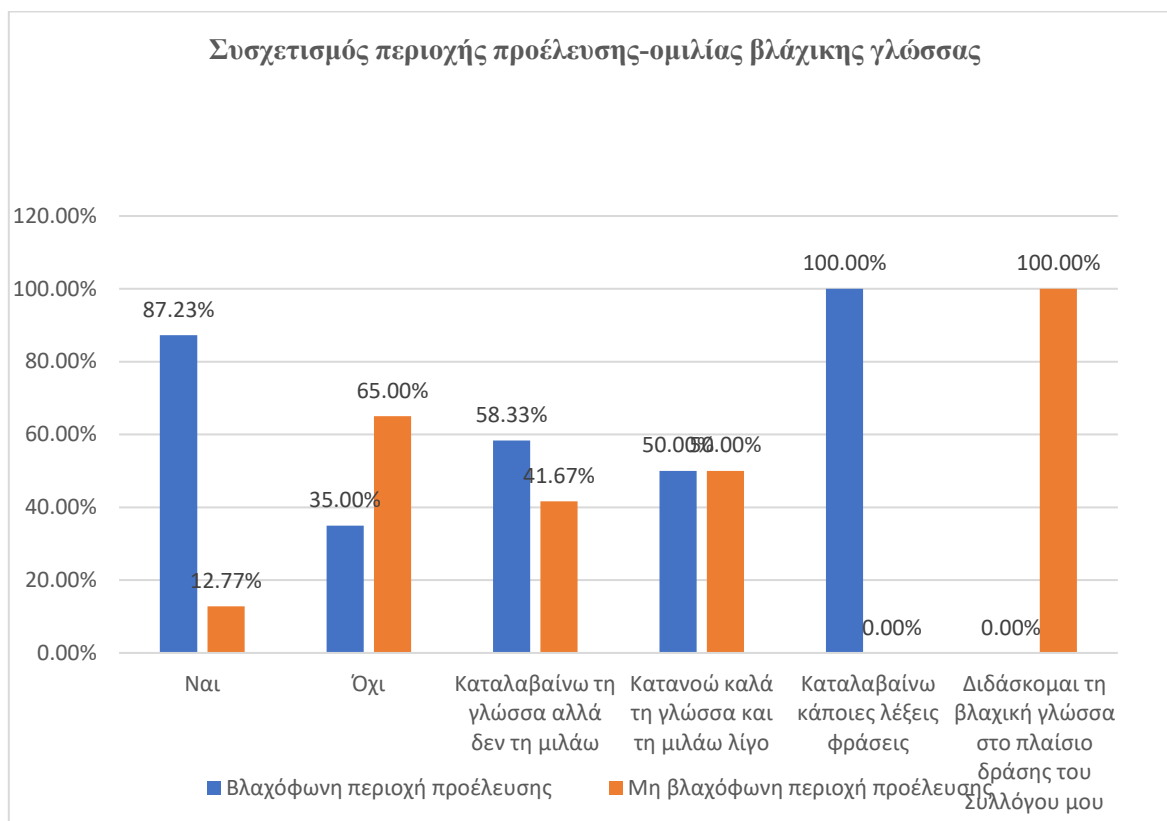
Το 26,77% (34 άτομα) δηλώνουν ως τόπο διαμονής σήμερα τα Τρίκαλα, 22,05% (28 άτομα) την Αθήνα, από 6,30% (8 άτομα) Βόλο και Βέροια, 4,72% (6 άτομα) Βελεστίνο, από 3,94% (5 άτομα) Μέτσοβο και Θεσσαλονίκη, με τις υπόλοιπες απαντήσεις να διαμορφώνονται όπως φαίνεται στο Γράφημα 7. Παρατηρούμε διασπορά των Βλάχων σε διάφορα μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού.

9.6.1.2. Χρήση βλάχικης γλώσσας, πεδία και συχνότητα χρήσης

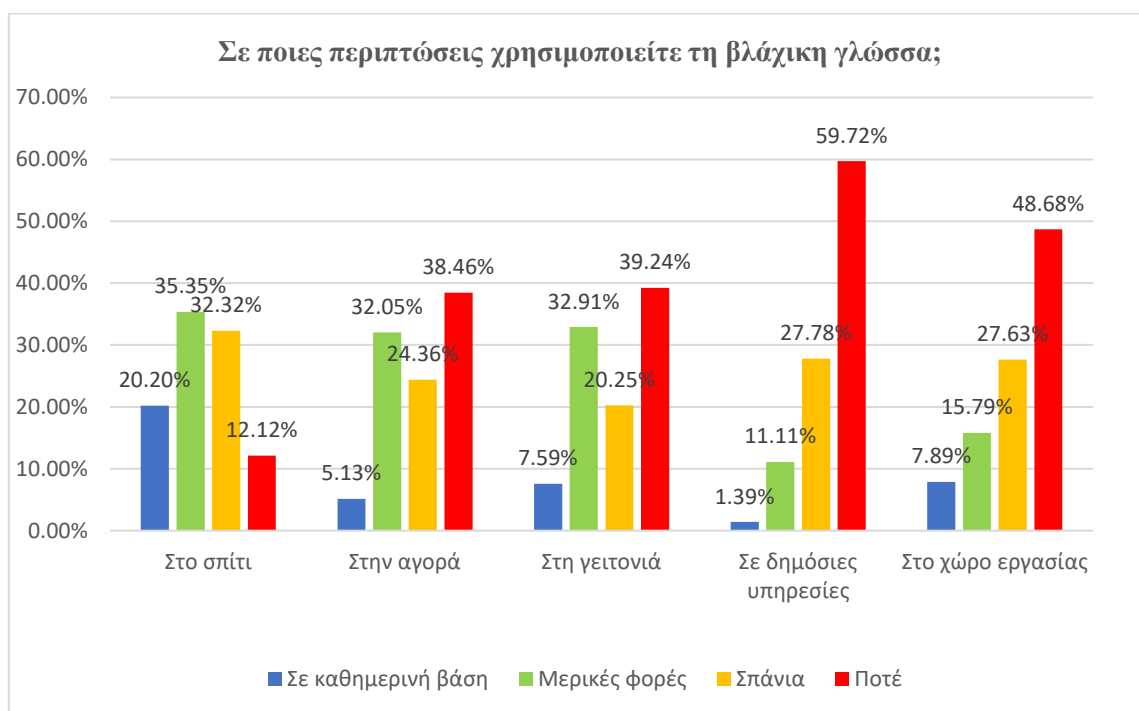
Γράφημα 8: Φυσικός ομιλητής βλάχικης γλώσσας

Το 37,80% (48 άτομα) καταλαβαίνουν τη γλώσσα αλλά δεν τη μιλούν, 37,01% (47 άτομα) τη μιλούν, 15,75% (20 άτομα) δεν τη γνωρίζουν, 6,30% (8 άτομα) την κατανοούν αλλά τη μιλούν λίγο, 0,79% (1 άτομο) δηλώνει ότι κατανοεί μόνο κάποιες λέξεις-φράσεις, 2,36% (3 άτομα) τη διδάσκονται στα πλαίσια του συλλόγου τους, όπως απεικονίζεται στο Γράφημα 8. Παρατηρούμε ότι σε σύνολο 127 ατόμων, μόλις το 37,01% δηλώνουν επαρκείς γνώστες και χρήστες της βλάχικης. Σε αυτό πιθανόν να συνηγορεί και το γεγονός ότι ένα μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων, όπως είδαμε στο Γράφημα 6, δε μεγάλωσε σε βλαχόφωνη περιοχή και άρα δεν είχε επαρκείς ευκαιρίες εκμάθησης και χρήσης της γλώσσας στο φυσικό της περιβάλλον. Ο εν λόγω ισχυρισμός επιβεβαιώνεται και στο παρακάτω Γράφημα.

Γράφημα 9: Συσχέτιση περιοχής προέλευσης-ομιλίας βλάχικης γλώσσας

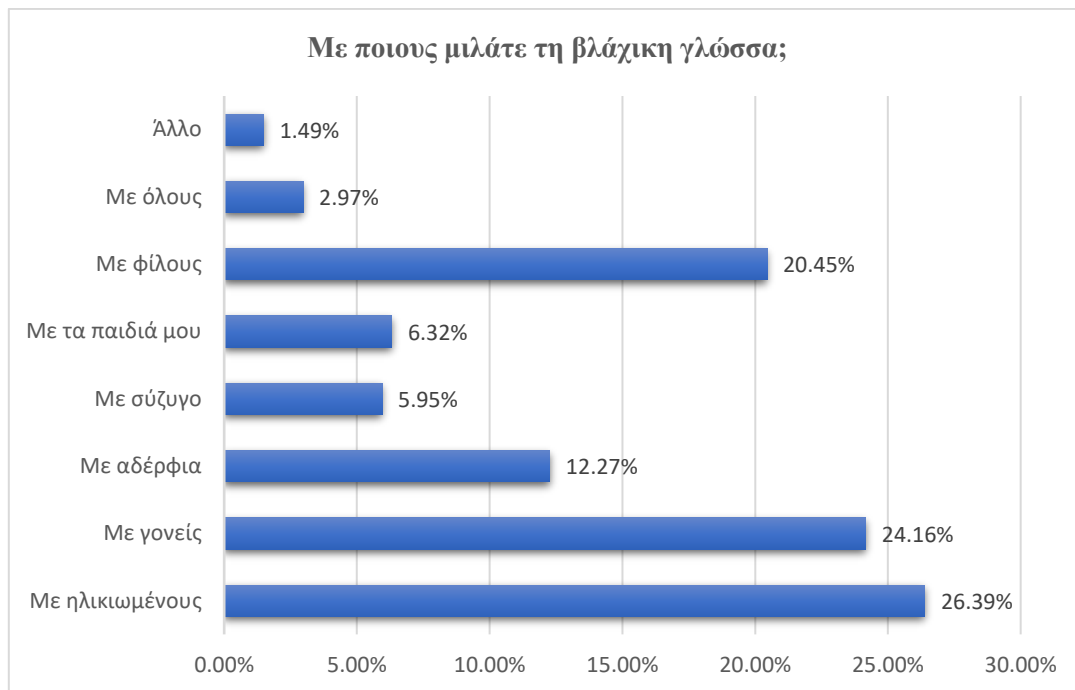
Στο Γράφημα 9 φαίνεται ξεκάθαρα ο ρόλος της περιοχής όπου μεγάλωσαν οι συμμετέχοντες και πέρασαν την παιδική και νεανική ζωή τους, στην εκμάθηση ή μη της βλάχικης γλώσσας. Παρατηρούμε ότι 87,23% (41 άτομα) που μεγάλωσαν σε βλαχόφωνη περιοχή και 12,77% (6 άτομα) σε μη βλαχόφωνη, δηλώνουν φυσικοί ομιλητές της βλάχικης, 35,00% (7 άτομα) σε βλαχόφωνη και 65,00% (13 άτομα) σε μη βλαχόφωνη, δεν μιλούν τη βλάχικη, 58,33% (28 άτομα) σε βλαχόφωνη και 41,67% (20 άτομα) σε μη βλαχόφωνη, την καταλαβαίνουν αλλά δεν τη μιλούν, μοιρασμένοι 50% και 50% (4 και 4 άτομα) όσοι την κατανοούν και τη μιλούν λίγο, ένας (100%) σε βλαχόφωνη καταλαβαίνει κάποιες λέξεις και 3 άτομα (100%) σε μη βλαχόφωνη τη διδάσκονται στα πλαίσια συλλόγου. Άρα η διαμονή σε βλαχόφωνη περιοχή κατά την παιδική/εφηβική ηλικία σίγουρα συμβάλλει στην άμεση επαφή με τη γλώσσα και στις περισσότερες ευκαιρίες εκμάθησής της.

Γράφημα 10: Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιείτε τη βλάχικη γλώσσα;

Τα πεδία χρήσης της βλάχικης γλώσσας και η συχνότητα χρήσης της σε κάθε πεδίο αναπαρίστανται στο Γράφημα 10. Στο πεδίο του σπιτιού βλέπουμε να υπερισχύουν οι απαντήσεις *Μερικές φορές* (35,35% - 35 άτομα) και *Σπάνια* (32,32% - 32 άτομα), με τις απαντήσεις *Σε καθημερινή βάση* (20,20% - 20 άτομα) και *Ποτέ* (12,12% - 12 άτομα) να ακολουθούν. Στην αγορά υπερτερεί η απάντηση *Ποτέ* (38,46% - 30 άτομα) και έπεται η απάντηση *Μερικές φορές* (32,05% - 25 άτομα). Ακολουθούν οι απαντήσεις *Σπάνια* (24,36% - 19 άτομα) και *Σε καθημερινή βάση* (5,13% - 4 άτομα). Στη γειτονιά υπερτερεί η απάντηση *Ποτέ* (39,24% - 31 άτομα) και έπεται η απάντηση *Μερικές φορές* (32,91% - 26 άτομα). Ακολουθούν οι απαντήσεις *Σπάνια* (20,25% - 16 άτομα) και *Σε καθημερινή βάση* (7,59% - 6 άτομα). Σε δημόσιες υπηρεσίες η συντριπτική πλειοψηφία (59,72%- 43 άτομα) δηλώνει ότι δε χρησιμοποιεί *Ποτέ* τη βλάχικη και ακολουθεί η απάντηση *Σπάνια* (27,78% - 20 άτομα). Έπονται οι απαντήσεις *Μερικές φορές* (11,11% - 8 άτομα) και *Σε καθημερινή βάση* (1,39% - 1 άτομο). Στο χώρο εργασίας υπερισχύουν οι απαντήσεις *Ποτέ* (48,68% - 37 άτομα) και *Σπάνια* (27,63% - 21 άτομα). Έπονται οι απαντήσεις *Μερικές φορές* (15,79% - 12 άτομα) και *Σε καθημερινή βάση* (7,89% - 6 άτομα). Από τα παραπάνω παρατηρείται η τάση να χρησιμοποιείται η βλάχικη κυρίως ιδιωτικά, στο σπίτι, ή σε οικείο περιβάλλον, στην αγορά και στη γειτονιά και να αποφεύγεται η χρήση της δημόσια, σε υπηρεσίες και στο χώρο

εργασίας, γεγονός που επιβεβαιώνεται και σε έρευνα του Κουρδή (2013), όπως είδαμε παραπάνω.

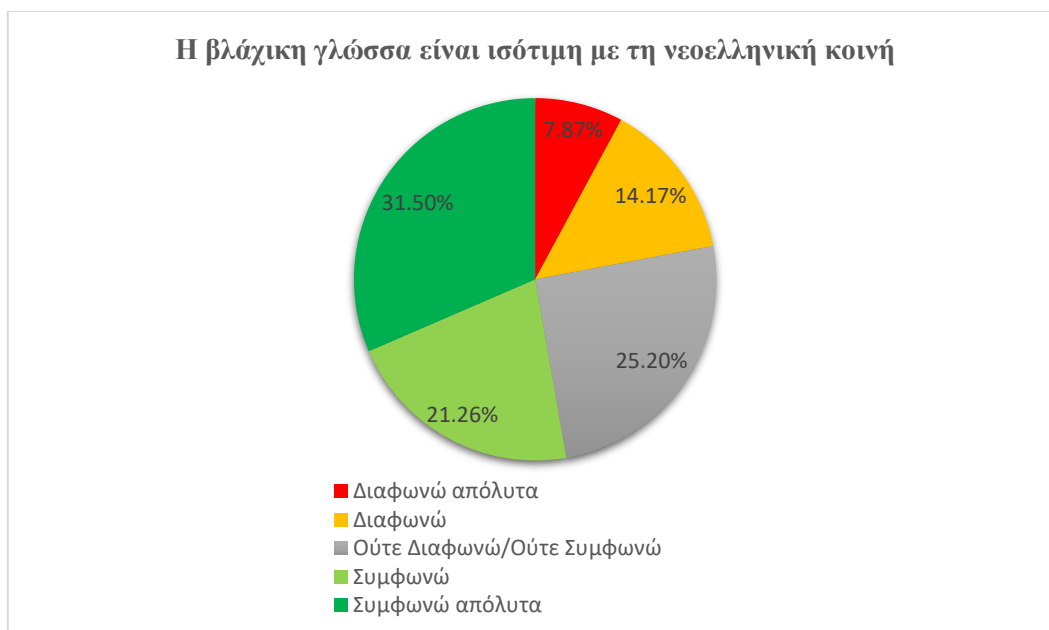

Γράφημα 11: Με ποιους μιλάτε τη βλάχικη γλώσσα;

Στο Γράφημα 11 παρατηρούμε ότι, δεδομένου ότι οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να δηλώσουν περισσότερες από μια απαντήσεις, 26,39% χρησιμοποιούν τη βλάχικη γλώσσα κυρίως με ηλικιωμένους (71 απαντήσεις), 24,16% με γονείς (65 απαντήσεις), 20,45% με φίλους (55 απαντήσεις), 12,27% με αδέρφια (33 απαντήσεις) και 5,95% με σύζυγο (16 απαντήσεις). Σπάνια είναι η χρήση της με τα παιδιά τους (6,32% - 17 απαντήσεις), γεγονός που καταδεικνύει την επικράτηση της πρότυπης έναντι της βλάχικης γλώσσας και τη χαλαρή και όχι επιβεβλημένη μεταβίβασή της στη νεότερη γενιά. Η συγκεκριμένη διαπίστωση έρχεται σε συμφωνία με έρευνα του Μπέη (Βέις, 2000), όπου διαπιστώθηκε ότι η βλάχικη γλώσσα δεν μεταβιβάζεται στις νεότερες γενιές. Τέλος 1,49% (8 απαντήσεις) δηλώνουν να τη χρησιμοποιούν με όλους.

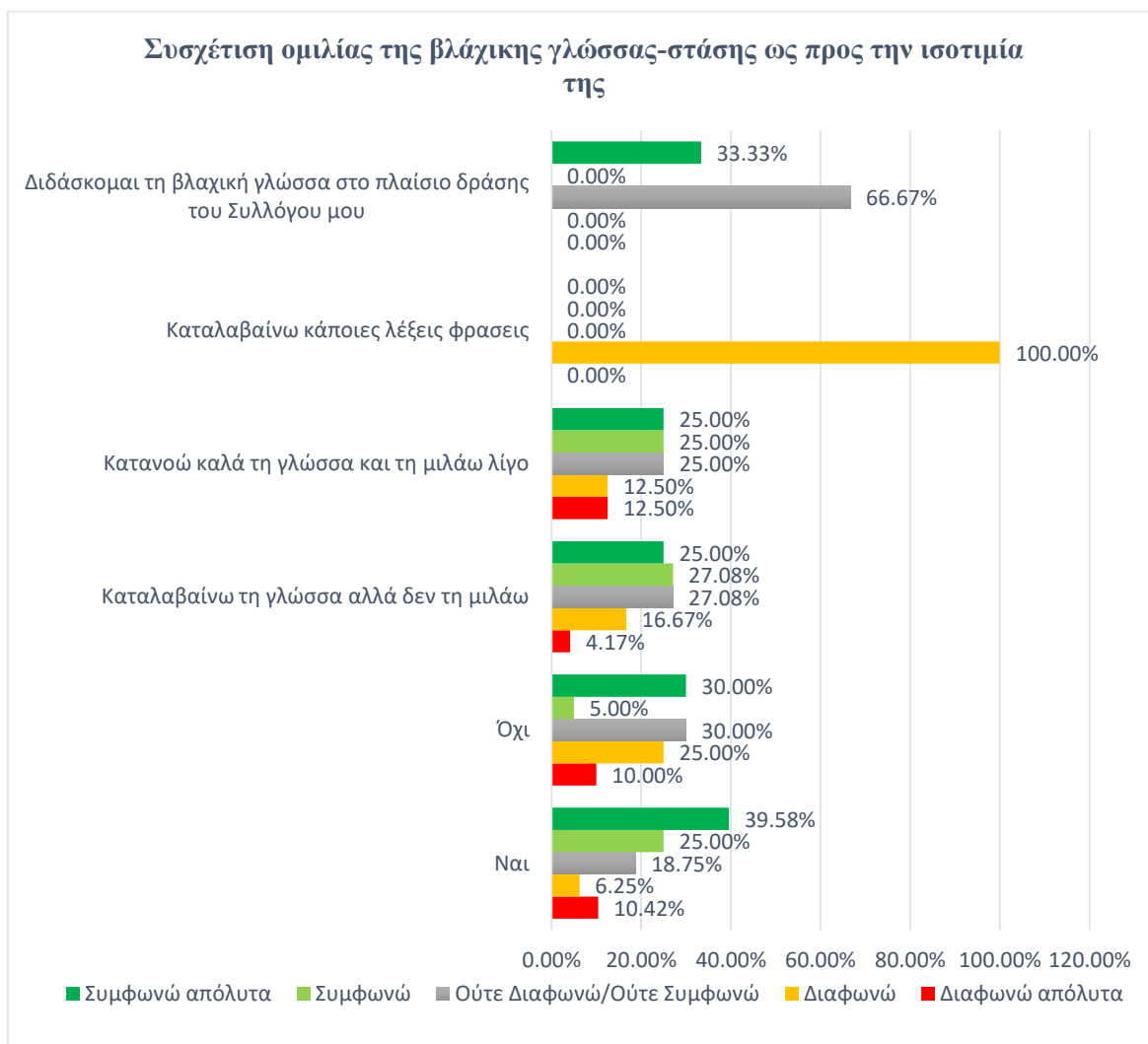
9.6.1.3. Στάσεις απέναντι στη βλάχικη γλώσσα

Στα Γραφήματα 12-25 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των ερωτήσεων σε κλίμακα τύπου Likert (1=Διαφωνώ απόλυτα, 2=Διαφωνώ, 3=Ούτε Διαφωνώ ούτε Συμφωνώ, 4=Συμφωνώ, 5=Συμφωνώ απόλυτα).

Γράφημα 12: Η βλάχικη είναι ισότιμη με τη νεοελληνική κοινή

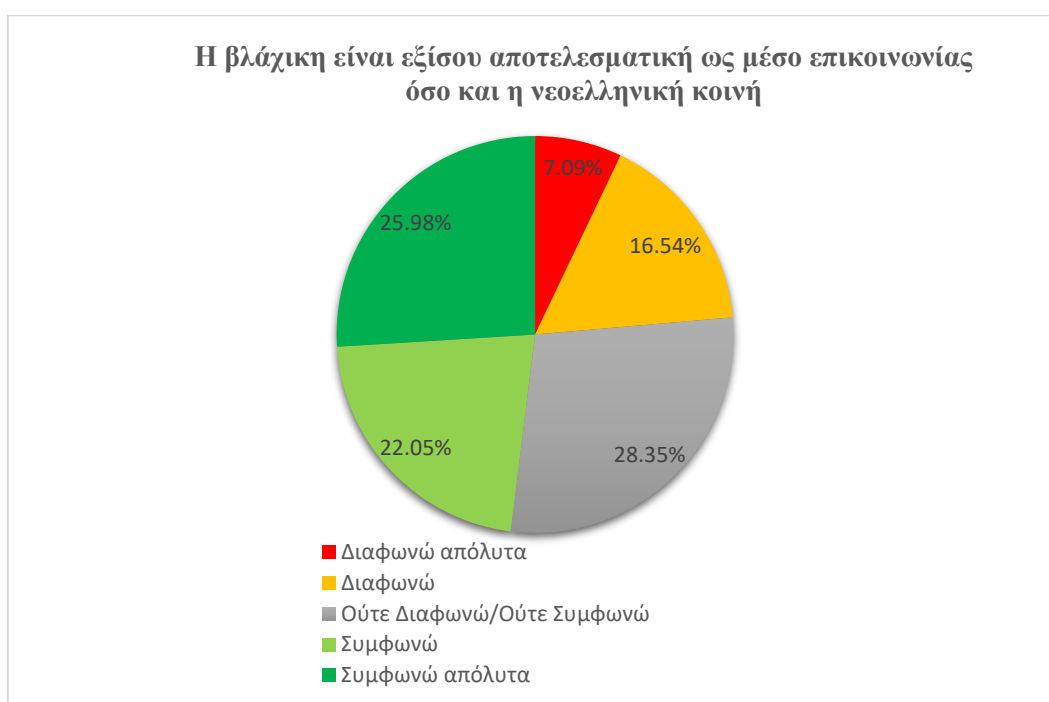
Το 31,50% των συμμετεχόντων (40 άτομα) συμφωνούν απόλυτα με την ισοτιμία βλάχικης-νεοελληνικής κοινής, 21,26% (27 άτομα) συμφωνούν και 25,20% (32 άτομα) δεν συμφωνούν, ούτε διαφωνούν. Γενικά η οριακή πλειοψηφία (52,76%) φαίνεται στο Γράφημα 12 να συμφωνεί ότι βλάχικη και νεοελληνική είναι ισότιμες. Οι παραπάνω απόψεις έρχονται σε συμφωνία με τις απόψεις που διατυπώνουν οι διαλεκτόφωνοι σε έρευνα του Κουρδή (2003). Ωστόσο 14,17% (18 άτομα) διαφωνούν και 7,87% (10 άτομα) διαφωνούν απόλυτα, θεωρώντας τη βλάχικη μη ισότιμη της νεοελληνικής.

Γράφημα 13: Συσχέτιση ομιλίας της βλάχικης γλώσσας - στάσης ως προς την ισοτιμία βλάχικης - νεοελληνικής κοινής

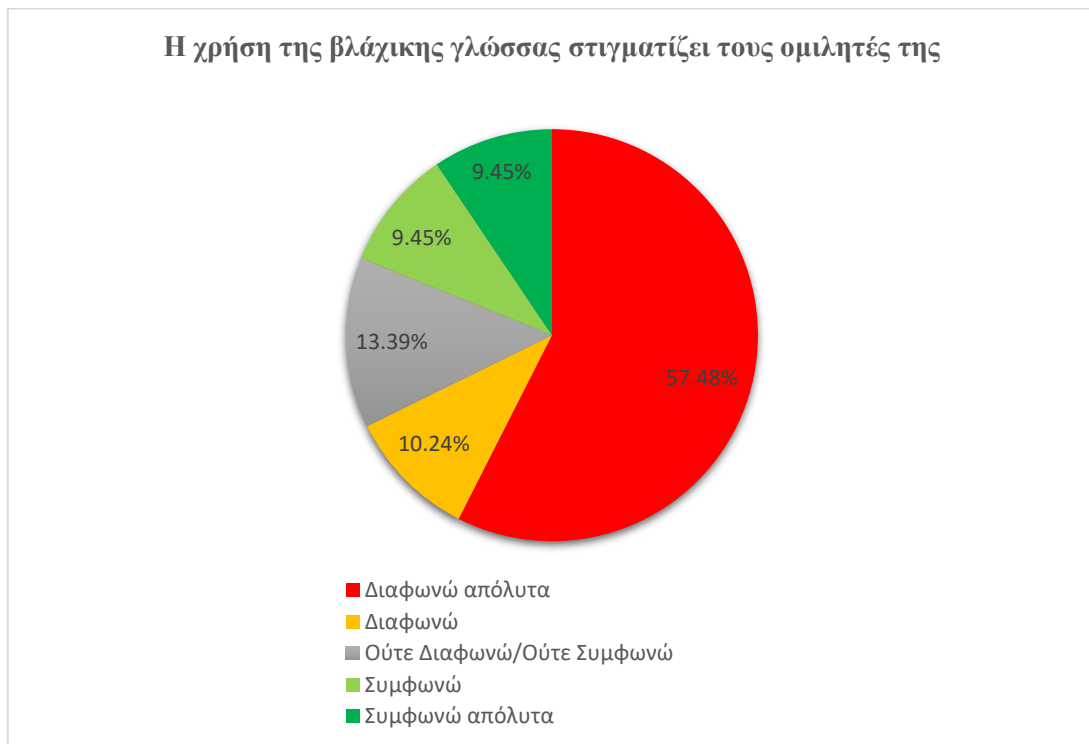
Στο σημείο αυτό ενδιαφέρουσα είναι η συσχέτιση της ομιλίας της βλάχικης γλώσσας και της στάσης ως προς την ισοτιμία της με την κοινή, όπως απεικονίζεται στο Γράφημα 13. Παρατηρούμε ότι 39,58% (19 άτομα) αυτών που μιλούν τη βλάχικη συμφωνούν απόλυτα ως προς την ισοτιμία της με τη νεοελληνική, 25,00% (12 άτομα) συμφωνούν, 18,75% (9 άτομα) κρατούν ουδέτερη στάση, 6,25% (3 άτομα) διαφωνούν και 10,42% (5 άτομα) διαφωνούν απόλυτα. 30,00% (6 άτομα) που δε μιλούν τη βλάχικη συμφωνούν απόλυτα, 5,00% (1 άτομο) συμφωνεί, 30,00% (6 άτομα) κρατούν ουδέτερη στάση, 25,00% (5 άτομα) διαφωνούν και 10,00% (2 άτομα) διαφωνούν απόλυτα. Από όσους καταλαβαίνουν τη γλώσσα αλλά δεν τη μιλούν, 25,00% (12 άτομα) συμφωνούν απόλυτα και 27,08% (13 άτομα) συμφωνούν, 27,08% (13 άτομα) κρατούν ουδέτερη στάση, 16,67% (8 άτομα) διαφωνούν και 4,17% (2 άτομα)

διαφωνούν απόλυτα. Από όσους τη μιλούν λίγο αλλά την κατανοούν καλά, 25,00% (2 άτομα) συμφωνούν απόλυτα, 25,00% (2 άτομα) συμφωνούν, 25,00% (2 άτομα) κρατούν ουδέτερη στάση, 12,50% (1 άτομο) διαφωνεί και 12,50% (1 άτομο) διαφωνεί απόλυτα. Οι υπόλοιπες απαντήσεις που αποτελούν μειοψηφία διαμορφώνονται όπως φαίνεται στο Γράφημα. Διαπιστώνουμε ότι η γνώση ή μη της βλάχικης επηρεάζει τη στάση απέναντί της, καθώς η πλειοψηφία όσων δεν μιλούν τη γλώσσα δεν τη θεωρούν ισότιμη με τη νεοελληνική ή δεν εκφέρουν άποψη. Αντιθέτως η πλειοψηφία όσων μιλούν τη βλάχικη και όσων την καταλαβαίνουν χωρίς να τη μιλούν, τη θεωρούν ισότιμη με τη νεοελληνική.

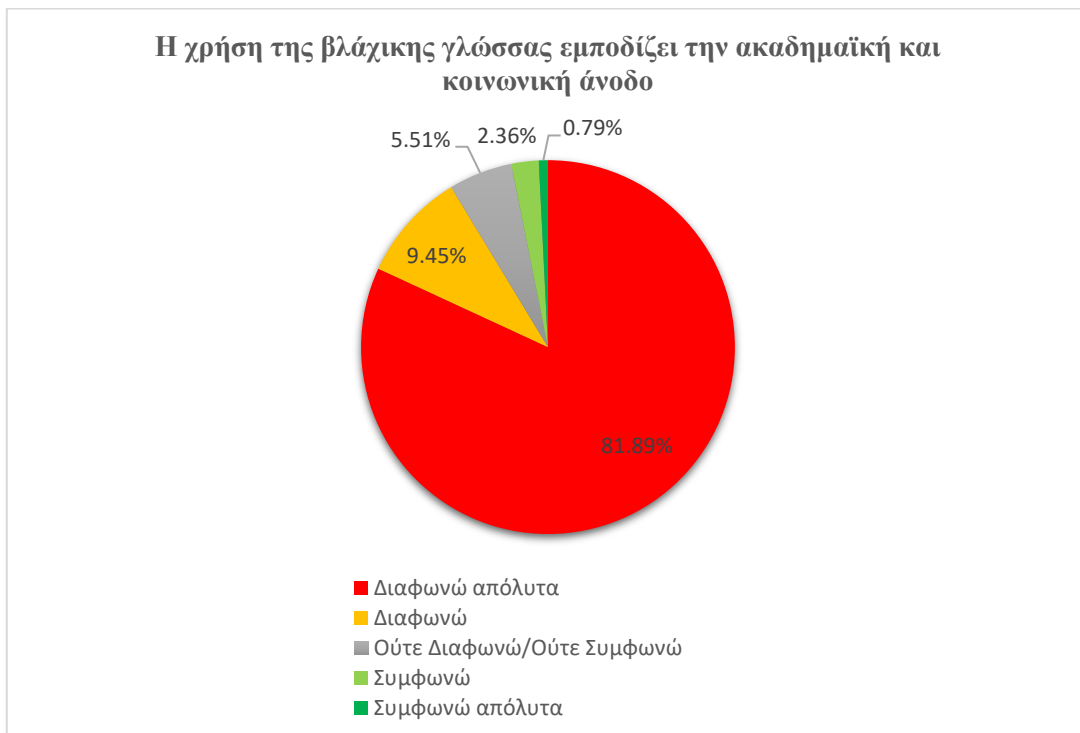
Γράφημα 14: Η βλάχικη είναι εξίσου αποτελεσματική ως μέσο επικοινωνίας όσο και η νεοελληνική κοινή

Στο Γράφημα 14 παρατηρούμε ότι 28,35% (36 άτομα) προβληματίζονται για την αποτελεσματικότητα της βλάχικης ως μέσο επικοινωνίας, αλλά 25,98% (33 άτομα) συμφωνούν απόλυτα και 22,05% (28 άτομα) συμφωνούν, θεωρώντας εξίσου αποτελεσματική τη βλάχικη ως μέσο επικοινωνίας σε σχέση με την κοινή. 16,54% (21 άτομα) διαφωνούν και 7,09% (9 άτομα) διαφωνούν απόλυτα.

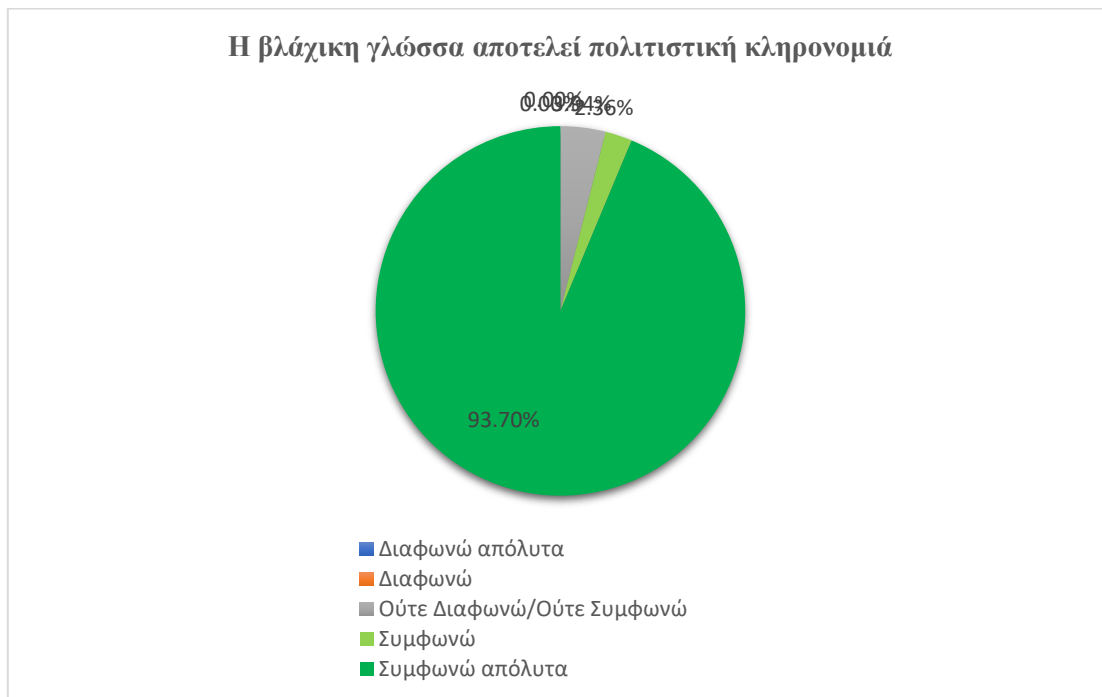
Γράφημα 15: Η χρήση της βλάχικης γλώσσας στιγματίζει τους ομιλητές της

Το 57,48% (73 άτομα) διαφωνούν απόλυτα και το 10,24% (13 άτομα) διαφωνούν στην άποψη ότι οι ομιλητές της βλάχικης στιγματίζονται από τη χρήση της γλώσσας, όπως παρουσιάζεται στο Γράφημα 15. 13,39% (17 άτομα) ούτε διαφωνούν, ούτε συμφωνούν, 9,45% (12 άτομα) συμφωνούν και 9,45% (12 άτομα) συμφωνούν απόλυτα.

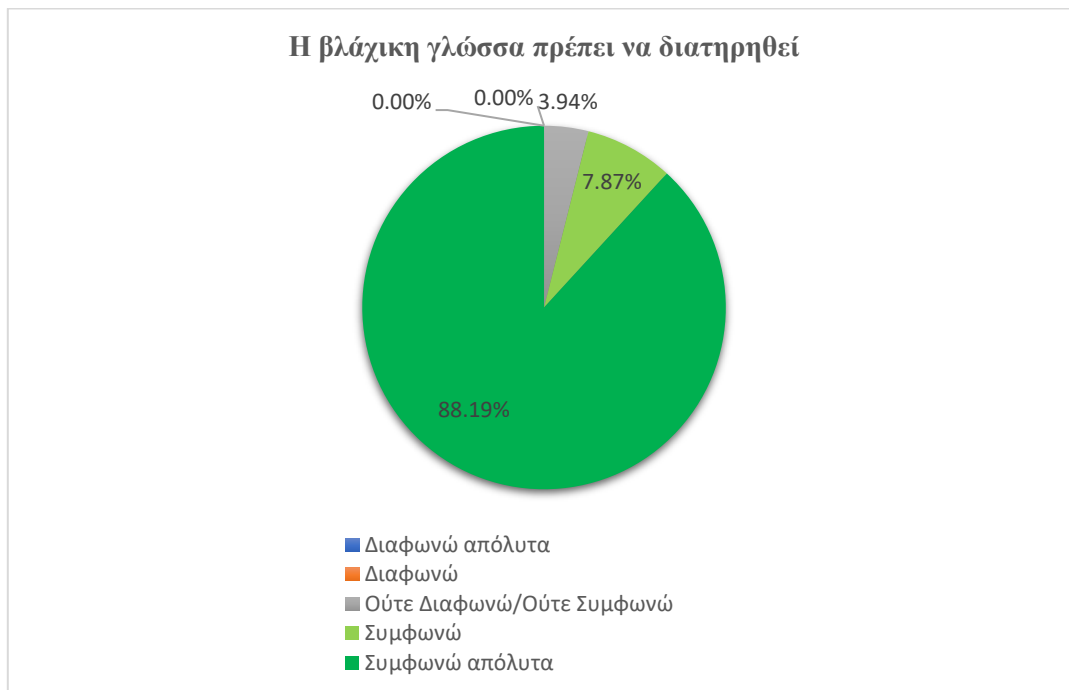
Γράφημα 16 : Η χρήση της βλάχικης γλώσσας εμποδίζει την ακαδημαϊκή και κοινωνική άνοδο

Στο Γράφημα 16 παρουσιάζεται η απόλυτη διαφωνία σε ποσοστό 81,89% (104 άτομα) και η διαφωνία σε 9,45% (12 άτομα) στην άποψη ότι η βλάχικη αποτελεί τροχοπέδη στην ακαδημαϊκή και κοινωνική ανέλιξη του ατόμου. 5,51% (7 άτομα) ούτε διαφωνούν, ούτε συμφωνούν, 2,36% (3 άτομα) συμφωνούν και 0,79% (1 άτομο) συμφωνεί.

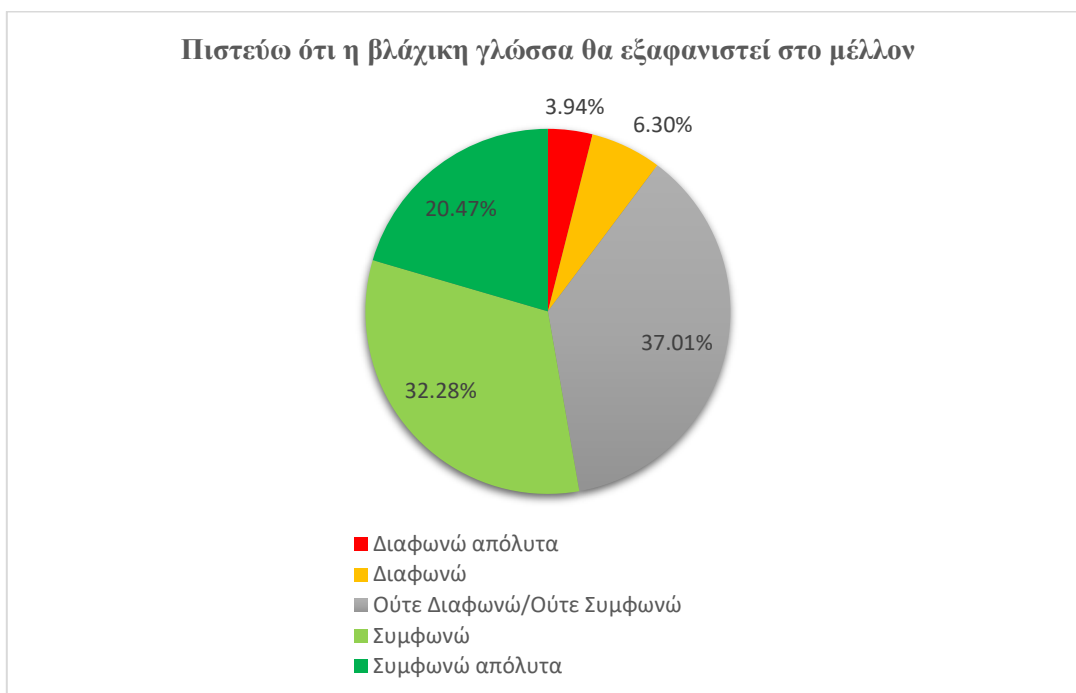
Γράφημα 17 : Η βλάχικη γλώσσα αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά

Η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων, 93,70% (119 άτομα), δηλώνει την απόλυτη συμφωνία της με την άποψη ότι η βλάχικη αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά, όπως φαίνεται στο Γράφημα 17. 2,36% (3 άτομα) συμφωνούν, 4% (5 άτομα) ούτε συμφωνούν, ούτε διαφωνούν και 0% διαφωνούν ή διαφωνούν απόλυτα.

Γράφημα 18 : Η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διατηρηθεί

Αναπαρίσταται εμφανής η επιθυμία των συμμετεχόντων σε ποσοστό 96,06% (88,19% συμφωνούν απόλυτα και 7,87% συμφωνούν) (122 άτομα) για τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας στο Γράφημα 18. 3,94% (5 άτομα) ούτε συμφωνούν, ούτε διαφωνούν 0% διαφωνούν ή διαφωνούν απόλυτα.

Γράφημα 19 : Πιστεύω ότι η βλάχικη γλώσσα θα εξαφανιστεί στο μέλλον

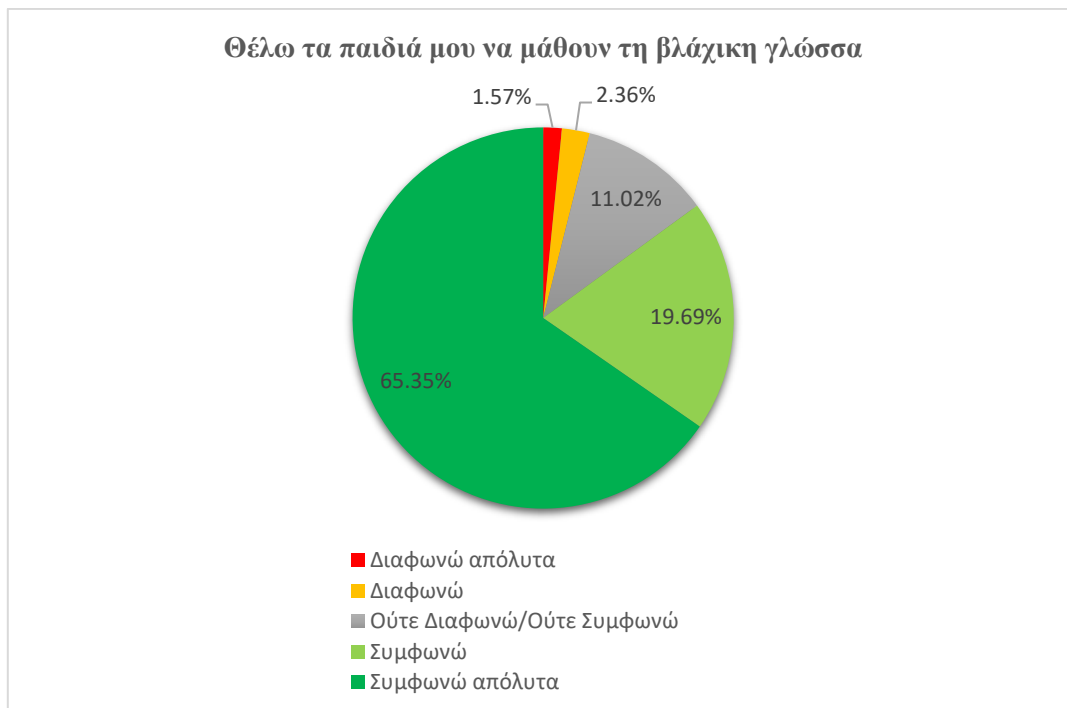
Στο Γράφημα 19 απεικονίζεται η απαισιόδοξη στάση για την τύχη της βλάχικης γλώσσας στο μέλλον. Ποσοστό 52,75% (20,47% συμφωνούν απόλυτα και 32,28% συμφωνούν) (67 άτομα) θεωρούν ότι η γλώσσα θα εξαφανιστεί. 37,01% (47 άτομα) δεν εκφέρουν άποψη, 6,30% (8 άτομα) διαφωνούν και 3,94% (5 άτομα) διαφωνούν απόλυτα.

Γράφημα 20 : Πρέπει κάποιος να μιλάει τη βλάχικη γλώσσα προκειμένου να είναι Βλάχος

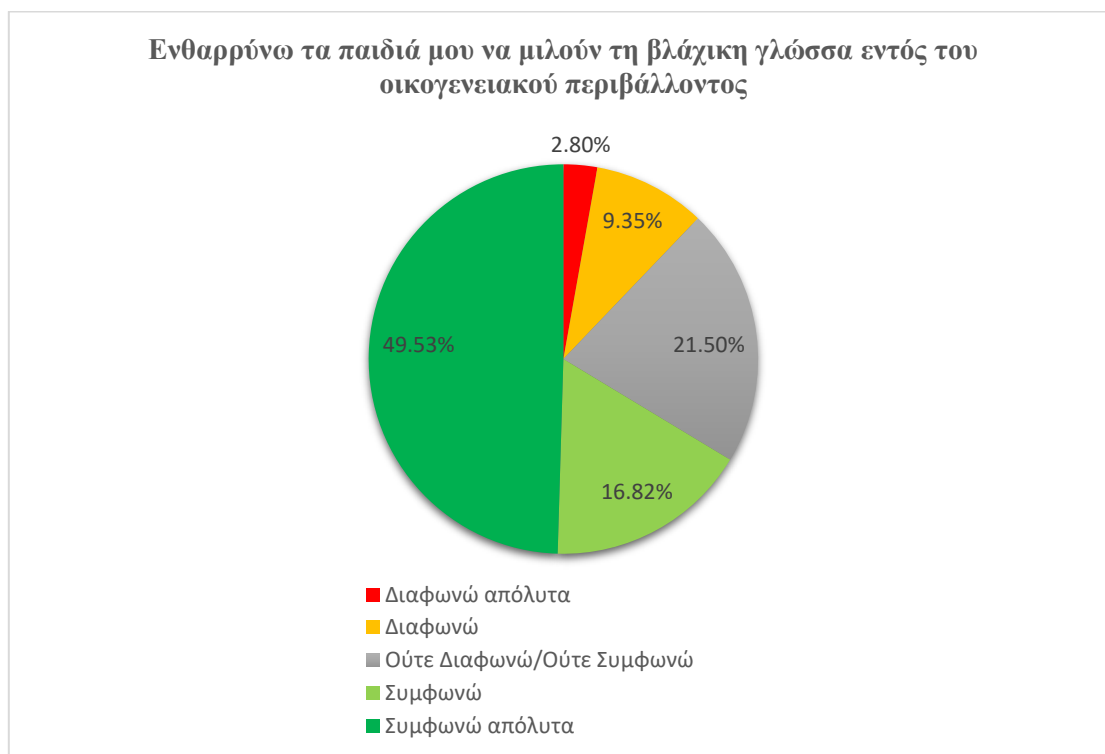
Οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι δεν είναι απαραίτητο να μιλά κάποιος τη γλώσσα προκειμένου να θεωρείται Βλάχος σε ποσοστό 62,20% (40,94% διαφωνούν απόλυτα και 21,26% διαφωνούν) (79 άτομα). 22,83% (29 άτομα) ούτε διαφωνούν, ούτε συμφωνούν, 7,09% (9 άτομα) συμφωνούν και 7,87% (10 άτομα) συμφωνούν απόλυτα, όπως αναπαρίσταται στο Γραφημα 20.

9.6.1.4. Στάσεις ως προς την ενθάρρυνση χρήσης και τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας στις νεότερες γενιές

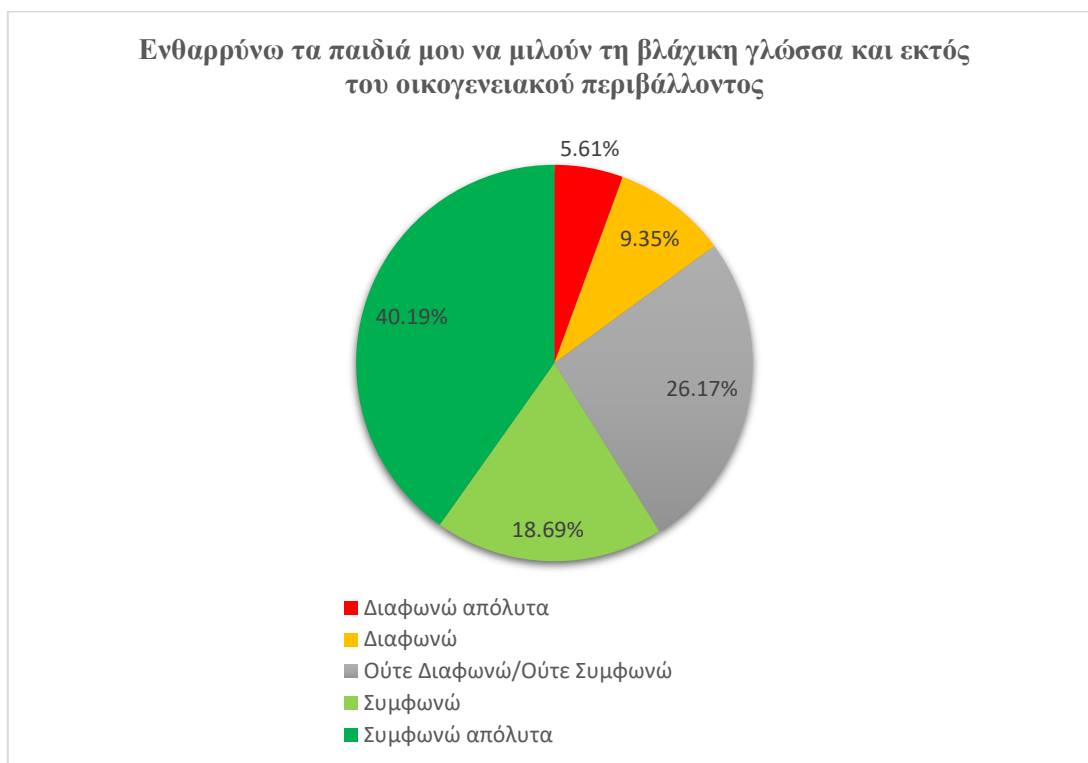
Γράφημα 21 : Θέλω τα παιδιά μου να μάθουν τη βλάχικη γλώσσα

Στο Γράφημα 21 διαπιστώνεται η επιθυμία μετάδοσης της βλάχικης γλώσσας των γονιών στα παιδιά τους σε ποσοστό 85,04% (65,35% συμφωνούν απόλυτα και 19,69% συμφωνούν) (78 άτομα). 11,02% (14 άτομα) ούτε συμφωνούν, ούτε διαφωνούν, 2,36% (3 άτομα) διαφωνούν και 1,57% (2 άτομα) διαφωνούν απόλυτα.

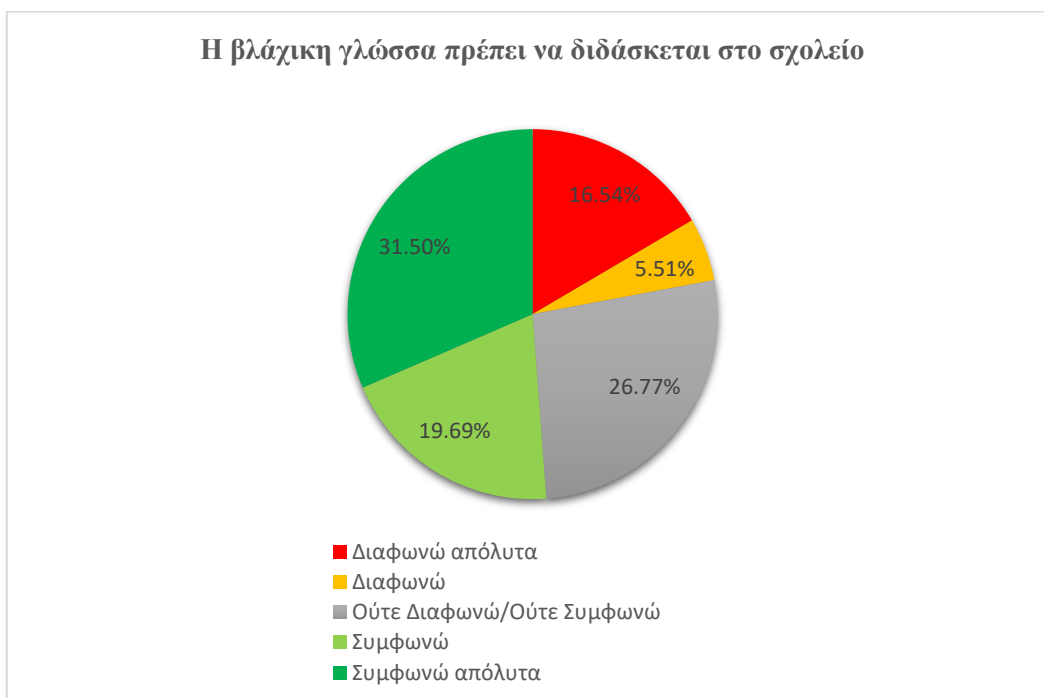
Γράφημα 22 : Ενθαρρύνω τα παιδιά μου να μιλούν τη βλάχικη γλώσσα εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος

Οι συμμετέχοντες ενθαρρύνουν σε μεγάλο ποσοστό 66,35% (49,53% συμφωνούν απόλυτα και 16,82% συμφωνούν) (71 άτομα) τα παιδιά τους να χρησιμοποιούν τη βλάχικη γλώσσα εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος, όπως φαίνεται στο Γράφημα 22. 21,50% (23 άτομα) ούτε συμφωνούν, ούτε διαφωνούν, 9,35% (10 άτομα) διαφωνούν και 2,80% (3 άτομα) διαφωνούν απόλυτα.

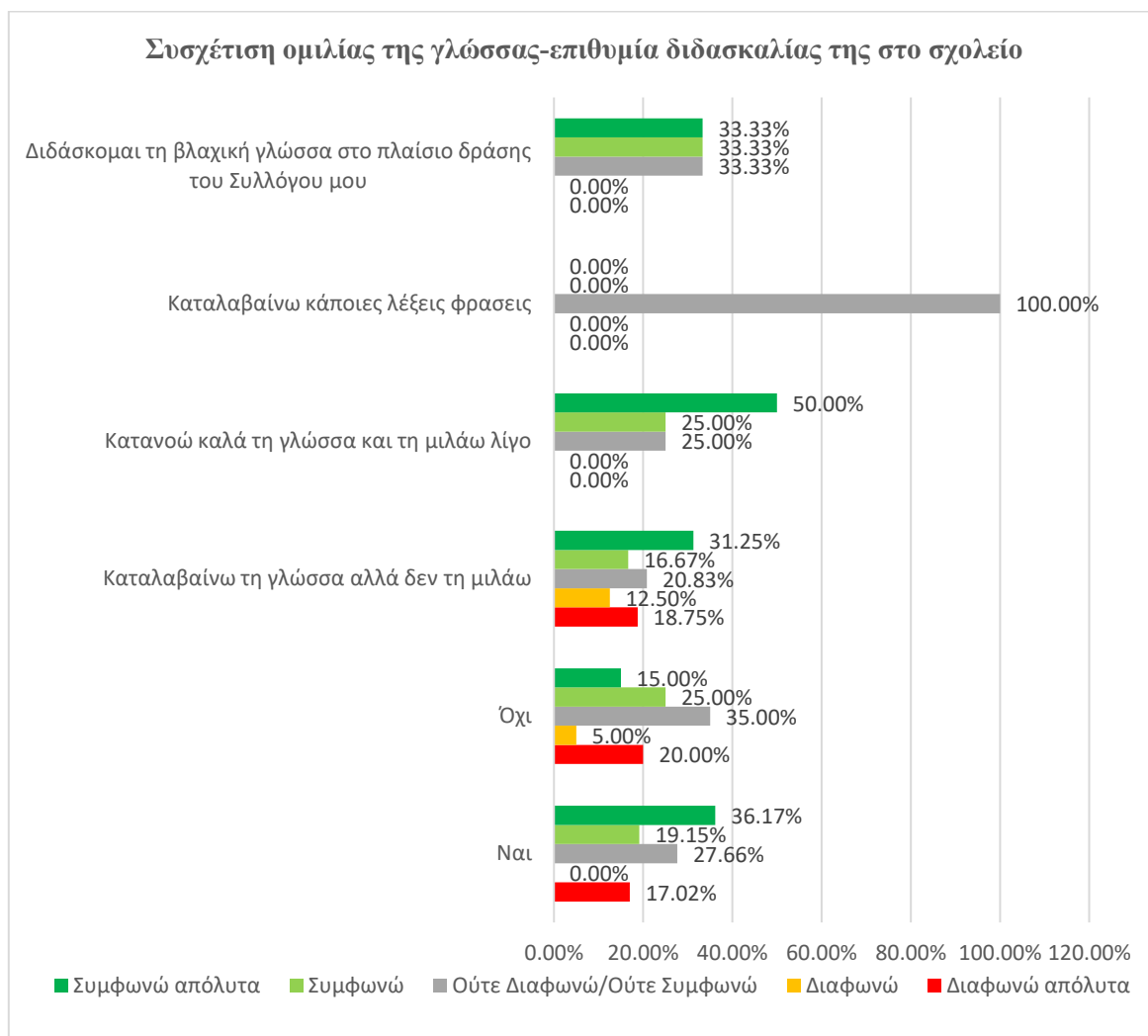
Γράφημα 23 : Ενθαρρύνω τα παιδιά μου να μιλούν τη βλάχικη γλώσσα και εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος

Το παραπάνω ποσοστό μειώνεται ελαφρώς 58,88% (40,19% συμφωνούν απόλυτα και 18,69% συμφωνούν) (63 άτομα), όταν πρόκειται για ενθάρρυνση των παιδιών να μιλούν τη βλάχικη εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος, όπως παρουσιάζεται στο Γράφημα 23. 26,17% (28 άτομα) ούτε συμφωνούν, ούτε διαφωνούν, 9,35% (10 άτομα) διαφωνούν και 5,61% (6 άτομα) διαφωνούν απόλυτα.

Γράφημα 24 : Η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διδάσκεται στο σχολείο

Οι απόψεις σχετικά με τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας στο σχολείο ποικίλουν. Ποσοστό 31,50% (40 άτομα) των συμμετεχόντων δηλώνουν ότι συμφωνούν απόλυτα, 19,69% (25 άτομα) συμφωνούν, 26,77% (34 άτομα) δεν παίρνουν θέση, 5,51% (7 άτομα) διαφωνούν και 16,54% (21 άτομα) διαφωνούν απόλυτα, όπως παρατηρούμε στο Γράφημα 24.

Γράφημα 25 : Συσχέτιση ομιλίας της βλάχικης γλώσσας-επιθυμίας διδασκαλίας της στο σχολείο

Στο Γράφημα 25 απεικονίζεται η συσχέτιση της ομιλίας ή μη της βλάχικης γλώσσας με τη στάση ως προς τη διδασκαλία της στο σχολείο. Παρατηρούμε ότι 36,17% όσων μιλούν τη βλάχικη συμφωνούν απόλυτα και 19,15% συμφωνούν (σύνολο 55,32%), 31,25% όσων την καταλαβαίνουν αλλά δεν τη μιλούν συμφωνούν απόλυτα και 16,67% συμφωνούν (σύνολο 47,92%) με τη διδασκαλία της. Αντιθέτως, μόλις 40% (15,00% και 25,00%) όσων δεν τη μιλούν, συμφωνούν απόλυτα ή συμφωνούν με τη διδασκαλία της στο σχολείο.

Στην ερώτηση ελεύθερου σχολιασμού σχετικά με τη βλάχικη γλώσσα και τη χρήση της απάντησαν 30 άτομα. Η πλειοψηφία των απόψεων που καταγράφηκαν αφορούσε τη διαπίστωση του κινδύνου απώλειας της γλώσσας, την ανάγκη καταγραφής, διάσωσης και διδασκαλίας της, είτε στα σχολεία, είτε στους τοπικούς συλλόγους, είτε στα Πανεπιστήμια. Κάποιοι δήλωσαν ότι δεν μπορεί η βλάχικη να θεωρείται γλώσσα, διότι δεν τυγχάνει ευρείας

αναγνώρισης και δεν αποτελεί ένα ολοκληρωμένο γλωσσικό σύστημα, ένας ταυτίζει τη βλάχικη με τη ρουμανική και τρεις τονίζουν την αναγκαιότητα αποσύνδεσης της διδασκαλίας της γλώσσας από πολιτικές επιδιώξεις του παρελθόντος. Παρακάτω παρατίθενται ενδεικτικά κάποιες απαντήσεις:

«Η Βλάχικη γλώσσα πρέπει να σωθεί! Η Ελλάδα είναι υπεύθυνη για την συρρίκνωση της Βλάχικης γλώσσας και έστω και τώρα πρέπει να ξεφύγει από τις αγκυλώσεις του παρελθόντος και από τα περί Ρουμανικής προπαγάνδας και να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα διάσωσης και καλλιέργειας της γλώσσας».

«Πρέπει οι Τοπικοί Σύλλογοι να συμβάλουν στη συνέχεια της διάδοσης της βλάχικης γλώσσας».

«Είμαι υπέρ της διδασκαλίας (γραφή και ανάγνωση) της βλάχικης γλώσσας κυρίως σε σχολεία βλαχόφωνων περιοχών. Επίσης, μπορεί να επιλέγεται ως δεύτερη γλώσσα εκμάθησης ευρύτερα στα σχολεία».

«Για να χαρακτηριστούν τα βλάχικα ως γλώσσα θα πρέπει να λαμβάνουν αναγνώριση τουλάχιστον πανελλαδικά (όπως κρητικά, ποντιακά) και να αποκτήσουν "κοινό", κάτι που δε γίνεται καθώς ως βλάχικα η πλειοψηφία των κατοίκων εντός Ελλάδος θεωρεί τα "κουτσουρεμένα επαρχιώτικα - χωριάτικα" δυστυχώς μη γνωρίζοντας την προέλευση».

«Δυστυχώς η πλειοψηφία των συγγενών (ζαδέρφια) δεν έχουν μάθει τα βλάχικα (όπως κ εγώ) γιατί οι παππούδες μας κ οι γονείς μας δεν μας τα μάθαιναν».

«Παρότι πολλοί ισχυρίζονται πως η νέα γενιά δε μιλάει βλάχικα, γνωρίζω πολλούς νέους που μιλάνε και ακόμα περισσότερους που θα θέλανε να μάθουνε».

«Μην χαθεί η γλώσσα!».

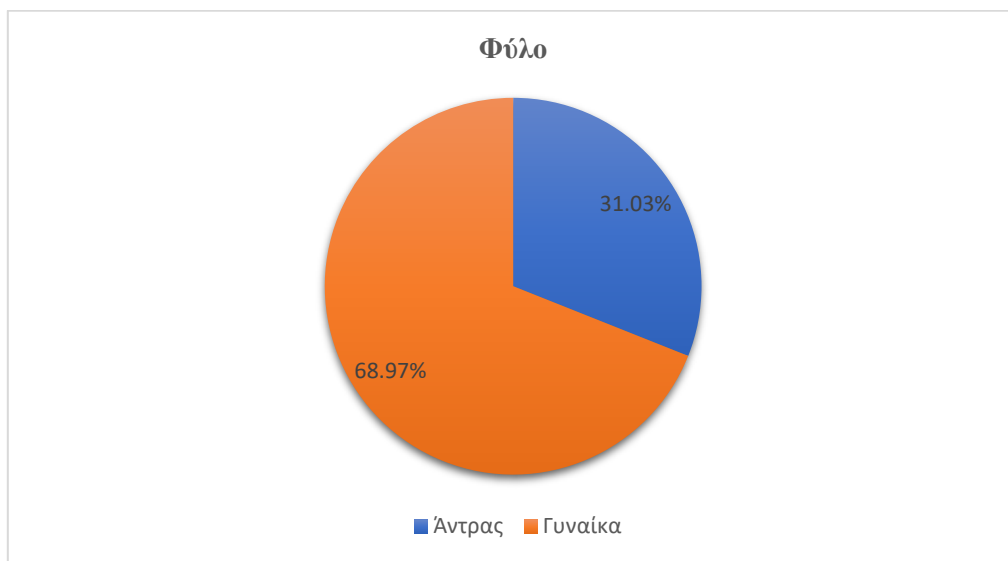
«Θα ήθελα την ένταξη της βλάχικης γλώσσας ως μάθημα επιλογής σε κάποιο τμήμα του Πανεπιστημίου και στη συνέχεια απόφοιτοι αυτών των σχολών να μπορούν να διδάξουν τη γλώσσα σε σχολεία περιοχών της χώρας όπου υπάρχουν βλάχοι».

«Η Βλάχικη γλώσσα δεν είναι ισοδύναμη της νεοελληνικής επειδή δεν είχε την απαραίτητη προσοχή και μέριμνα από τους ομιλητές της, ώστε να αναπτυχθεί και να συμπεριλάβει νέες έννοιες της σύγχρονης ζωής».

«Η Βλάχικη γλώσσα, όπως και άλλες προφορικές γλώσσες, είναι προδιαγεγραμμένο ότι πολύ σύντομα στο μέλλον θα χαθεί. Θα μείνει σαν μουσειακό έκθεμα να θυμίζει το παρελθόν και την ιστορία».

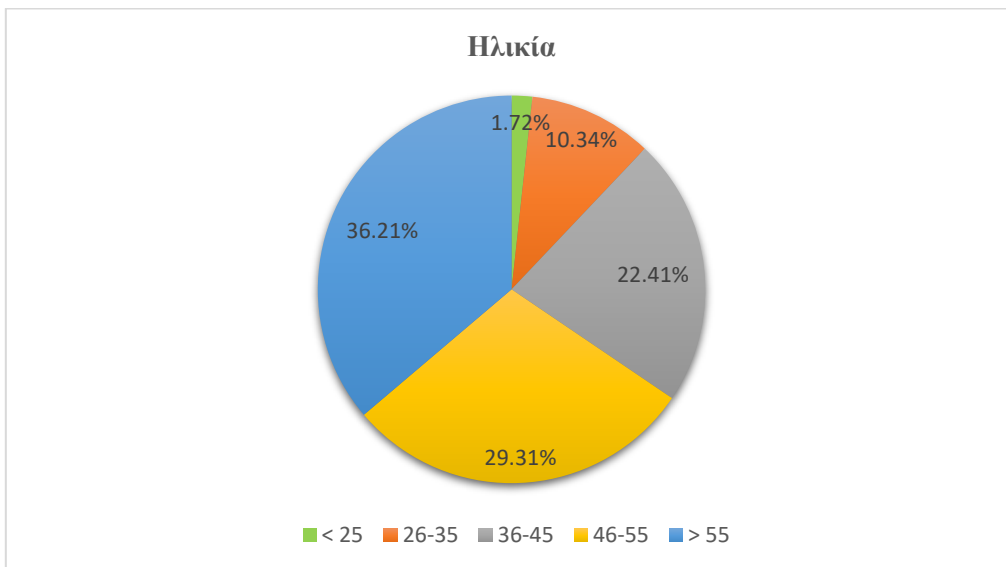
9.6.2. Ερωτηματολόγιο εκπαιδευτικών

9.6.2.1. Δημογραφικά στοιχεία

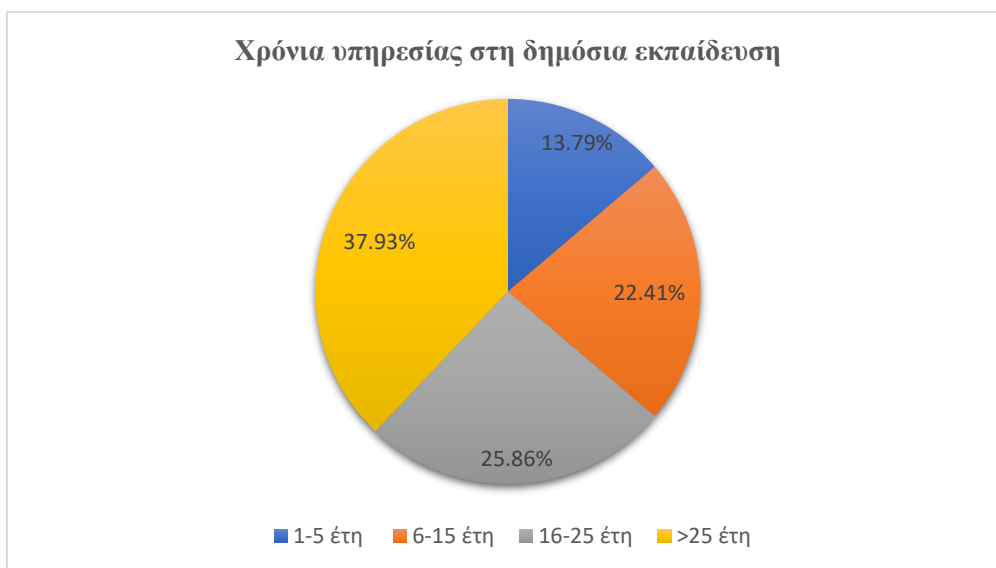
Γράφημα 26: Φύλο

Όσον αφορά το φύλο, όπως φαίνεται στο Γράφημα 26, 31,03% (18 άτομα) είναι άντρες και 68,97% (40 άτομα) γυναίκες, σε σύνολο 58 ατόμων. Παρατηρούμε ότι υπερτερούν οι γυναίκες στο δείγμα, γεγονός που δεν ξαφνιάζει, αφού οι γυναίκες γενικά πλειοψηφούν στο χώρο της εκπαίδευσης.

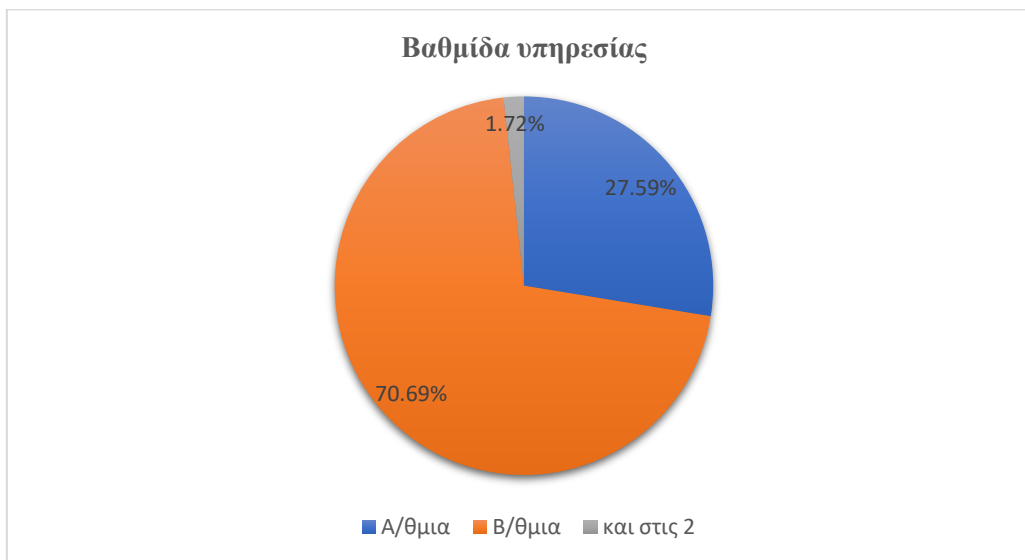
Γράφημα 27: Ηλικία

Η ηλικία απεικονίζεται στο Γράφημα 27 και παρατηρούμε ότι 1,72% (1 άτομο) των συμμετεχόντων είναι < 25 ετών, 10,34% (6 άτομα) είναι 26-35 ετών, 22,41% (13 άτομα) είναι 36-45 ετών, 29,31% (17 άτομα) είναι 46-55 ετών και 36,21% (21 άτομα) είναι >55 ετών. Το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά την ηλικιακή ομάδα >55, αποτέλεσμα αναμενόμενο, αφού το εκπαιδευτικό προσωπικό στα δημόσια σχολεία είναι κυρίως μεγάλης ηλικίας, λόγω της έλλειψης μόνιμων διορισμών εκπαιδευτικών τα τελευταία έτη και της αύξησης των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης του υπάρχοντος μόνιμου προσωπικού.

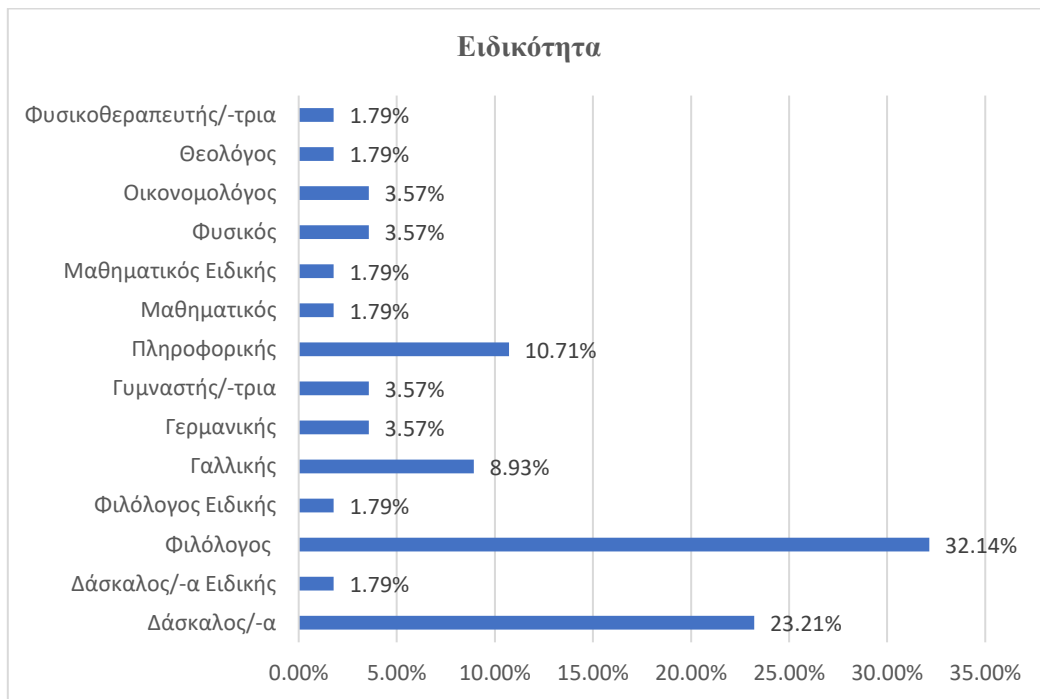
Γράφημα 28: Χρόνια υπηρεσίας στη δημόσια εκπαίδευση

Τα χρόνια υπηρεσίας στη δημόσια εκπαίδευση διαμορφώνονται αναλογικά με τις ηλικίες των συμμετεχόντων, όπως φαίνεται στο Γράφημα 28. Έτσι παρατηρούμε ότι 13,79% (8 άτομα) δηλώνουν 1-5 έτη υπηρεσίας, 22,41% (13 άτομα) δηλώνουν 6-15 έτη, 25,86% (15 άτομα) δηλώνουν 16-25 έτη και το 37,93% (22 άτομα) δηλώνουν περισσότερα από 25 έτη υπηρεσίας.

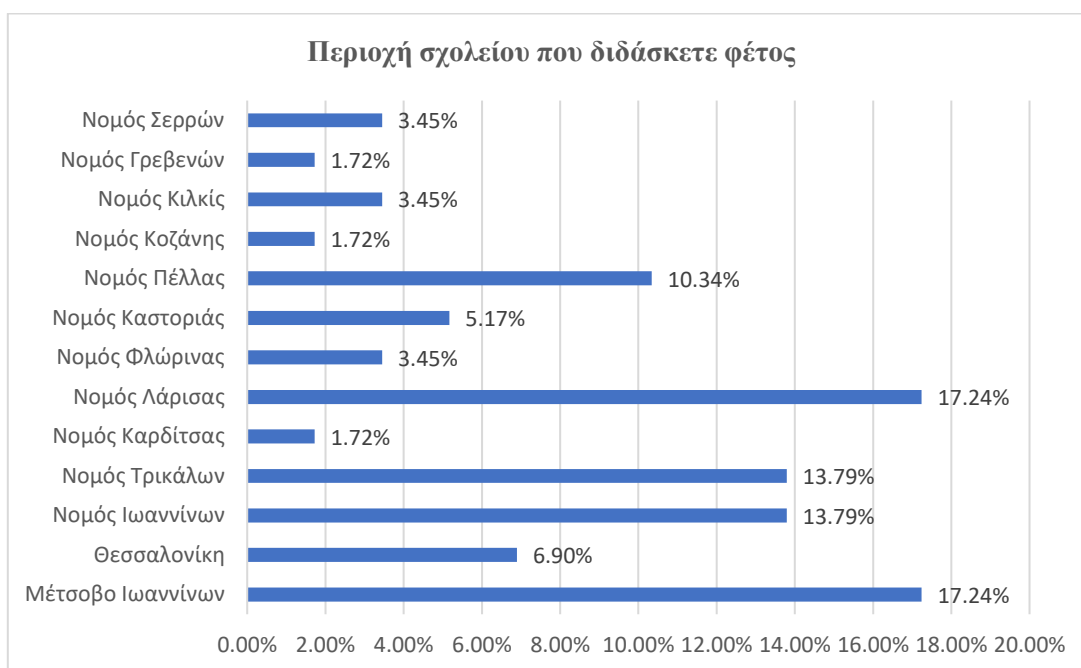
Γράφημα 29: Βαθμίδα υπηρεσίας

Στο Γράφημα 29 παρατηρούμε τη βαθμίδα υπηρεσίας στην οποία υπηρετούν οι συμμετέχοντες. 27,59% (16 άτομα) δηλώνουν ότι υπηρετούν στην Α/θμια εκπαίδευση, 70,69% (41 άτομα) στη Β/θμια και 1,72% (1 άτομο) και στις δύο βαθμίδες.

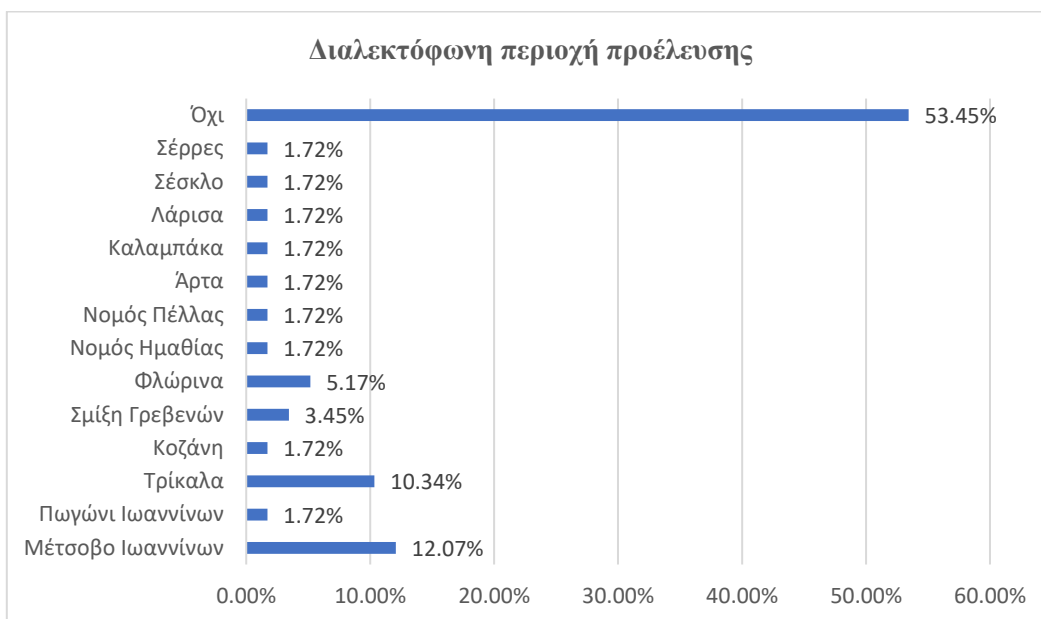
Γράφημα 30: Ειδικότητα

Ως προς την ειδικότητα, παρατηρούμε στο Γράφημα 30 να πλειοψηφούν οι φιλόλογοι (32,4% - 18 άτομα) και οι δάσκαλοι (23,21% - 13 άτομα), ακολουθούν οι καθηγητές πληροφορικής (10,71% - 6 άτομα), Γαλλικής γλώσσας (8,93% - 5 άτομα) και έπονται οι υπόλοιπες ειδικότητες όπως αναπαρίστανται στο παραπάνω Γράφημα. Η πλειοψηφία φιλολόγων και δασκάλων θεωρείται αναμενόμενη, καθώς τα θέματα περί γλώσσας άπτονται περισσότερο της ειδικότητάς τους και των ενδιαφερόντων τους.

Γράφημα 31: Περιοχή σχολείου που διδάσκετε φέτος

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων διδάσκουν κατά το τρέχον σχολικό έτος στο Νομό Ιωαννίνων (17,24% - 10 άτομα στο Μέτσοβο Ιωαννίνων και 13,79% - 8 άτομα στο Νομό Ιωαννίνων χωρίς να προσδιορίζεται ακριβής τόπος), ακολουθεί ο Νομός Λάρισας (17,24% - 10 απαντήσεις), ο Νομός Τρικάλων (13,79% - 8 απαντήσεις), ο Νομός Πέλλας (10,34% - 6 απαντήσεις), η Θεσσαλονίκη (6,90% - 4 απαντήσεις), ο Νομός Καστοριάς (5,17% - 3 απαντήσεις), οι Νομοί Σερρών, Κιλκίς και Φλώρινας (3,45% - 2 απαντήσεις αντίστοιχα) και οι Νομοί Γρεβενών, Κοζάνης και Καρδίτσας (1,72% - 1 απάντηση αντίστοιχα), όπως παρουσιάζεται στο Γράφημα 31. Άρα συλλέχθηκαν απαντήσεις από τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ηπείρου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας, όπου εντοπίζονται οι βασικές κοιτίδες διαμονής Ελληνοβλάχων.

Γράφημα 32: Διαλεκτόφωνη περιοχή προέλευσης

Στο Γράφημα 32 παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (53,45% - 31 άτομα) δεν δηλώνουν κάποια διαλεκτόφωνη περιοχή προέλευσης, γεγονός που ίσως επηρεάζει τη στάση τους απέναντι στις διαλέκτους. 12,07% (7 άτομα) δηλώνουν ως τόπο προέλευσης το Μέτσοβο Ιωαννίνων, 10,34% (6 άτομα) τα Τρίκαλα, 5,17% (3 άτομα) τη Φλώρινα, 3,45% (2 άτομα) τη Σμίξη Γρεβενών και οι υπόλοιπες απαντήσεις διαμορφώνονται όπως φαίνεται στο παραπάνω Γράφημα.

Γράφημα 33: Φυσικός ομιλητής βλάχικης γλώσσας

Στην ερώτηση αν γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, οι εκπαιδευτικοί απάντησαν *Ναι* το 20,69% (12 απαντήσεις), *Όχι* το 63,79% (37 απαντήσεις) και *Καταλαβαίνω τη γλώσσα αλλά δεν τη μιλάω* το 15,52% (9 απαντήσεις), όπως απεικονίζεται στο Γράφημα 33.

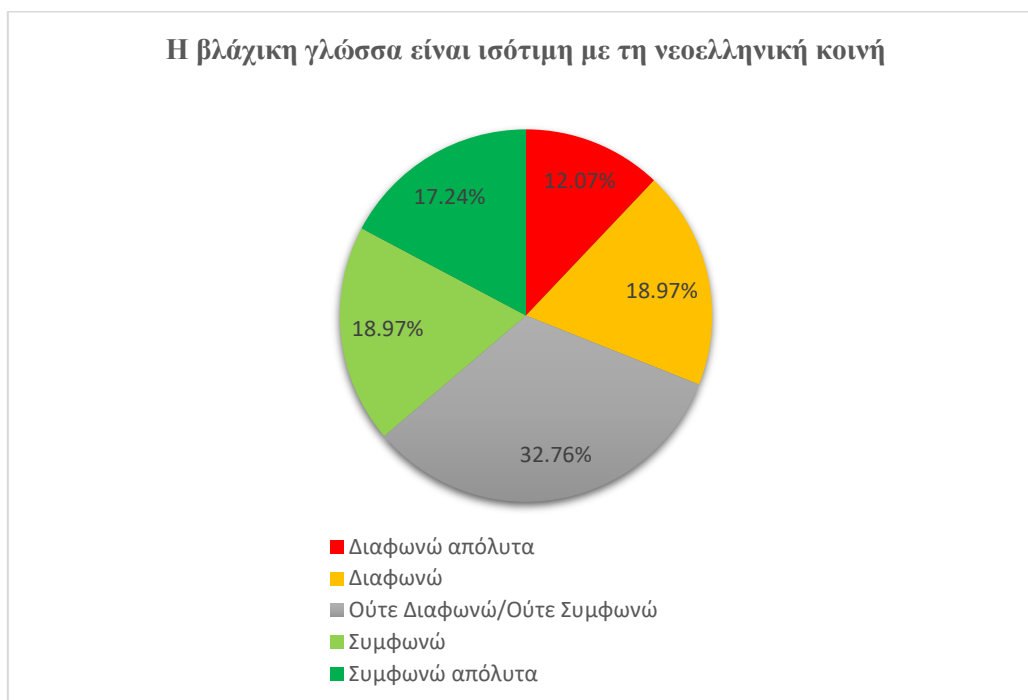

Γράφημα 34: Διάλεκτος εκπαιδευτικού, πλην της βλάχικης γλώσσας

Στο Γράφημα 34 παρατηρούμε ότι το 86,67% (26 άτομα) δηλώνουν ότι δε μιλούν καμιά διάλεκτο, το 10,00% (3 άτομα) μιλούν την ποντιακή και το 3,33% (1 άτομο) δηλώνει να μιλάει το κοζανίτικο ιδίωμα.

9.6.2.2 Στάσεις απέναντι στη βλάχικη γλώσσα

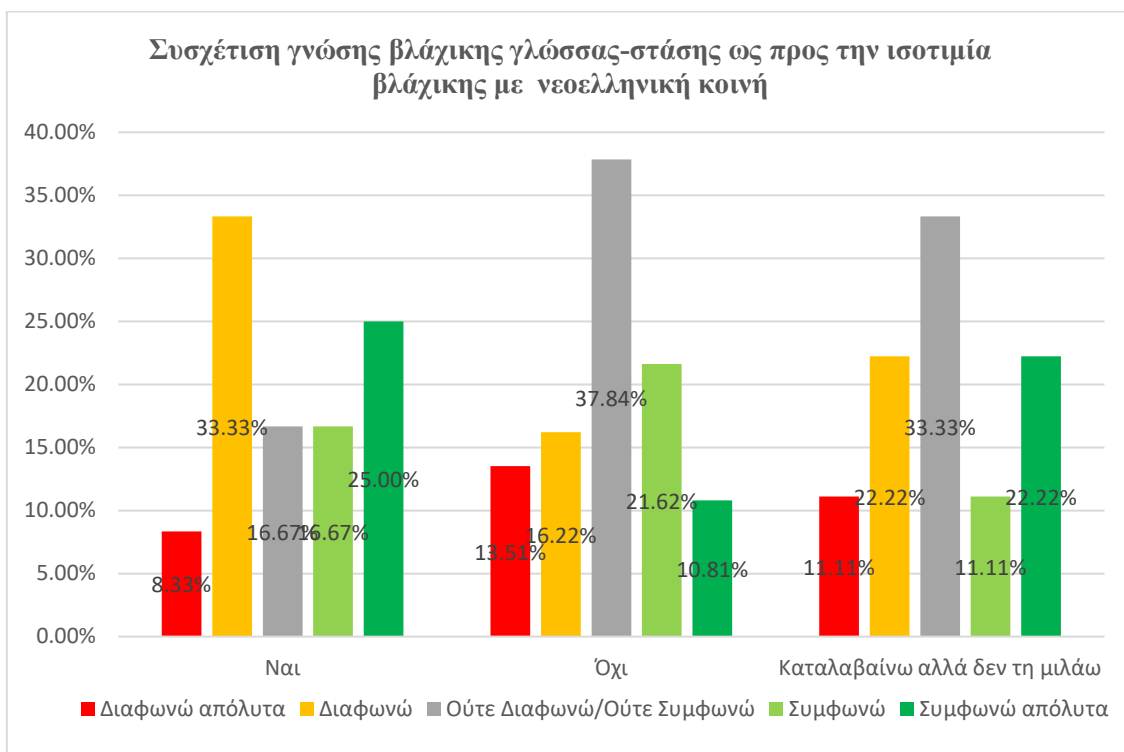
Στα Γραφήματα 35-47 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των ερωτήσεων σε κλίμακα τύπου Likert (1=Διαφωνώ απόλυτα, 2=Διαφωνώ, 3=Ούτε Διαφωνώ ούτε Συμφωνώ, 4=Συμφωνώ, 5=Συμφωνώ απόλυτα).

Γράφημα 35: Η βλάχικη γλώσσα είναι ισότιμη με τη νεοελληνική

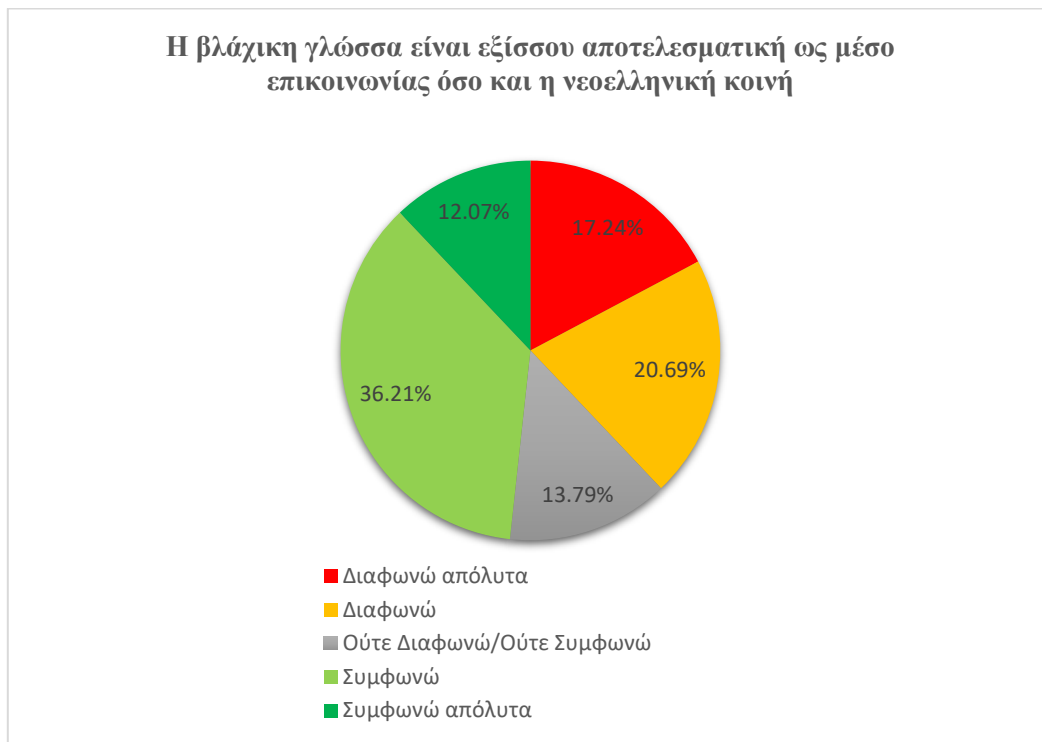
Το 17,24% (10 άτομα) συμφωνούν απόλυτα όσον αφορά την ισοτιμία βλάχικης-νεοελληνικής κοινής, 18,97% (11 άτομα) συμφωνούν (σύνολο 36,21%) και 32,76% (19 άτομα) ούτε συμφωνούν, ούτε διαφωνούν. 18,97% (11 άτομα) διαφωνούν και 12,07% (7 άτομα) διαφωνούν απόλυτα, θεωρώντας τη βλάχικη μη ισότιμη της νεοελληνικής. Αναπαρίσταται λοιπόν, στο Γράφημα 35, ο προβληματισμός των εκπαιδευτικών σχετικά με την ισοτιμία των δύο γλωσσικών συστημάτων, διαπίστωση που έρχεται σε σύγκρουση με την έρευνα των Τζακώστα & Μπετεινάκη (2018), όπου οι διάλεκτοι αντιμετωπίζονταν από τους εκπαιδευτικούς ως ισάξιες με τη νεοελληνική κοινή.

Στο σημείο αυτό θεωρήσαμε αναγκαίο να προβούμε στη συσχέτιση της γνώσης της βλάχικης γλώσσας από τους εκπαιδευτικούς και της στάσης τους ως προς την ισοτιμία βλάχικης-νεοελληνικής κοινής, για να διαπιστώσουμε αν η γνώση της βλάχικης επηρεάζει το αποτέλεσμα.

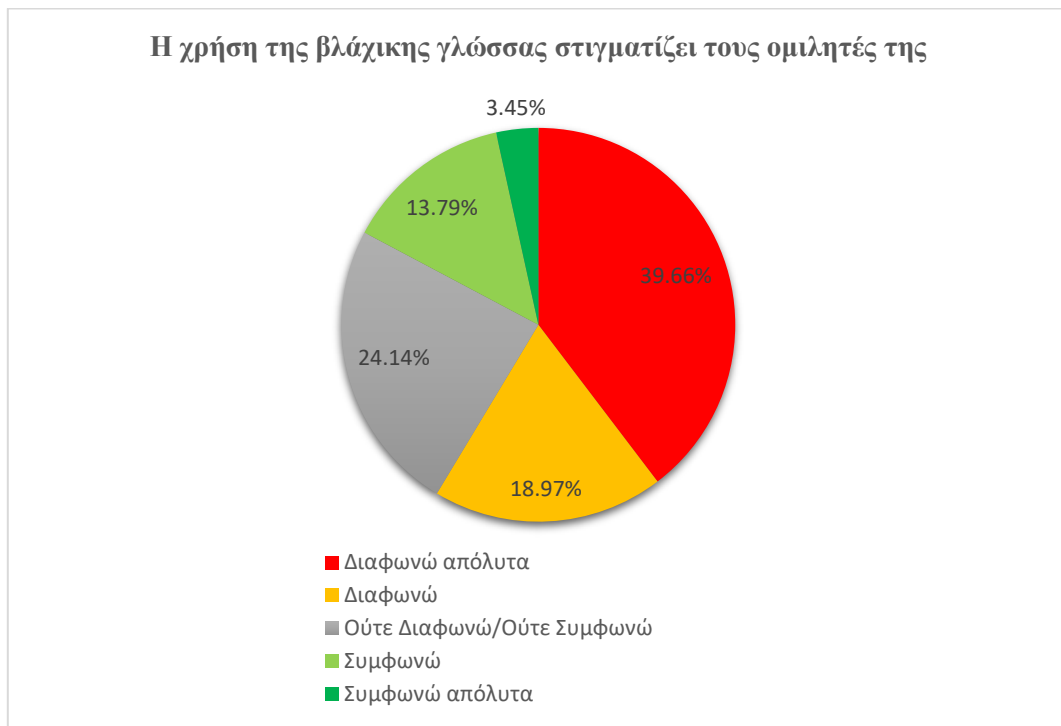
Γράφημα 36: Συσχέτιση γνώσης βλάχικης γλώσσας-στάσης ως προς την ισοτιμία βλάχικης- νεοελληνικής κοινής

Στο Γράφημα 36 παρατηρούμε ότι 25,00% (3 άτομα) όσων μιλούν τη βλάχικη συμφωνούν απόλυτα με την ισοτιμία, 16,67% (2 άτομα) συμφωνούν, 16,67% (2 άτομα) δεν εκφέρουν άποψη, 33,33% (4 άτομα) διαφωνούν και 8,33% (1 άτομο) διαφωνεί απόλυτα. Εμφανής προβληματισμός και όσων δεν μιλούν τη γλώσσα, αφού 10,81% (4 άτομα) συμφωνούν απόλυτα, 21,62% (8 άτομα) συμφωνούν, 37,84% (14 άτομα), 16,22 (6 άτομα) διαφωνούν και 13,51% (5 άτομα) διαφωνούν απόλυτα. 22,22% (2 άτομα) όσων καταλαβαίνουν τη βλάχικη αλλά δεν τη μιλούν, συμφωνούν απόλυτα, 11,11% (1 άτομο) συμφωνεί, 33,33% (3 άτομα) δεν εκφέρουν άποψη, 22,22% (2 άτομα) διαφωνούν και 11,11% (1 άτομο) διαφωνεί απόλυτα. Άρα η γνώση ή μη της βλάχικης δεν φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τα αποτελέσματα.

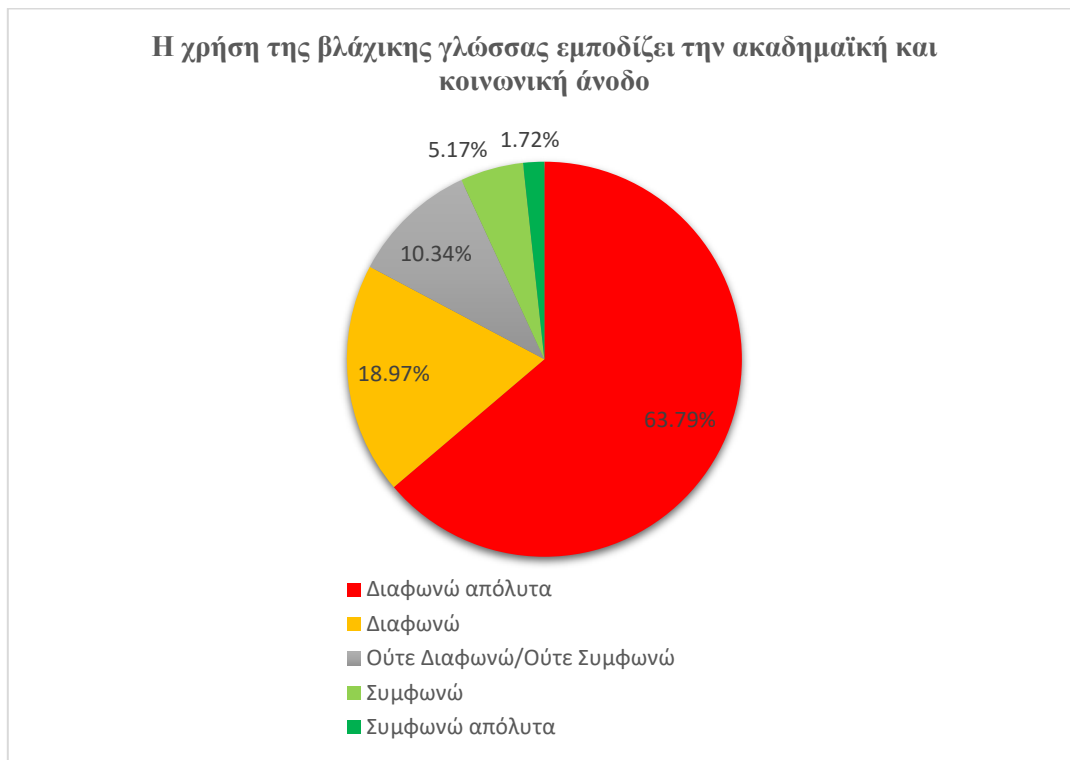
Γράφημα 37: Η βλάχικη γλώσσα είναι εξίσου αποτελεσματική ως μέσο επικοινωνίας όσο και η νεοελληνική κοινή

Το 12,07% (7 άτομα) συμφωνούν απόλυτα και το 36,21% (21 άτομα) συμφωνούν, θεωρώντας εξίσου αποτελεσματική τη βλάχικη ως μέσο επικοινωνίας σε σχέση με την κοινή, όπως διαπιστώνεται στο Γράφημα 37. 20,69% (12 άτομα) διαφωνούν και 17,24% (10 άτομα) διαφωνούν απόλυτα μη θεωρώντας τη βλάχικη αποτελεσματικό μέσο επικοινωνίας. 13,79% (8 άτομα) ούτε συμφωνούν, ούτε διαφωνούν. Σχεδόν οι μισοί λοιπόν εκπαιδευτικοί (48,28%) θεωρούν και τα δύο γλωσσικά συστήματα αποτελεσματικά μέσα επικοινωνίας.

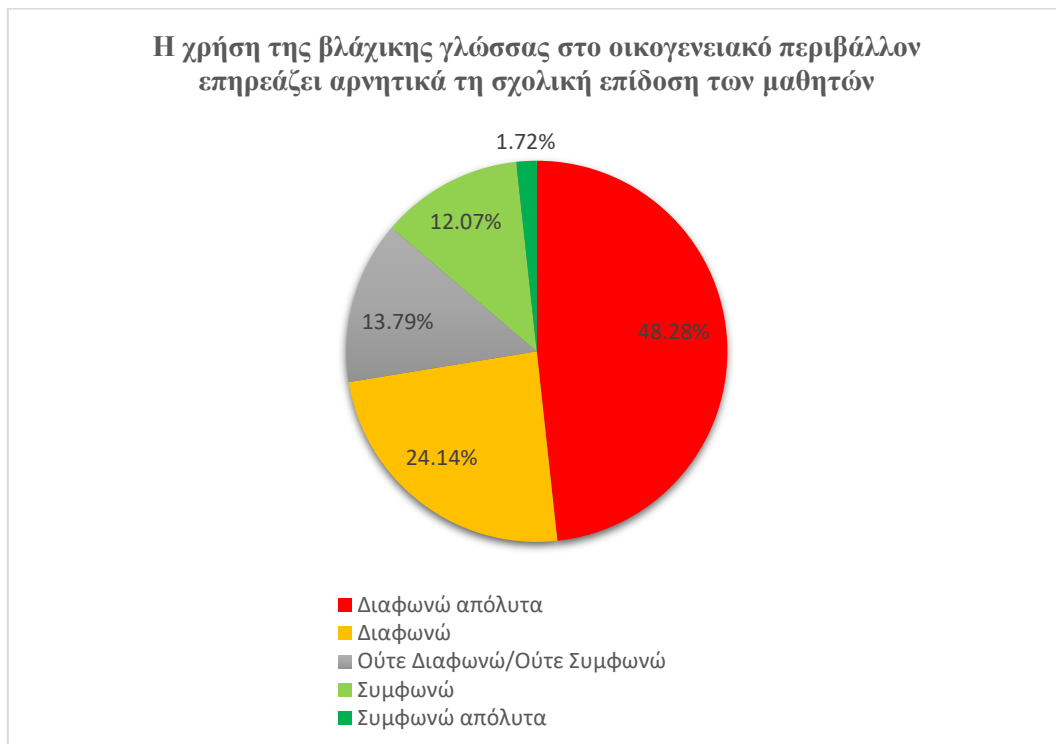
Γράφημα 38: Η χρήση της βλάχικης γλώσσας στιγματίζει τους ομιλητές της

Στο Γράφημα 38 παρατηρούμε ότι 39,66% (23 άτομα) διαφωνούν απόλυτα και 18,97% (11 άτομα) διαφωνούν με την άποψη ότι οι ομιλητές της βλάχικης στιγματίζονται από τη χρήση της γλώσσας. 24,14% (14 άτομα) ούτε διαφωνούν, ούτε συμφωνούν, 13,79% (8 άτομα) συμφωνούν και 3,45% (2 άτομα) συμφωνούν απόλυτα.

Γράφημα 39: Η χρήση της βλάχικης γλώσσας εμποδίζει την ακαδημαϊκή και κοινωνική άνοδο

Η απόλυτη διαφωνία σε ποσοστό 63,79% (37 άτομα) και η διαφωνία σε 18,97% (11 άτομα) με την άποψη ότι η βλάχικη αποτελεί τροχοπέδη στην ακαδημαϊκή και κοινωνική ανέλιξη του ατόμου, αναπαρίσταται στο Γράφημα 39. 10,34% (6 άτομα) ούτε διαφωνούν, ούτε συμφωνούν, 5,17% (3 άτομα) συμφωνούν και το 1,72% (1 άτομο) συμφωνεί.

Γράφημα 40: Η χρήση της βλάχικης γλώσσας στο οικογενειακό περιβάλλον επηρεάζει αρνητικά τη σχολική επίδοση των μαθητών

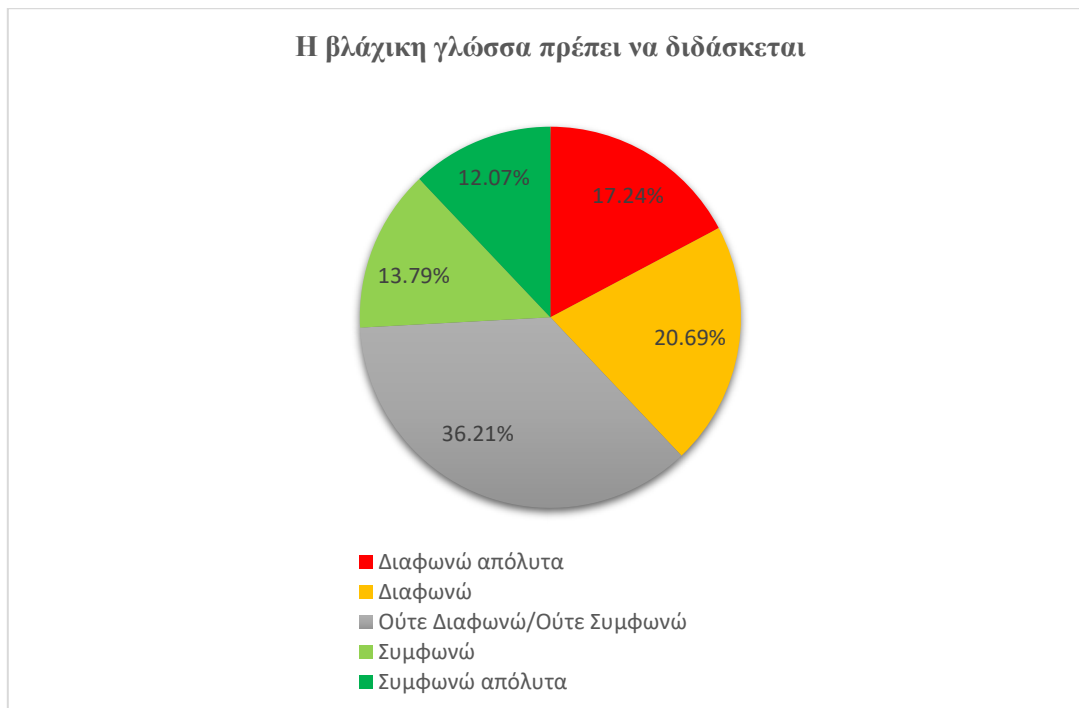
Το 48,28% (28 άτομα) των εκπαιδευτικών διαφωνούν απόλυτα και 24,14% (14 άτομα) διαφωνούν με την άποψη ότι η χρήση της βλάχικης στο οικογενειακό περιβάλλον έχει αρνητική επίδραση στη σχολική επίδοση των μαθητών. 13,79% (8 άτομα) ούτε συμφωνούν, ούτε διαφωνούν, 12,07% (7 άτομα) συμφωνούν και μόλις το 1,72% (1 άτομο) συμφωνεί απόλυτα, όπως απεικονίζεται στο Γράφημα 40.

Γράφημα 41: Η βλάχικη γλώσσα αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά

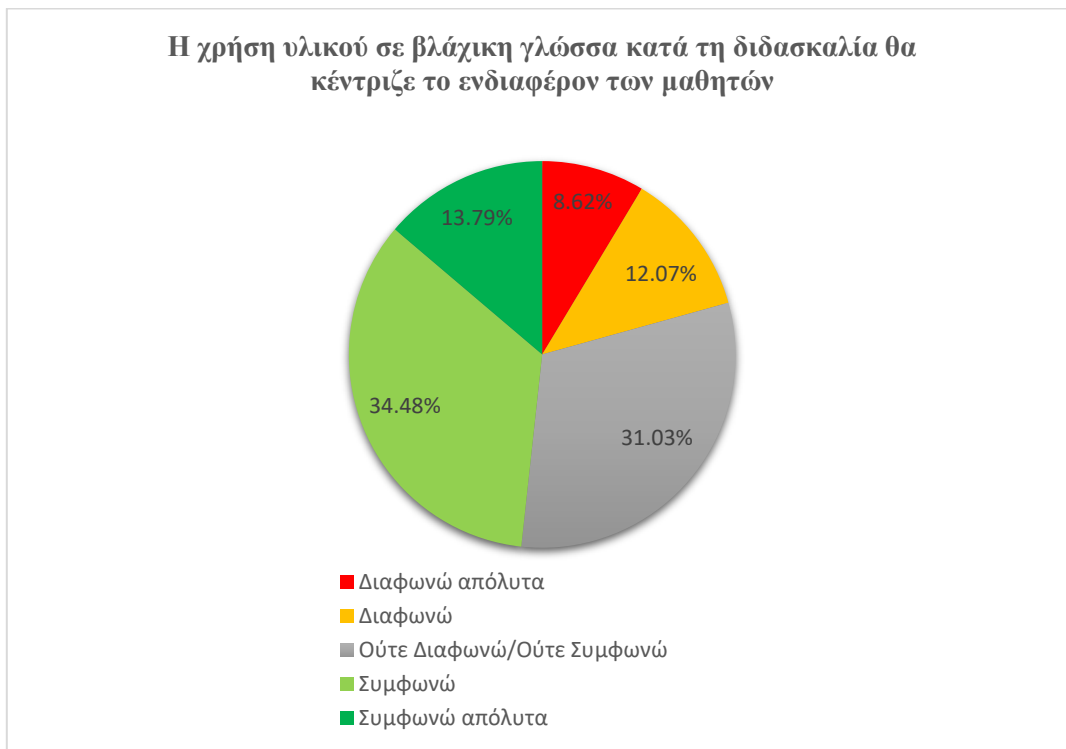
Η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, σε ποσοστό 79,31% (46 άτομα), συμφωνούν απόλυτα ότι η βλάχικη αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά, όπως παρατηρούμε στο Γράφημα 41. 17,24% (10 άτομα) συμφωνούν, 3,45% (2 άτομα) ούτε συμφωνούν, ούτε διαφωνούν, και 0% διαφωνούν ή διαφωνούν απόλυτα.

9.6.2.3. Στάσεις ως προς τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας

Γράφημα 42: Η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διδάσκεται στο σχολείο

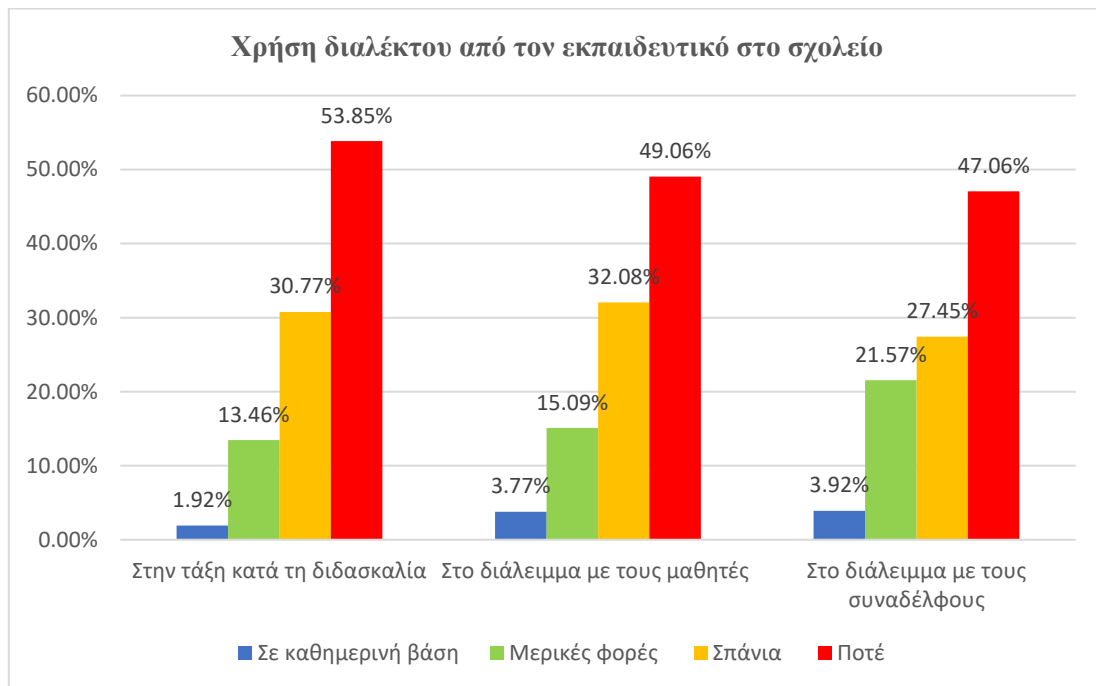
Οι απόψεις σχετικά με τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας στο σχολείο ποικίλουν. Ποσοστό 12,07% (7 άτομα) των εκπαιδευτικών συμφωνούν απόλυτα, 13,79% (8 άτομα) συμφωνούν, 36,21% (21 άτομα) δεν παίρνουν θέση, 20,69% (12 άτομα) διαφωνούν και 17,24% (10 άτομα) διαφωνούν απόλυτα. Άρα στο Γράφημα 42 παρατηρείται μια τάση προβληματισμού που τείνει να γίνει αρνητική ως προς τη διδασκαλία της βλάχικης στα πλαίσια του σχολείου.

Γράφημα 43: Η χρήση υλικού σε βλάχικη γλώσσα κατά τη διδασκαλία θα κέντριζε το ενδιαφέρον των μαθητών

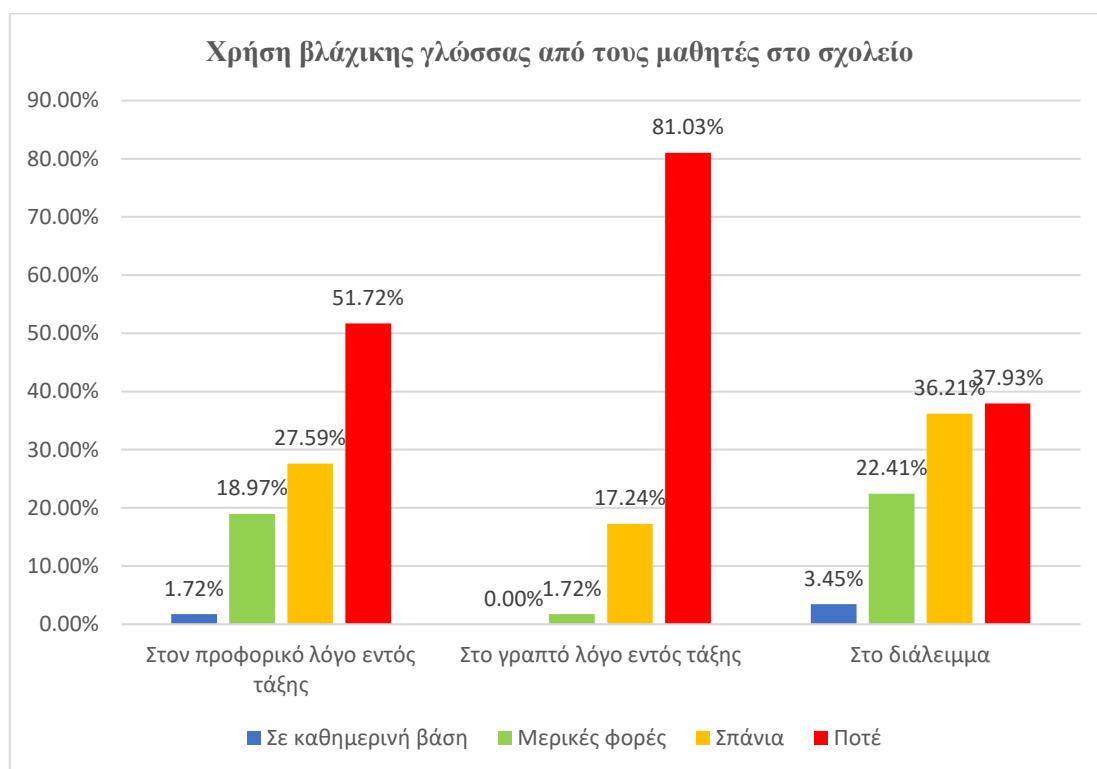
Στο Γράφημα 43 αναπαρίσταται το 13,79% (8 άτομα) και το 34,48% (20 άτομα) των εκπαιδευτικών να συμφωνούν απόλυτα και να συμφωνούν αντίστοιχα με την άποψη ότι η χρήση υλικού στη βλάχικη γλώσσα θα κέντριζε το ενδιαφέρον των μαθητών, 31,03% (18 άτομα) ούτε συμφωνούν, ούτε διαφωνούν, 12,07% (7 άτομα) διαφωνούν και 8,62% (5 άτομα) διαφωνούν απόλυτα.

9.6.2.4. Χρήση της βλάχικης γλώσσας στο χώρο του σχολείου

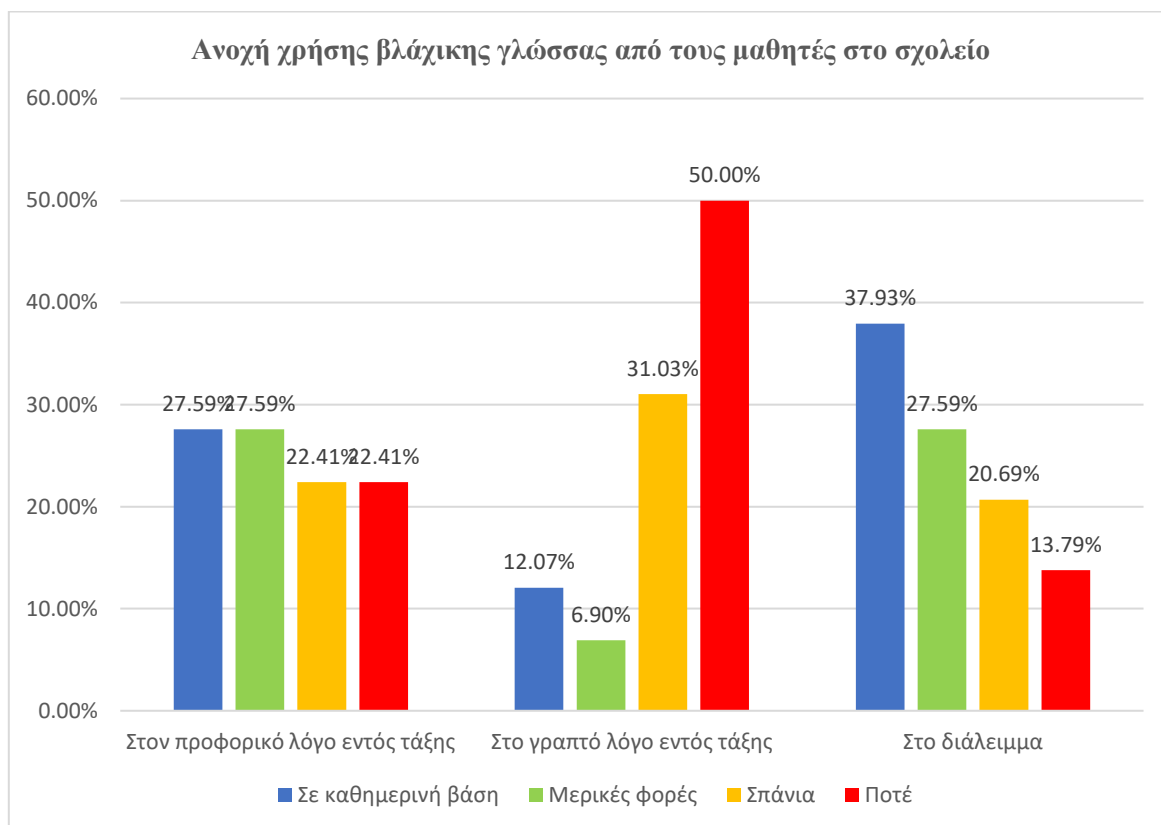
Γράφημα 44: Χρήση διαλέκτου από τον εκπαιδευτικό στο σχολείο

Όπως παρατηρούμε στο Γράφημα 44, οι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν τη χρήση της διαλέκτου τους στην τάξη κατά τη διδασκαλία, με το 53,85% (28 άτομα) να δηλώνουν ότι δεν κάνουν *Ποτέ* χρήση της, 30,77% (16 άτομα) *Σπάνια*, 13,46% (7 άτομα) *Μερικές φορές* και μόλις 1,92% (1 άτομο) σε *Καθημερινή βάση*. Όσον αφορά τη χρήση της στο διάλειμμα με τους μαθητές, 49,06% (26 άτομα) δηλώνουν ότι δεν τη χρησιμοποιούν *Ποτέ*, 32,08% (17 άτομα) τη χρησιμοποιούν *Σπάνια*, 15,09% (8 άτομα) *Μερικές φορές* και 3,77% (2 άτομα) σε *Καθημερινή βάση*. Όσον αφορά τη χρήση της στο διάλειμμα με τους συναδέλφους, 47,06% (24 άτομα) δηλώνουν ότι δεν τη χρησιμοποιούν *Ποτέ*, 27,45% (14 άτομα) τη χρησιμοποιούν *Σπάνια*, 21,57% (11 άτομα) *Μερικές φορές* και 3,92% (2 άτομα) σε *Καθημερινή βάση*. Άρα η χρήση διαλέκτων στο σχολείο δεν αποτελεί συνήθη πρακτική για τους εκπαιδευτικούς και όταν αυτές χρησιμοποιούνται, προτιμάται η χρήση τους εκτός τάξης.

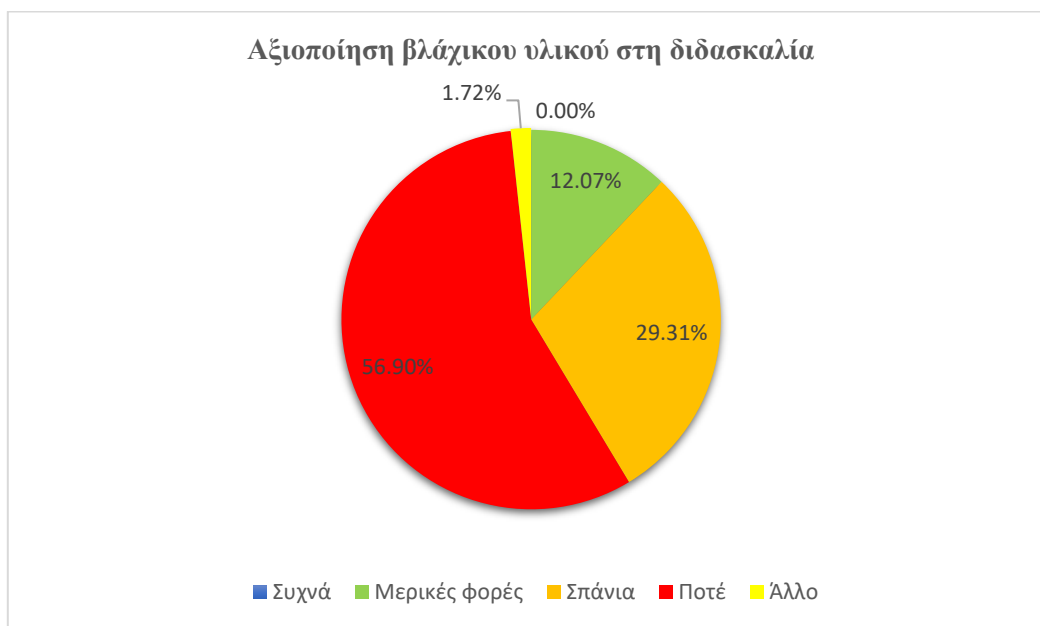
Γράφημα 45: Χρήση βλάχικης γλώσσας από τους μαθητές στο σχολείο

Στο Γράφημα 45 παρατηρούμε ότι 51,72% (30 άτομα) δηλώνουν ότι οι μαθητές δε χρησιμοποιούν *Ποτέ* τη βλάχικη γλώσσα στον προφορικό λόγο εντός τάξης, 27,59% (16 άτομα) δηλώνουν *Σπάνια* χρήση της βλάχικης, 18,97% (11 άτομα) δηλώνουν ότι η χρήση της γίνεται *Μερικές φορές* και 1,72% (1 άτομο) δηλώνει σε *Καθημερινή βάση*. Όσον αφορά τη χρήση της στο γραπτό λόγο εντός τάξης, 81,03% (47 άτομα) δηλώνουν ότι δε χρησιμοποιείται *Ποτέ*, 17,24% (10 άτομα) δηλώνουν *Σπάνια* χρήση της και 1,72% (1 άτομο) δηλώνει ότι χρησιμοποιείται *Μερικές φορές*. Απουσιάζει το πεδίο σε *Καθημερινή βάση*. Στο διάλειμμα 37,93% (22 άτομα) δηλώνουν ότι οι μαθητές δε χρησιμοποιούν *Ποτέ* τη βλάχικη, 36,21% (21 άτομα) δηλώνουν *Σπάνια* χρήση της, 22,41% (13 άτομα) δηλώνουν ότι χρησιμοποιείται *Μερικές φορές* και 3,45% (2 άτομα) δηλώνουν χρήση της σε *Καθημερινή βάση*. Παρατηρούμε ότι η βλάχικη γλώσσα δε χρησιμοποιείται συχνά στο σχολείο από τους μαθητές και όταν αυτό γίνεται, προτιμάται η χρήση της στον προφορικό λόγο (στο διάλειμμα περισσότερο και λιγότερο στην τάξη) και αποφεύγεται στο γραπτό λόγο.

Γράφημα 46: Ανοχή χρήσης βλάχικης γλώσσας από τους μαθητές στο σχολείο

Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών όσον αφορά το βαθμό ανοχής τους στη χρήση της βλάχικης γλώσσας από τους μαθητές παρουσιάζονται στο Γράφημα 46. Στον προφορικό λόγο εντός τάξης οι απαντήσεις σε *Καθημερινή βάση* και *Μερικές φορές* ισοβαθμούν με 27,59% (16 απαντήσεις η καθεμιά). Οι απαντήσεις *Σπάνια* και *Ποτέ* επίσης ισοβαθμούν με 22,41% (13 απαντήσεις η καθεμιά). Στο γραπτό λόγο εντός τάξης πλειοψηφεί η απάντηση *Ποτέ* με 50,00% (29 απαντήσεις). 31,03% (18 απαντήσεις) δηλώνουν ότι ανέχονται *Σπάνια* τη χρήση της βλάχικης στο γραπτό λόγο, 6,90% (4 απαντήσεις) δηλώνουν *Μερικές φορές* και 12,07% (7 απαντήσεις) σε *Καθημερινή βάση*. Στο διάλειμμα 37,93% (22 απαντήσεις) δηλώνουν ότι ανέχονται τη χρήση της βλάχικης σε *Καθημερινή βάση*, 27,59% (16 απαντήσεις) δηλώνουν *Μερικές φορές*, 20,69% (12 απαντήσεις) δηλώνουν *Σπάνια* ανοχή και 13,79% (8 απαντήσεις) δηλώνουν ότι δεν την ανέχονται *Ποτέ*. Συμπεραίνουμε ότι η ανοχή των εκπαιδευτικών είναι μεγάλη όσον αφορά τη χρήση της βλάχικης από τους μαθητές στο διάλειμμα, περιορίζεται ελαφρώς στον προφορικό λόγο εντός τάξης, όμως περιορίζεται σημαντικά στο γραπτό λόγο των μαθητών, όπου προτιμάται η χρήση της νεοελληνικής κοινής έναντι της βλάχικης. Οι παραπάνω διαπιστώσεις συμφωνούν με αυτές της έρευνας των Καυμάση & Τζακώστα (2016).

Γράφημα 47: Αξιοποίηση βλάχικου υλικού στη διδασκαλία

Το 56,90% (33 άτομα) των εκπαιδευτικών δηλώνουν ότι δεν αξιοποιούν *Ποτέ* υλικό σε βλάχικη γλώσσα κατά τη διδασκαλία. Το 29,31% (17 άτομα) δηλώνουν *Σπάνια* χρήση βλάχικου υλικού, το 12,07% (7 άτομα) δηλώνουν *Μερικές φορές* χρήση βλάχικου υλικού και το 1,72% (1 άτομο) δηλώνει ότι οι μαθητές με βλάχικη καταγωγή δε μιλούν τη βλάχικη γλώσσα, όπως παρατηρούμε στο Γράφημα 47. Κανένας δεν δηλώνει *Συχνή* χρήση βλάχικου υλικού κατά τη διδασκαλία. Τα παραπάνω ευρήματα καταδεικνύουν ότι οι εκπαιδευτικοί στην πλειοψηφία τους αποφεύγουν την αξιοποίηση υλικού σε βλάχικη γλώσσα. Η εν λόγω διαπίστωση προέκυψε και από την έρευνα των Τζακώστα & Μπετεινάκη (2018), όπου η μειοψηφία των εκπαιδευτικών ήταν σε θέση να προτείνουν πρακτικές αξιοποίησης της διαλέκτου στην τάξη. Τα αίτια μπορεί να ποικίλουν. Μπορεί οι ίδιοι ή/και οι μαθητές τους να μην είναι καλοί γνώστες της γλώσσας, μπορεί οι ίδιοι να μη γνωρίζουν τα οφέλη που προκύπτουν από την αξιοποίηση διαλεκτικού υλικού κατά τη διδασκαλία για τους μαθητές ή να μη γνωρίζουν τους τρόπους αξιοποίησης τέτοιου υλικού στην τάξη.

Στην ερώτηση ελεύθερου σχολιασμού σχετικά με πρακτικές που τυχόν ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί για ενθάρρυνση χρήσης της βλάχικης γλώσσας στην τάξη, λάβαμε 29 απαντήσεις. Οι εκπαιδευτικοί ξενόγλωσσων ειδικοτήτων δηλώνουν ότι προβαίνουν σε σύγκριση του βλάχικου λεξιλογίου με τη γερμανική ή τη γαλλική γλώσσα. Οι φιλόλογοι δηλώνουν ότι στο μάθημα των Λατινικών αξιοποιούν τη βλάχικη γλώσσα προβαίνοντας σε σύγκριση με τη λατινική, με σκοπό την ανάδειξη των ομοιοτήτων των λατινογενών γλωσσών,

στο μάθημα της Γλώσσας Α Λυκείου, στην ενότητα για την ποικιλότητα της γλώσσας, αξιοποιούν αυθεντικά βλάχικα κείμενα, επίσης στο μάθημα της Γλώσσας αναζητούν τη γλωσσική προέλευση των λέξεων, συγκρίνουν με τη νεοελληνική και διερευνούν την εξέλιξη της γλώσσας, ενθαρρύνουν την παρουσίαση από τους μαθητές αυθεντικού βλάχικου υλικού που αφορά λαϊκές αφηγήσεις, παραμύθια, ήθη και έθιμα, ενθαρρύνουν τη σύνταξη θεματικού δίγλωσσου λεξικού με μετάφραση σε ελληνικά και βλάχικα. Στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών συγκρίνουν αρχαιοελληνικές λέξεις με βλάχικες και αναζητούν κοινές ρίζες. Στο μάθημα της Λογοτεχνίας τόσο οι φιλόλογοι, όσο και οι δάσκαλοι προτρέπουν τους μαθητές σε δραματοποιήσεις εθίμων των Βλάχων, προτιμούν την προσέγγιση παραμυθιών, μύθων και εθίμων μέσα από την αφήγηση φυσικών ομιλητών της βλάχικης γλώσσας, προβαίνουν σε κοινωνιογλωσσολογικές επισημάνσεις αναφορικά με τη θέση της γυναίκας και το ρόλο των δύο φύλων στις βλάχικες κοινωνίες. Οι δάσκαλοι στη Μελέτη Περιβάλλοντος προτιμούν την προσέγγιση βλάχικων τραγουδιών, χορών και εθίμων με παιγνιώδη τρόπο, στην Ιστορία κάνουν αναφορά σε Ελληνοβλάχους ήρωες και ευεργέτες, στη Γεωγραφία εξετάζουν βλάχικα τοπωνύμια και αναζητούν τη σημασία τους. Ακολουθούν ενδεικτικά κάποιες από τις απαντήσεις:

«Γλώσσα Α' Λυκείου, στην ενότητα για την ποικιλότητα της γλώσσας, με χρήση αυθεντικών κειμένων από τη βλάχικη γλώσσα».

«Παραλληλισμός με τα λατινικά».

«Χρήση ηχογραφημένων τραγουδιών στη γλώσσα και στη λογοτεχνία».

«Γλώσσα ή μελέτη περιβάλλοντος με τη μορφή παιχνιδιού, βίντεο με χορούς, ήθη, έθιμα και μουσική».

«Ένα λεξικό με λέξεις (σε κάποιο θεματικό πεδίο) μεταφρασμένες σε ελληνικά και βλάχικα».

«Αναφορά σε Ελληνοβλάχους ήρωες και ευεργέτες (μάθημα Ιστορίας)».

«Στη Γλώσσα και τη λογοτεχνία μέσα από τη διδασκαλία τραγουδιών, ιστοριών και παραδοσιακών μύθων με την βοήθεια αφήγησης φυσικών ομιλητών της βλάχικης».

«Στη Γεωγραφία μέσα από τα τοπωνύμια της κάθε περιοχής και τη σημασία τους».

«Συσχετισμός βλάχικων λέξεων με τα γαλλικά ή /και άλλες λατινογενείς γλώσσες».

«Συλλογή και παρουσίαση στην τάξη λαϊκών αφηγήσεων, εθίμων, παραμυθιών, τραγουδιών στη βλάχικη γλώσσα. Δραματοποίηση προφορικού υλικού της βλάχικης σε γιορτές. Σύγκριση με την αρχαία, τη νεοελληνική και τη λατινική ως προς τη δομή και το λεξιλόγιο».

Η τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου ήταν επίσης ελεύθερου σχολιασμού και αφορούσε την κατάθεση απόψεων σχετικά με τη χρήση ιδιωμάτων/διαλέκτων/μειονοτικών γλωσσών στο σχολείο γενικά. Λάβαμε 23 απαντήσεις. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών αναγνωρίζει την αξία διατήρησης των τοπικών ιδιωμάτων και τη συμβολή του σχολείου προς την κατεύθυνση αυτή και τονίζουν την αναγκαιότητα αλλαγής νοοτροπίας του ελληνικού σχολείου, ώστε να συμπεριληφθεί η διδασκαλία των ιδιωμάτων στην καθημερινή σχολική πραγματικότητα. Δεν λείπουν ωστόσο αυτοί που δεν ξέρουν πώς να τις αξιοποιήσουν στην τάξη και αυτοί που είναι αντίθετοι με τη διδασκαλία τους στα πλαίσια του σχολείου, καθώς θεωρούν ότι τέτοιες πρακτικές υπηρετούν συγκεκριμένες πολιτικές σκοπιμότητες και προπαγάνδες. Ακολουθούν ενδεικτικά κάποιες απαντήσεις:

«Είμαι υπέρ της διατήρησης και της μη γλωσσικής μετατόπισης των διαλεκτόφωνων μαθητών γενικά. Απλώς θεωρώ ότι κάτι τέτοιο είναι ουτοπικό να πραγματοποιηθεί μέσα στο δικό μας εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο προωθεί τη μονογλωσσία της πρότυπης και αξιολογεί αποκλειστικά με κριτήριο το κατά πόσο οι μαθητές είναι καλοί χρήστες της».

«Η χρήση διαλέκτων/ιδιωμάτων/μειονοτικών γλωσσών στο σχολείο θα μπορούσε να αποτελέσει μια καθημερινή πρακτική στο πλαίσιο του πολυγλωσσικού/πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος που βιώνει πλέον η διεθνής κοινότητα. Είναι στοιχείο εμπλουτισμού της διδακτικής πράξης υπογραμμίζοντας την ιδιαιτερότητα του κάθε μαθητή. Απαιτείται όμως μια διαφορετική ευελιξία από όλους τους εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία».

«Ως εκπαιδευτικός προσπαθώ να εμφυσήσω στους μαθητές/-τριες την άποψη ότι η ποικιλότητα στη γλώσσα είναι σημαντική, καθώς και ότι πρέπει να διατηρούν την πολιτιστική μας κληρονομιά μέσω της διατήρησης των ποικιλιών της γλώσσας μας».

«Παρότρυνση μαθητών για διατήρηση των ιδιωμάτων ως πολιτιστική κληρονομιά».

«Η Βλάχικη γλώσσα είναι σεβαστή πολιτιστική κληρονομιά μιας ομάδας ανθρώπων αλλά η γενικευμένη χρήση της στο Ελληνικό Δημόσιο Σχολείο προωθείται μόνον από ζένες προς την Ελλάδα προπαγάνδες».

«Ο ρατσισμός πρέπει να εξαλειφθεί με συμπερίληψη όλων των μειονοτήτων και της γλώσσας τους».

«Δεν γνωρίζω τον τρόπο αξιοποίησης των διαλέκτων στην τάξη».

«Οι ίδιοι οι μαθητές συχνά διστάζουν να τις χρησιμοποιούν στο σχολείο».

«Είμαστε θετικοί στην εκμάθηση και χρήση διαλέκτων, ιδιωμάτων στο σχολείο, επίσημα, όχι όμως κατά τη διάρκεια του μαθήματος».

«Τα τοπικά ιδιώματα πρέπει να αξιοποιούνται στη διδασκαλία με στόχο την αναγνώριση της αξίας όλων των διαλέκτων, την καταπολέμηση στερεοτύπων και την αρτιότερη κατάκτηση του γλωσσικού συστήματος».

«Τα βλάχικα μπορούν τα παιδιά να τα μάθουν από την οικογένεια, αν εκείνη το επιθυμεί».

9.7. Συζήτηση αποτελεσμάτων

Όσον αφορά τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου των γονέων, αρχικά βλέπουμε να επιβεβαιώνεται η πρώτη μας ερευνητική υπόθεση, ότι τα πεδία χρήσης της βλάχικης γλώσσας σήμερα περιορίζονται σημαντικά και η συχνότητα χρήσης της βλάχικης φθίνει, καθώς οι νεότερες γενιές δε μαθαίνουν τη γλώσσα στον ίδιο βαθμό με παλαιότερα. Έτσι παρατηρούμε μόλις 37,01% (47 συμμετέχοντες) να δηλώνουν ότι γνωρίζουν καλά τη βλάχικη γλώσσα, 37,80% (48 συμμετέχοντες) να είναι παθητικοί γνώστες και 15,75% (20 συμμετέχοντες) να δηλώνουν πλήρη άγνοια της γλώσσας. Σε αυτό πιθανόν συνηγορεί και το γεγονός ότι το 1/3 σχεδόν των συμμετεχόντων (36,22% - 46 άτομα) μεγάλωσαν σε μη βλαχόφωνη περιοχή, γεγονός που σίγουρα έπαιξε ρόλο στις ευκαιρίες εκμάθησης και χρήσης της βλάχικης γλώσσας. Παράλληλα διαπιστώνουμε ότι η χρήση της βλάχικης περιορίζεται σε ανεπίσημα και οικεία περιβάλλοντα (σπίτι, αγορά, γειτονιά) και χρησιμοποιείται ελάχιστα σε επίσημα (χώρος εργασίας, δημόσιες υπηρεσίες). Η παραπάνω διαπίστωση έρχεται σε συμφωνία με την υπάρχουσα βιβλιογραφία και συγκεκριμένα την έρευνα του Κουρδή, όπου διαπιστώθηκε ότι οι διαλεκτόφωνοι προτιμούν τη χρήση της διαλέκτου σε ανεπίσημα περιβάλλοντα (Κουρδής, 2003, σελ. 138). Φανερό είναι και η μη συχνή χρήση της βλάχικης γλώσσας στην επικοινωνία γονέων-παιδιών, αφού μόλις το 6,32% (17 στους 127) δηλώνουν ότι τη χρησιμοποιούν. Η βλάχικη χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο στην επικοινωνία με ηλικιωμένους, γονείς και φίλους, μαρτυρώντας ότι η μεταβίβαση στις νεότερες γενιές βρίσκεται σε φθίνουσα πορεία.

Έτσι επιβεβαιώνεται η έρευνα του Μπέη (Βέις, 2000) σύμφωνα με την οποία οι νεότεροι γονείς τείνουν να μην μεταβιβάζουν τη βλάχικη γλώσσα στα παιδιά τους, με αποτέλεσμα η γλώσσα σταδιακά να εγκαταλείπεται.

Όσον αφορά τις στάσεις των Ελληνοβλάχων γονέων απέναντι στη βλάχικη γλώσσα, διαπιστώνουμε ότι οι συμμετέχοντες στην οριακή τους πλειοψηφία (52,76%) θεωρούν ισότιμη τη βλάχικη γλώσσα σε σχέση με την πρότυπη, μειοψηφούν οριακά ωστόσο (48,03%) όσοι τη θεωρούν εξίσου αποτελεσματική ως μέσο επικοινωνίας. Τα στοιχεία αυτά φαίνεται να συμφωνούν με την έρευνα του Κουρδή, όπου διαπιστώθηκε ότι οι διαλεκτόφωνοι αντιμετωπίζουν τη διάλεκτό τους ως κατώτερη γλωσσική ποικιλία και η νεοελληνική κοινή θεωρείται η αποδεκτή και σωστή γλώσσα (Κουρδής, 2003, σελ. 136-142). Από την άλλη πλευρά, ένα ποσοστό 67,72% δεν θεωρεί ότι η χρήση της βλάχικης στιγματίζει τους ομιλητές της, το 91,34% δεν θεωρεί ότι η χρήση της εμποδίζει την ακαδημαϊκή και κοινωνική πρόοδο, το 96,06% τη θεωρεί πολιτιστική κληρονομιά, το 96,06% δηλώνει ότι πρέπει να διατηρηθεί και το 52,75% δηλώνει την πεποίθησή της ότι η βλάχικη γλώσσα θα εξαφανιστεί. Το 62,20% δεν θεωρεί απαραίτητη τη γνώση της βλάχικης γλώσσας προκειμένου να θεωρείται κάποιος Βλάχος. Απορρίπτουν λοιπόν τα γλωσσικά στερεότυπα περί στιγματισμού των χρηστών των διαλέκτων και περί εμποδίων στην ατομική πρόοδο των χρηστών τους.

Η δεύτερη ερευνητική μας υπόθεση αφορούσε την έμφαση που δίνουν οι Ελληνοβλάχοι γονείς στην καλλιέργεια της πρότυπης σε βάρος της βλάχικης, τη μη ενθάρρυνση της χρήσης της βλάχικης στα παιδιά τους και την μη αναγκαιότητα διδασκαλίας της βλάχικης στο σχολείο. Τα αποτελέσματα ωστόσο μας διαψεύδουν, καθώς το 85,04% των γονέων δηλώνουν την επιθυμία τους να μεταβιβάσουν τη βλάχικη γλώσσα στα παιδιά τους, το 66,35% δηλώνουν ότι ενθαρρύνουν τη χρήση της εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος, το 58,88% εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος και το 51,19 % δηλώνουν ότι πρέπει να διδάσκεται η βλάχικη γλώσσα στο σχολείο. Οι παραπάνω διαπιστώσεις έρχονται σε αντίθεση με την προηγούμενη διαπίστωση ότι λίγοι είναι οι Ελληνοβλάχοι γονείς (μόλις 17 στους 127) που επικοινωνούν στη βλάχικη γλώσσα με τα παιδιά τους. Εδώ βέβαια να σημειωθεί ότι μόλις 47 στους 127 Ελληνοβλάχοι γονείς δηλώνουν ότι γνωρίζουν επαρκώς τη γλώσσα, άρα αυτή πιθανότατα είναι και η αιτία της προηγούμενης αντίθεσης. Φαίνεται δηλαδή να υπάρχει η πρόθεση γενικά της εκμάθησης, χρήσης και μεταβίβασης της βλάχικης γλώσσας στους νεότερους, χωρίς ωστόσο η πρόθεση αυτή να μετουσιώνεται σε πράξη, λόγω της παντελούς άγνοιας ή ημιτελούς γνώσης της βλάχικης γλώσσας από τους γονείς.

Όσον αφορά τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου των εκπαιδευτικών, αντλούμε σημαντικές πληροφορίες ως προς τη στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στη βλάχικη γλώσσα. Ξεκινώντας από το δεδομένο ότι το 63,79% των εκπαιδευτικών δεν δηλώνει φυσικός ομιλητής της βλάχικης γλώσσας, βλέπουμε μόλις το 36,21% των συμμετεχόντων να θεωρούν τη βλάχικη ισότιμη της νεοελληνικής κοινής, ανεξαρτήτως του αν οι ίδιοι γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα ή όχι και το 48,28% να την αντιμετωπίζουν ως εξίσου αποτελεσματικό μέσο επικοινωνίας. Από την άλλη πλευρά, ένα ποσοστό 58,63% δεν θεωρεί ότι η χρήση της βλάχικης στιγματίζει τους ομιλητές της, το 82,76% δεν θεωρεί ότι η χρήση της εμποδίζει την ακαδημαϊκή και κοινωνική πρόοδο, το 72,42% δεν θεωρεί ότι η χρήση της στο οικογενειακό περιβάλλον αποτελεί εμπόδιο στη σχολική επίδοση του μαθητή, το 96,55% τη θεωρεί πολιτιστική κληρονομιά. Τα αποτελέσματα που αντλούμε μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι εκπαιδευτικοί δεν θεωρούν ισότιμη και αποτελεσματική την επικοινωνία στη βλάχικη γλώσσα, συγκρινόμενη με την πρότυπη, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τα αποτελέσματα της έρευνας των Τζακώστα & Μπετεινάκη (2018), όπου διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών αναγνώριζε τις διαλέκτους ως ισάξιες της νεοελληνικής κοινής. Απορρίπτουν ωστόσο οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί γλωσσικά στερεότυπα, όπως ότι η χρήση της διαλέκτου θέτει εμπόδια στην ατομική πρόοδο του χρήστη της ή τον στιγματίζει.

Ως προς τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας, μόλις το 25,86% θεωρούν ότι πρέπει το σχολείο να αναλαμβάνει το ρόλο εκμάθησης της βλάχικης στους βλαχόφωνους μαθητές. Ως προς την ενθάρρυνση χρήσης της βλάχικης στο χώρο του σχολείου και την ανοχή των εκπαιδευτικών στη χρήση της από τους μαθητές, παρατηρούμε μια τάση συχνότερης χρήσης και ανοχής στον προφορικό λόγο (στο διάλειμμα και εντός τάξης) και λιγότερο στο γραπτό λόγο. Το εν λόγω συμπέρασμα συμφωνεί με τα πορίσματα των ερευνών των Καψάσκη & Τζακώστα (2016) όπου διαπιστώθηκε η ανοχή χρήσης των διαλέκτων στον προφορικό λόγο και όχι στο γραπτό και της Μαγαλιά (2000) όπου διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνουν κατά κύριο λόγο τη χρήση της πρότυπης γλώσσας στο χώρο του σχολείου. Έτσι επαληθεύεται η τρίτη ερευνητική μας υπόθεση, σύμφωνα με την οποία οι εκπαιδευτικοί δεν ενθαρρύνουν σημαντικά τη χρήση της βλάχικης στο σχολείο και είναι περισσότερο ανεκτικοί στη χρήση της στον προφορικό λόγο και όχι στο γραπτό. Εντάσσουν επομένως τη διάλεκτο σε συγκεκριμένα επικοινωνιακά πλαίσια και περιστάσεις επικοινωνίας, αναπαράγοντας το στερεότυπο ότι η διάλεκτος είναι ποικιλία ιδιωτικού επιπέδου, αποδεκτή σε καθημερινές, οικείες, ανεπίσημες

περιστάσεις, ενώ η πρότυπη είναι ποικιλία δημοσίου επιπέδου, αποδεκτή σε επίσημα περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένου και του σχολείου (Τσιπλάκου, 2007, σελ. 473).

Η τέταρτη ερευνητική μας υπόθεση αφορούσε τη μη αξιοποίηση της βλάχικης γλώσσας κατά τη διδασκαλία από την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν την υπόθεση αυτή καθώς το 56,90% των εκπαιδευτικών δηλώνει ότι δεν αξιοποιεί *Ποτέ* διδακτικά τη βλάχικη γλώσσα, το 29,31% δηλώνει *Σπάνια* και το 12,07% δηλώνει *Μερικές φορές*. Τα παραπάνω αποτελέσματα έρχονται σε συμφωνία με τα πορίσματα της έρευνας των Τζακώστα & Μπετεινάκη (2018), όπου λιγότεροι από τους μισούς εκπαιδευτικούς (45,2%) δήλωσαν ότι μπορούν να προτείνουν κάποιες εκπαιδευτικές πρακτικές στη διάλεκτο, ενώ οι υπόλοιποι (54,8%) αδυνατούσαν να προβούν σε οποιαδήποτε διδακτική πρόταση. Στην έρευνά μας λάβαμε μόλις 29 απαντήσεις στην ερώτηση αν θα μπορούσαν να προτείνουν κάποιες διδακτικές πρακτικές που χρησιμοποιούν για την αξιοποίηση της βλάχικης γλώσσας στη διδασκαλία, γεγονός που καταδεικνύει τη μη συχνή αξιοποίηση της βλάχικης κατά τη διδασκαλία.

10. Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνηθούν αφενός οι στάσεις των βλαχόφωνων γονέων απέναντι στη βλάχικη γλώσσα και αφετέρου οι στάσεις των εκπαιδευτικών που διδάσκουν ή έχουν διδάξει κατά το πρόσφατο παρελθόν σε βλαχόφωνους μαθητές.

Τα πορίσματα που προέκυψαν για τις στάσεις των γονέων καταδεικνύουν την υπερηφάνεια του βλαχόφωνου πληθυσμού για τη γλώσσα του και την επιθυμία του να τη διατηρήσουν και να τη μεταβιβάσουν στις μεταγενέστερες γενιές. Η βλάχικη γλώσσα είναι στοιχείο τοπικής ταυτότητας που συνδέει το βλάχικο πληθυσμό με τις ρίζες του και τον ιδιαίτερο πολιτισμό του. Οι σύγχρονες ωστόσο συνθήκες ζωής των βλαχόφωνων και η εγκατάσταση σημαντικού μέρους αυτών σε μεγάλα αστικά κέντρα καθιστά δύσκολο το έργο της εκμάθησης της γλώσσας και της διάδοσής της στους νεότερους. Χρέος της ελληνικής πολιτείας είναι να στηρίξει τις μεμονωμένες προσπάθειες τοπικών πολιτιστικών συλλόγων να διδάξουν τη βλάχικη σε νεότερους βλαχόφωνους που δε γνωρίζουν τη γλώσσα, να αναδείξει τις επιστημονικές μελέτες που αφορούν τη βλάχικη γλώσσα και το βλάχικο πολιτισμό και γιατί όχι να χρηματοδοτήσει την ίδρυση Πανεπιστημιακών τμημάτων με αντικείμενο την επιστημονική μελέτη και διάσωση

της βλάχικης γλώσσας. Η αναγνώριση της αξίας της βλάχικης και της αναγκαιότητας διάσωσής της σε κρατικό επίπεδο, καθώς και η οργανωμένη κρατική μέριμνα για τη διδασκαλία της, θα κάμψει τις εναπομείνουσες φωνές καχυποψίας και αμφισβήτησης, που πίσω από τις προσπάθειες διδασκαλίας της γλώσσας «βλέπουν» πολιτικές σκοπιμότητες και θα απαλύνει το αίσθημα ενοχής των βλαχόφωνων που κυρίως λόγω του Κουτσοβλαχικού ζητήματος παραγκώνισαν τη γλώσσα.

Τα πορίσματα που προέκυψαν για τις στάσεις των εκπαιδευτικών καταδεικνύουν την αναγκαιότητα αλλαγής της στάσης της εκπαιδευτικής κοινότητας απέναντι στα διαλεκτικά και μειονοτικά γλωσσικά συστήματα. Η αλλαγή αυτή θα επιτευχθεί με την εισαγωγή κατάλληλων προγραμμάτων κατάρτισης των εκπαιδευτικών στα Πανεπιστήμια και την οργάνωση επιμορφωτικών προγραμμάτων από το αρμόδιο Υπουργείο για τους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς (Αγγελοπούλου, 2010, σελ. 166-169). Στόχος των εν λόγω προγραμμάτων πρέπει να αποτελεί η ενημέρωση για τη δομική ισοτιμία όλων των γλωσσικών συστημάτων, την αποτελεσματικότητά τους στην επικοινωνία και η αντίχρευση τόσο των γλωσσικών καθολικών όσο και των ιδιαιτεροτήτων τους, στοχεύοντας στην ανάδειξη των ομοιοτήτων και των διαφορών τους και του εκφραστικού τους πλούτου και στην κατάργηση των στερεοτυπικών αντιλήψεων για τις γλώσσες (Αγγελοπούλου, 2010, σελ. 166-167). Ιδιαίτερος για τους εκπαιδευτικούς που υπηρετούν σε διαλεκτόφωνες περιοχές, η εν λόγω κατάρτιση μπορεί να συμβάλλει όχι μόνο στην αποδοχή και το σεβασμό των γλωσσικών εμπειριών των μαθητών τους, αλλά και στην αξιοποίησή τους στη γλωσσική διδασκαλία (Αγγελοπούλου, 2010, σελ. 168), με όλα τα θετικά που συνεπάγεται αυτή, όπως η βελτίωση της μεταγλωσσικής ικανότητας των μαθητών και η διαμόρφωση ανεκτικότερης στάσης απέναντι στη διαφορετικότητα (Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009, σελ. 102-107). Για παράδειγμα θα μπορούσαν να αναζητηθούν οι κοινές ρίζες βλάχικων λέξεων με λατινικές ή γαλλικές/ιταλικές/ισπανικές, ώστε να αναδειχθεί η γλωσσική συγγένεια των λατινογενών γλωσσών και με αρχαιοελληνικές, ώστε να αναδειχθεί η επιρροή από το ελληνικό γλωσσικό υπόστρωμα των περιοχών που εκλατινίστηκαν γλωσσικά. Θα μπορούσαν επίσης να αξιοποιηθούν τραγούδια, παραμύθια ή λαϊκές αφηγήσεις στη βλάχικη γλώσσα με σκοπό το σχολιασμό των παραδόσεων, των εθίμων και του κώδικα αξιών του βλάχικου πληθυσμού. Στόχος η ανάδειξη ομοιοτήτων με τις αντίστοιχες παραδόσεις, έθιμα και αξίες του μη βλαχόφωνου πληθυσμού του ελλαδικού χώρου και η ενίσχυση της αξίας διαφύλαξης των τοπικών ιδιαιτεροτήτων ως σύμβολα προσωπικής,

κοινωνικής, πολιτισμικής ταυτότητας και εθνοτικού αυτοπροσδιορισμού (Κωστούλα-Μακράκη, 2001, σελ. 92-95).

Η παρούσα έρευνα στόχο έχει να συνεισφέρει στη σχετική βιβλιογραφία στο πεδίο των στάσεων βλαχόφωνων γονέων και εκπαιδευτικών απέναντι στη βλάχικη γλώσσα. Ωστόσο, πρέπει να διευκρινιστεί ότι τα πορίσματα της συγκεκριμένης έρευνας, δεδομένου του μικρού δείγματος (ειδικά για το δείγμα των εκπαιδευτικών), θα πρέπει να ερμηνευθούν με κάποια επιφύλαξη. Σίγουρα απαιτείται η διεξαγωγή περαιτέρω ερευνών με συνδυασμό διαφορετικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων, ερευνητικών εργαλείων και τρόπων δειγματοληψίας. Ενδεχομένως η διεξαγωγή συνεντεύξεων θα οδηγούσε σε ασφαλέστερα συμπεράσματα για τις στάσεις τόσο των γονέων όσο και των εκπαιδευτικών, αφού μέσω της συνέντευξης θα μπορούσαν να διευκρινιστούν οι λόγοι που οδήγησαν τους συμμετέχοντες σε συγκεκριμένες απαντήσεις και να ερμηνευθούν οι απόψεις και οι σκέψεις των συμμετεχόντων κατάλληλα. Ενδιαφέροντα αποτελέσματα θα έδινε και η επανάληψη της έρευνας σε εκπαιδευτικούς, συμπεριλαμβανομένου όμως μεγαλύτερου ποσοστού από όλες τις ειδικότητες (στην παρούσα έρευνα εκδήλωσαν ενδιαφέρον συμμετοχής κυρίως φιλόλογοι και δάσκαλοι), ώστε να διερευνηθεί η χρήση της βλάχικης γλώσσας και σε άλλα μαθήματα, πλην των γλωσσικών, στο χώρο του σχολείου. Ενδιαφέρουσα θα ήταν επίσης η διεξαγωγή ερευνών ανά νομό, ή ανά περιοχή διαμονής βλαχόφωνων πληθυσμών με σκοπό να διερευνηθούν τυχόν διαφορές ως προς τις στάσεις των γονέων απέναντι στη βλάχικη γλώσσα. Να εντοπιστεί σε ποιες περιοχές οι βλαχόφωνοι πληθυσμοί είναι περισσότερο συμπαγείς, δίνοντας έμφαση στη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας και στη μεταβίβασή της στις νεότερες γενιές και σε ποιες λιγότερο. Ταυτόχρονα να διερευνηθούν και οι λόγοι που συμβαίνει αυτό.

Κλείνοντας να σημειώσουμε μια φράση του Κ. Ντίνα, καθηγητή Γλωσσολογίας: «Μας μένει λίγος καιρός να καταγράψουμε τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες, προς όφελος της επιστήμης και του πολιτισμού γενικότερα, αφού η ομορφιά βρίσκεται στην ετερότητα και όχι στην ομοιογένεια, αφήνοντας κατά μέρος ανιστόρητους φόβους και φοβίες» (Ντίνας, 2006).

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αγγελοπούλου, Δ. (2010). *Το γορτυνιακό ιδίωμα και η χρήση του στην εκπαίδευση*. Διδακτορική διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.
- Ανδρουλάκης, Γ. & Ξυδόπουλος, Γ. (2008). *Γλωσσική ανάπτυξη. Εισαγωγικά θέματα γλωσσολογίας*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Βάμβουκας, Μ. (2002). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης
- Béis, S. (2000). *Le parler aroumain de Metsovo. Description d' une langue en voie de disparition. Thèse de doctorat. Université Paris V-Sorbonne*. Ανακτήθηκε 27/3/2021 από <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/22843#page/22/mode/2up>
- Browning, R. (1995). Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα. Στο Χ. Τζιτζιλής, *Η ελληνική γλώσσα και οι διάλεκτοί της*. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 4/3/2021 από https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_d5/03.html
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (3rd ed.)*. Thousand Oaks, Καλιφόρνια, ΗΠΑ: SAGE Publications, Ink.
- Crystal, D. (2000). *Language death*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Γούτσος, Δ. (2013). *Γλώσσα και επικοινωνία. Στο Γλώσσα, κοινωνία και εκπαίδευση*. Εγχειρίδιο Μελέτης. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Δελβερούδη, Ρ. (2001α). *Γλώσσα και διάλεκτος*. Στο Α. Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 2/3/2021 από http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_a8/a_8_thema.htm

- Δελβερούδη, Ρ. (2001β). Γλωσσική ποικιλία. Στο Α. Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 2/3/2021 από http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/Thema_a9/a_9_thema.htm
- ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ. (2003). Διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και Αναλυτικά προγράμματα σπουδών (ΑΠΣ) Δημοτικού-Γυμνασίου. Υπουργική Απόφαση Γ2/21072^α. ΦΕΚ303/τ. Β'/13-3-2003.
- Έξαρχος, Γ. (2001). *Οι Ελληνοβλάχοι. (Αρμάνοι). Τόμος Α*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Hodot, R. (2000). Αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι και νεοελληνικές διάλεκτοι. Στο Α.-Φ. Χριστίδης κ.ά. (Επιμ.), *Η ελληνική γλώσσα και οι διάλεκτοί της*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ & Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 3/3/2021 από https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_a_2_3/index.html
- Holmes, J. (2016). *Εισαγωγή στην κοινωνιογλωσσολογία*. (μτφ. Σ. Λαμπροπούλου & Κ. Σίμος). Αθήνα: Πατάκης.
- Kahl, T. (2011). Ποιες είναι οι πιθανότητες επιβίωσης της αρμάνικης (βλάχικης); Επισημάνσεις σχετικά με την απώλεια και τη διατήρηση μιας γλώσσας. *Γλωσσολογία* 19, 33-44.
- Κακριδής- Φερράρι, Μ. (2007α). Διάλεκτος. *Θέματα ιστορίας της ελληνικής γλώσσας*. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 3/5/2021 από https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_02/index.html
- Κακριδής- Φερράρι, Μ. (2007β). Στάσεις απέναντι στη γλώσσα. *Θέματα ιστορίας της ελληνικής γλώσσας*. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 3/5/2021 από https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_03/index.html
- Κατσάνης, Ν. (2006). Η πνευματική και εθνική προσφορά των Βλάχων στον ελληνισμό. *Πρακτικά ημερίδας 22ου πανελληνίου ανταμώματος Βλάχων, Κατερίνη 2 Ιουλίου 2005*. Ανακτήθηκε 18/3/2021 από <https://www.vlahoi.net/vlahoi-kai-ellinismos/i-pnevmatiki-kai-ethniki-prosfora-ton-vlahon-ston-ellinismo>

- Κατσάνης, Ν. (2010). *Οι Βλάχοι. Σελίδες από την ιστορία, τη γλώσσα και την παράδοση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Καψάσκη, Α. & Τζακώστα, Μ. (2016). Στάσεις καθηγητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη χρήση και τη διδασκαλία των νεοελληνικών διαλέκτων στο σχολείο. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, 36, 161-174.
- Κεραμόπουλλος, Α. (1939). *Τι είναι οι Κουτσόβλαχοι*. Αθήνα.
- Κολτσίδας, Α. (1993). *Κουτσόβλαχοι. Οι βλαχόφωνοι Έλληνες. Εθνολογική, λαογραφική και γλωσσολογική μελέτη*. Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδη.
- Κολτσίδας, Α. (1998). Η σημερινή κατάσταση της κουτσοβλαχικής γλώσσας στον ελλαδικό χώρο: ιστορική, εθνολογική, κοινωνική και γλωσσολογική διάσταση. *Μακεδονικά*, 31(1), 185-212. Ανακτήθηκε 26/3/2021 από <https://doi.org/10.12681/makedonika.120>
- Κοντοσόπουλος, Ν. (2008). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της νέας ελληνικής*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κουρδής, Ε. (2003). *Θεσσαλικό ιδίωμα: Γλώσσα και ιδεολογία*. Διδακτορική διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε 28/3/2021 από <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/20536>
- Kourdis, E. (2006). A sociolinguistic study of evaluation criteria of modern Greek dialects and regional accents. In M. Janse, B., D. Joseph & A. Ralli (Eds), *Proceedings of the 2nd international conference of modern Greek dialects and linguistic theory* (pp.198-205). University of Patras. Ανακτήθηκε 10/3/2021 από http://ekourdis.webpages.auth.gr/?page_id=156
- Koufogiorgou, A. (2008). When a dying language becomes a lingua franca. *Multilingua – journal of cross-cultural and interlanguage communication*, 27, 231-253. Ανακτήθηκε 27/3/2021 από https://www.researchgate.net/publication/240753549_When_a_dying_language_becomes_a_lingua_franca
- Κυριαζή, Ν. (2011). *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Πεδίο.
- Κωστούλα-Μακράκη, Ν. (2001). *Γλώσσα και κοινωνία. Βασικές έννοιες*. Ε. Καραντζόλα (Επιμ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Λαζάρου, Γ. Α. (1993). *Βαλκάνια και Βλάχοι*. Αθήνα: Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός.
- Λιόσης, Ν. (2007). *Γλωσσικές επαφές στη νοτιοανατολική Πελοπόννησο*. Διδακτορική διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- Μαγαλιά, Λ. (2000). *Γλωσσικές προκαταλήψεις εκπαιδευτικών. Θεωρητική προσέγγιση και εμπειρική έρευνα*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Μακράκης, Β. (1998). Απομυθοποιώντας τον μεθοδολογικό μονισμό. Στο Γ. Παπαγεωργίου (Επιμ.), *Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Μακρή-Τσιλιπάκου, Μ. (2001). Απλώς ένα ερωτηματολόγιο!; Στο Α. Ψάλτου- Joucey & Μ. Βαλιούλη (Επιμ.), *Πρακτικά 12^{ου} διεθνούς συνεδρίου Η συμβολή της διδασκαλίας και εκμάθησης γλωσσών στον προώθηση ενός πολιτισμού ειρήνης. Τόμος- Volume No 8* (σσ. 323-333). Θεσσαλονίκη: Ελληνική Εταιρεία Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας.
- Μαλικούτη-Drachman, Α. (2000). Συρρίκνωση διαλεκτικών συστημάτων. Στο Α. Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Η ελληνική γλώσσα και οι διάλεκτοί της*. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ & Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 6/3/2021 από https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_a_2_2/index.html
- Ματθαιουδάκη, Μ. (2015). Πρόγραμμα ΔΙΑΦΩΝΗΝ: Η ανάδειξη των νεοελληνικών διαλέκτων και η ευαισθητοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας. Στο Μ. Τζακώστα (Επιμ.), *Η διδασκαλία των νεοελληνικών γλωσσικών ποικιλιών και διαλέκτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές εφαρμογές* (σσ. 117-140). Αθήνα: Gutenberg- Δάρδανος.
- Μέρτζος, Ι. Ν. (2006). Η συμβολή των βλαχόφωνων Ελλήνων στον μακεδονικό αγώνα. *Πρακτικά ημερίδας 22ου πανελλήνιου ανταμώματος Βλάχων, Κατερίνη 2 Ιουλίου 2005*. Ανακτήθηκε 18/3/2021 από <http://vlahoi.net/vlahoi-kai-ellinismos/i-simvoli-ton-vlahon-ston-makedoniko-agona>
- Μέρτζος, Ι. Ν. (2010). *Οι Αρμάνοι Βλάχοι*. Θεσσαλονίκη: Φιλόπτωχος Αδελφότης Ανδρών Θεσσαλονίκης.
- Μικρός, Γ. (2017). *Η ποσοτική ανάλυση της κοινωνιογλωσσολογικής ποικιλίας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Μπασλής, Γ. (2017). *Κοινωνιογλωσσολογία. Μικρή εισαγωγή*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μπέης, Σ. & Δασούλας, Φ. (2017). Πρόταση για το σύστημα γραφής της βλαχικής γλώσσας. *Γλωσσολογία*, 25, 51-69. Ανακτήθηκε 27/3/2021 από <http://vlahoi.net/vlahiki-glossa/protasi-gia-to-systima-grafis-tis-vlahikis>
- Νικολαΐδης, Κ. (1909). *Ετυμολογικόν λεξικόν της κουτσοβλαχικής γλώσσας*. Αθήνα.
- Ντίνας, Δ. Κ. (1998). Βλαχόφωνοι Έλληνες: Οικονομική δραστηριότητα, πνευματική ακτινοβολία και εθνική προσφορά. *Πρακτικά του πρώτου επιστημονικού συμποσίου Σαμαρίνας 09/06/1997*. Ανακτήθηκε 28/3/2021 από <http://users.uowm.gr/kdinas/wp-content/uploads/2016/>
- Ντίνας, Δ. Κ. (2006). Βλάχικη γλώσσα. Η κουτσοβλαχική στο πλαίσιο των νεολατινικών γλωσσών. *8ο συμπόσιο ιστορίας, λαογραφίας, βλάχικης παραδοσιακής μουσικής και χορών, Λιβιάδι Ολύμπου, 26-27 Μαΐου 2006*. Ανακτήθηκε 23/5/2021 <https://www.vlahoi.net/vlahiki-glossa/koytsovlahiki-ntinas>
- Ντίνας, Κ. & Ζαρκογιάννη, Ε. (2009). *Διδακτική αξιοποίηση των νεοελληνικών διαλέκτων*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Παπαζαχαρίου, Δ., Φτερνιάτη, Α., Αρχάκης, Α. & Τσάμη, Β. (2016). Στάσεις μαθητών δημοτικού προς την αναπαριστώμενη γεωγραφική ποικιλότητα σε κείμενα μαζικής κουλτούρας. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, 36, 331-341.
- Παπαναστασίου, Γ. (2015). Η σημερινή κατάσταση των νεοελληνικών διαλέκτων. Στο Μ. Τζακώστα (Επιμ.), *Η διδασκαλία των νεοελληνικών γλωσσικών ποικιλιών και διαλέκτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση* (σσ. 3-48). Αθήνα: Gutenberg.
- Παυλίδης, Ι. Π. (χ.χ.). *Η ρουμάνικη προπαγάνδα κι εμείς οι βλαχόφωνοι Έλληνες*. Ορειβατικός Σύλλογος Λάιστας Ζαγορίου Ιωαννίνων. Ανακτήθηκε 28/3/2021 από <https://vlachs-popsv.gr/wp-content/uploads/2020/>
- Πλαδή, Μ. (2001). Γλωσσικές στάσεις και διαλεκτική υποχώρηση. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, 21, 618-629.

- ΠΝΠΣ (2011). Πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο. Νέο σχολείο. Νέο πρόγραμμα σπουδών. Οριζόντια πράξη, MIS: 295450. Αθήνα.
- Προφίλη, Ο. (2001). Οι μειονοτικές γλώσσες στην ευρωπαϊκή ένωση. Στο Α. Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Ανακτήθηκε 2/3/2021 από http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_c4/c_4_thema.htm
- Σαββανάκης, Γ. (2018). Η ρουμανική προπαγάνδα στο χωριό Αβδέλλα Γρεβενών. *Πρακτικά Α' συνεδρίου ιστορίας Δυτικής Μακεδονίας. Η Δυτική Μακεδονία στους νεότερους χρόνους (15ος – 20ός αι.). Γρεβενά 2-5 Οκτωβρίου 2014, Εταιρεία Δυτικομακεδονικών μελετών*. Ανακτήθηκε 21/3/2021 από <http://vlahoi.net/istories-gegonota/avdella-roumaniki-propaganda>
- Σαράντης, Θ. (1975). Οι Βλαχόφωνοι του ελληνικού χώρου. *Ηπειρωτική Εστία*, 281-282.
- Σελλά-Μάζη, Ε. (2016). Η διγλωσσία στην Ελλάδα. Στο Ε. Σκούρτου, Β. Κούρτη-Καζούλλη, Ε. Σελλά-Μάζη, Α. Χατζηδάκη, Α. Ανδρούσου, Α. Ρεβυθιάδου, Π. Τσοκαλίδου, *Διγλωσσία & διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας* (σσ. 20-69). Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε 3/3/2021 από <https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/6345/3/>
- Σιώκης, Ν. (2002). Η βλάχικη γλώσσα και οι προσπάθειες διατήρησής της από Βλάχους απόδημους. *Ελιμειακά*, 47-48. Θεσσαλονίκη.
- Στάμου, Γ. Α. & Ντίνας, Δ. Κ. (2011). Γλώσσα και τοπικότητες: η αναπαράσταση γεωγραφικών ποικιλιών στην ελληνική τηλεόραση. Στο Γ. Πασχαλίδης, Ε. Χοντολίδου & Ι. Βαμβακίδου (Επιμ.), *Σύνορα, περιφέρειες, διασπορές* (σσ. 289-305). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Στάμου, Α., Πολίτης, Π., Αρχάκης, Α. (2016). Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της μαζικής κουλτούρας: Χαρτογραφώντας το πεδίο. Στο Α. Στάμου, Π. Πολίτης & Α. Αρχάκης (Επιμ.), *Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της μαζικής κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα* (σσ. 13-55). Καβάλα: Σαΐτα.

- Στεργίου, Δ. (2007). *Λεξικό 4.500 μωκηναϊκές, ομηρικές, βυζαντινές και νεοελληνικές ρίζες στο βλάχικο λόγο*. Αθήνα: Παπαδήμα.
- Τζακώστα, Μ. & Μπετεινάκη, Ε. (2018). Κουλαντρίζοντας τις διαλέκτους στο σχολείο: Η κρητική διάλεκτος ως εργαλείο γλωσσικής διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. *Το Ελληνικό Βλέμμα*, 4, 1-14.
- Τζακώστα, Μ. (2019). Στάσεις μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη χρήση και τη διδασκαλία των νεοελληνικών διαλέκτων στο σχολείο. *Γλωσσολογία*, 27, 43-56.
- Τηγάνης, Β. (2008). *Βλάχοι και ελληνισμός. Οι Βλάχοι της Ελλάδας. Ειδική αναφορά στους Βλάχους της Ακαρνανίας*. Ανακτήθηκε 18/3/2021 από <https://www.vlahoi.net/vlahoi-kai-ellinismos/anafora-stous-vlahous-tis-akarnanias>
- Τρίτος, Μ. (2016). *Η προσφορά των βλαχόφωνων στην επανάσταση του 1821*. Ανακτήθηκε 18/3/2021 από <http://vlahoi.net/vlahoi-kai-ellinismos/vlahofonoι-1821>
- Trudgill, P. (χ.χ) Νεοελληνικές διάλεκτοι. (μτφ. Μ. Αραποπούλου). Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 7/3/2021 από https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_a_1_1en/index.html
- Τσιπλάκου, Σ. (2007). Γλωσσική ποικιλία και κριτικός εγγραμματισμός: συσχετισμοί και παιδαγωγικές προεκτάσεις. Στο Η. Γ. Ματσαγγούρας (Επιμ.), *Σχολικός εγγραμματισμός*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Τσιτσελίκης, Κ. (2001α). Μειονοτικές γλώσσες στην Ελλάδα. Στο Α. Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 2/3/2021 από http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_c6/c_6_thema.htm
- Τσιτσελίκης, Κ. (2001β). Προστασία των μειονοτικών γλωσσών. Στο Α. Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 2/3/2021 από http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_c5/c_5_thema.htm

- Τσιτσιπής, Δ. Λ. (2001α). Γλωσσική συρρίκνωση. Στο Α. Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
Ανακτήθηκε 6/3/2021 από
http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_b3/b_3_thema.htm
- Τσιτσιπής, Δ. Λ. (2001β). Στάσεις απέναντι στη γλώσσα. Στο Α. Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
Ανακτήθηκε 6/3/2021 από
http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_b2/thema_pdf.pdf
- Wace, J. B. A. & Thompson, S. M. (2009). *Οι νομάδες των Βαλκανίων. Περιγραφή της ζωής και των εθίμων των Βλάχων της βόρειας Πίνδου*. (μτφ. Π. Καραγιώργος). Θ. Νημάς (Επιμ.). Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Φραγκουδάκη, Α. (1987). *Γλώσσα και ιδεολογία*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Φραγκουδάκη, Α. (2018). Η γλωσσική φθορά και οι «μεγαλομανείς» γλώσσες. Στο Γ. Η. Χάρης (Επιμ.), *Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα* (σσ. 45-51). Αθήνα: Πατάκης.
- Χατζησαββίδης, Σ. (χ.χ.). Οι ασθενείς γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η στάση τους απέναντι στο γλωσσικό ηγεμονισμό: η περίπτωση της ρομανές. Στο Α.-Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Ισχυρές και ασθενείς γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού. Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 26-28 Μαρτίου 1997*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Χριστίδης, Α. Φ. (2001). Πολυγλωσσία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο Α. Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
Ανακτήθηκε 5/3/2021 από
http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_c1/c_1_thema.htm
- Χρυσόχοος, Μ. (1909). *Βλάχοι και Κουτσόβλαχοι*. Αθήνα.

Ηλεκτρονικές αναφορές

Ακαδημία Αθηνών (χ.χ.). Νεοελληνικές διάλεκτοι: Τρόπος κατάταξης των νεοελληνικών διαλέκτων. Ανακτήθηκε 5/3/2021 από

<http://www.academyofathens.gr/el/research/centers/greekdialects/neohellenic/dialects>

Εκδοτικό γεγονός της καραντίνας βιβλίο για την εκμάθηση της βλάχικης γλώσσας. (2020, Μάιος 31). Ανακτήθηκε 27/3/2021 από

https://www.typosthes.gr/politismos/218470_ekdotiko-gegonos-tis-karantinas-biblio-gia-ekmathisi-tis-blahikis-glossas

Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων (2001). *Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια. Ανακτήθηκε 28/3/2021 από <http://users.uowm.gr/kdinas/wp-content/uploads/2015/>

Μειονότητα βλέπουν πίσω από τη λατινική αποτύπωση της βλάχικης γλώσσας. (2019, Νοέμβριος 19). Ανακτήθηκε 1/4/2021 από

<https://www.in.gr/2019/11/19/greece/meionotites-vlepoun-piso-apo-ti-latiniki-apotyposi-tis-vlaxikis-glossas/>

Οπτικοακουστικό υλικό

Το θεσσαλικό ιδίωμα σήμερα. (2015, Ιούνιος 3). [Video File]. YouTube. Ανακτήθηκε 27/3/2021 από <https://www.youtube.com/watch?v=ZxUwekvR4s8>

Ο φιλόλογος και δάσκαλος εκμάθησης της βλάχικης γλώσσας Θωμάς Τάχης στα «Πέριζ». (2017, Δεκέμβριος 20). [Video File]. YouTube. Ανακτήθηκε 27/3/2021 από <https://www.youtube.com/watch?v=jPsVxGf27-s>

Παράρτημα Α

Ερωτηματολόγιο γονέων

«Στάσεις γονέων σχετικά με την εκμάθηση και τη χρήση της βλάχικης γλώσσας»

Αγαπητοί γονείς,

ονομάζομαι Βασιλική Σούλτη και είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια του τμήματος "Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς" του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Το παρόν ερωτηματολόγιο είναι μέρος της έρευνας που διεξάγω στα πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας. Στόχος του ερωτηματολογίου είναι να διερευνήσει τις στάσεις των γονέων έναντι της βλάχικης γλώσσας. Η συμβολή σας είναι ανώνυμη και οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για το χρόνο και τη συνεργασία σας.

Βασιλική Σούλτη, εκπαιδευτικός ΠΕ02 και ΠΕ70, vickysoulti82@gmail.com

1. Ηλικία

- < 25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- >55

2. Φύλο

- Άντρας
- Γυναίκα
- Άλλο:

3. Μορφωτικό επίπεδο

Σημειώστε ποια βαθμίδα εκπαίδευσης κατέχετε

- Πρωτοβάθμια/Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση
- Μεταπτυχιακός τίτλος
- Διδακτορικός τίτλος
- Άλλο:

4. Επάγγελμα

Σημειώστε το επάγγελμα που ασκείτε

5. Βλαχόφωνη περιοχή καταγωγής

Σημειώστε αν κατάγεστε από βλαχόφωνη περιοχή και ποια

6. Βλαχόφωνη περιοχή προέλευσης

Σημειώστε αν μεγαλώσατε σε βλαχόφωνη περιοχή και ποια

7. Περιοχή διαμονής

Σημειώστε την περιοχή στην οποία διαμένετε

8. Φυσικός ομιλητής βλάχικης γλώσσας

Σημειώστε αν είστε ο ίδιος φυσικός ομιλητής/τρια της βλάχικης γλώσσας

- Ναι
- Όχι
- Καταλαβαίνω τη γλώσσα αλλά δεν τη μιλάω
- Άλλο:

9. Αν ναι, σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιείτε τη βλάχικη γλώσσα;

Σε καθημερινή βάση Μερικές φορές Σπάνια Ποτέ

- Στο σπίτι
- Στην αγορά
- Στη γειτονιά
- Σε δημόσιες υπηρεσίες
- Στο χώρο Εργασίας

10. Αν ναι, με ποιους μιλάτε τη βλάχικη γλώσσα;

Σημειώστε αν θέλετε περισσότερες από μια επιλογές.

- Με ηλικιωμένους
- Με γονείς
- Με αδέρφια
- Με σύζυγο
- Με τα παιδιά μου
- Με φίλους
- Με όλους
- Άλλο:

Στάση γονέα απέναντι στη βλάχικη γλώσσα

Στις παρακάτω ερωτήσεις σημειώστε από 1 έως 5 ανάλογα με το βαθμό διαφωνίας ή συμφωνίας σας

- 1: Διαφωνώ απόλυτα
- 2: Διαφωνώ αρκετά
- 3: Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4: Συμφωνώ αρκετά
- 5: Συμφωνώ απόλυτα

11. Η βλάχικη γλώσσα είναι ισότιμη με τη νεοελληνική κοινή

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

12. Η βλάχικη γλώσσα είναι εξίσου αποτελεσματική ως μέσο επικοινωνίας όσο και η νεοελληνική κοινή

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

13. Η χρήση της βλάχικης γλώσσας στιγματίζει τους ομιλητές της

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

14. Η χρήση της βλάχικης γλώσσας εμποδίζει την ακαδημαϊκή και κοινωνική άνοδο

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

15. Η βλάχικη γλώσσα αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

16. Η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διατηρηθεί

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

17. Πιστεύω ότι η βλάχικη γλώσσα θα εξαφανιστεί στο μέλλον

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

18. Πρέπει κάποιος να μιλάει τη βλάχικη γλώσσα προκειμένου να είναι Βλάχος

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά

- 5. Συμφωνώ απόλυτα

19. Θέλω να παιδιά μου να μάθουν τη βλάχικη γλώσσα

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

20. Ενθαρρύνω τα παιδιά μου να μιλούν τη βλάχικη γλώσσα εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

21. Ενθαρρύνω τα παιδιά μου να μιλούν τη βλάχικη γλώσσα και εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

22. Η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διδάσκεται στο σχολείο

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά

- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

23. Ελεύθερος σχολιασμός

Εάν το επιθυμείτε σημειώστε περισσότερες σκέψεις σας σχετικά με τη βλάχικη γλώσσα και τη χρήση της

Παράρτημα Β

Ερωτηματολόγιο εκπαιδευτικών

«Στάσεις εκπαιδευτικών σχετικά με τη χρήση και τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας στο σχολείο»

Αγαπητού/ές συνάδελφοι,

ονομάζομαι Βασιλική Σούλτη και είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια του τμήματος "Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς" του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Το παρόν ερωτηματολόγιο είναι μέρος της έρευνας που διεξάγω στα πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας. Στόχος του ερωτηματολογίου είναι να διερευνήσει τις στάσεις των εκπαιδευτικών έναντι των βλαχόφωνων μαθητών τους και της βλάχικης γλώσσας. Η συμβολή σας είναι ανώνυμη και οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για το χρόνο και τη συνεργασία σας.

Βασιλική Σούλτη, εκπαιδευτικός ΠΕ02 και ΠΕ70, vickysoulti82@gmail.com

24. Ηλικία

- < 25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- >55

25. Φύλο

- Άντρας

- Γυναίκα
- Άλλο:

26. Χρόνια υπηρεσίας στη δημόσια Εκπαίδευση

- 1-5
- 6-15
- 16-25
- >25

27. Βαθμίδα υπηρεσίας

Σημειώστε σε ποια βαθμίδα υπηρετείτε

- Α/θμια
- Β/θμια
- Άλλο:

28. Ειδικότητα

Σημειώστε την ειδικότητά σας

29. Σε ποια περιοχή βρίσκεται το σχολείο στο οποίο διδάσκετε φέτος;

30. Διαλεκτόφωνη περιοχή προέλευσης

Σημειώστε αν μεγαλώσατε σε διαλεκτόφωνη περιοχή και ποια

31. Φυσικός ομιλητής βλάχικης γλώσσας

Σημειώστε αν είστε ο ίδιος φυσικός ομιλητής/τρια της βλάχικης γλώσσας

- Ναι
- Όχι
- Καταλαβαίνω τη γλώσσα αλλά δεν τη μιλάω

- Άλλο:

32. Διάλεκτος Εκπαιδευτικού

Αν όχι, σημειώστε αν είστε ή όχι φυσικός ομιλητής/τρια κάποιας διαλέκτου/ιδιώματος/μειονοτικής γλώσσας

Στάση εκπαιδευτικού απέναντι στη βλάχικη γλώσσα

Στις παρακάτω ερωτήσεις σημειώστε από 1 έως 5 ανάλογα με το βαθμό διαφωνίας ή συμφωνίας σας

- 1: Διαφωνώ απόλυτα
- 2: Διαφωνώ αρκετά
- 3: Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4: Συμφωνώ αρκετά
- 5: Συμφωνώ απόλυτα

33. Η βλάχικη γλώσσα είναι ισότιμη με τη νεοελληνική κοινή

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

34. Η βλάχικη γλώσσα είναι εξίσου αποτελεσματική ως μέσο επικοινωνίας όσο και η νεοελληνική κοινή

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

35. Η χρήση της βλάχικης γλώσσας στιγματίζει τους ομιλητές της

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

36. Η χρήση της βλάχικης γλώσσας εμποδίζει την ακαδημαϊκή και κοινωνική άνοδο

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

37. Η χρήση της βλάχικης γλώσσας στο οικογενειακό περιβάλλον επηρεάζει αρνητικά τη σχολική επίδοση των μαθητών

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

38. Η βλάχικη γλώσσα αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά

- 5. Συμφωνώ απόλυτα

39. Η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διδάσκεται στο σχολείο

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

40. Η χρήση υλικού σε βλάχικη γλώσσα κατά τη διδασκαλία θα κέντριζε το ενδιαφέρον των μαθητών

- 1. Διαφωνώ απόλυτα
- 2. Διαφωνώ αρκετά
- 3. Ούτε Διαφωνώ/ Ούτε Συμφωνώ
- 4. Συμφωνώ αρκετά
- 5. Συμφωνώ απόλυτα

41. Χρήση διαλέκτου από τον Εκπαιδευτικό στο σχολείο

Αναφέρετε αν χρησιμοποιείτε τη δική σας διάλεκτο/ιδίωμα/μειονοτική γλώσσα

Σε καθημερινή βάση Μερικές φορές Σπάνια Ποτέ

- Στην τάξη
κατά τη
διδασκαλία

- Στο διάλειμμα
με τους
μαθητές

- Στο διάλειμμα

με τους
συναδέλφους

42. Χρήση βλάχικης γλώσσας από τους μαθητές στο σχολείο

Σημειώστε σε ποιες περιπτώσεις οι μαθητές χρησιμοποιούν τη βλάχικη γλώσσα στο σχολείο

Σε καθημερινή βάση Μερικές φορές Σπάνια Ποτέ

- Στον προφορικό λόγο εντός τάξης
- Στο γραπτό λόγο εντός Τάξης
- Στο διάλειμμα

43. Ανοχή χρήσης βλάχικης γλώσσας από τους μαθητές στο σχολείο

Σημειώστε σε ποιες περιπτώσεις επιτρέπετε τη χρήση της βλάχικης γλώσσας στο σχολείο

Σε καθημερινή βάση Μερικές φορές Σπάνια Ποτέ

- Στον προφορικό λόγο εντός τάξης
- Στο γραπτό λόγο εντός

Τάξης

- Στο διάλειμμα

44. Αξιοποίηση υλικού βλάχικης γλώσσας στη διδασκαλία

Σημειώστε τη συχνότητα με την οποία αξιοποιείτε αυθεντικό υλικό στη βλάχικη γλώσσα κατά τη διδασκαλία

- Συχνά
- Μερικές φορές
- Σπάνια
- Ποτέ
- Άλλο:

45. Πρακτικές για ενθάρρυνση χρήσης της βλάχικης γλώσσας στην τάξη

Περιγράψτε μια διδακτική πρακτική που χρησιμοποιείτε ή θα χρησιμοποιούσατε για να ενθαρρύνετε τους μαθητές σας να χρησιμοποιούν τη βλάχικη γλώσσα στο μάθημά σας. Προσδιορίστε σε ποιο μάθημα.

46. Ελεύθερος σχολιασμός

Εάν το επιθυμείτε σημειώστε τις απόψεις σας σχετικά με τη χρήση διαλέκτων/ιδιωμάτων/μειονοτικών γλωσσών στο σχολείο

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.